

ביוגרפיות

Adler, Dankmar

אדלר, דנקמאר
1844-1900

מהנדס ואדריכל אמריקאי. זכור כשותפו של לואי סאליבן. יליד שטאטלנגספלד, גרמניה. בן למשפחה יהודית. בהיותו בן 10 הגרו הוריו לארה"ב והתיישבו בדטרויט. בגיל 13 התחיל ללמוד הנדסה והמשיך כשרטט בשיקאגו, מקום מגוריה החדש של המשפחה. השתתף במלחמת האזרחים ובסיומה (1865) חזר לעבוד כשכיר במשרדים שונים בשיקאגו, עד שפתח משרד משלו, בהיותו בן 35 (1879). באותה שנה שכר את האדריכל הצעיר (23) לואי סאליבן, שנהיה שותפו כעבור 3 שנים (1881) - שותפות שהיא מהמפורסמות ביותר בתולדות האדריכלות בארה"ב. אדלר טיפל בדרך כלל בקשרים על הלקוחות וכן בבעיות מינהלה והנדסה (נדע גם כאחד המומחים הגדולים לנושא אקוסטיקה). לאחר 14 שנים (1895) המשיכו אדלר וסאליבן לעבוד בנפרד.

בשנים הבאות בנה, בין השאר, את בנין הבורסה בשיקאגו (1897). נהרס (1972). במקביל לעבודתו המסחרית עיצב גם כמה בתי כנסת ביניהם 'אנשי מעריב' מקום בו שימש אביו כחזן. כמו כן חיבר מספר מאמרים בנושאי הנדסה, חוקי הבניה וספר (1896) על השפעת הזכוכית והפלדה והתפתחות הסגנון המודרני. אדלר נפטר בהיותו בן 66.

Oud, Jacobus J.P.

אוד, יעקובוס יוהנס פטר
1890-1963

אדריכל הולנדי. מראשוני קבוצת 'דה סטיל'. יליד פורמרנד ליד אמסטרדאם. למד בב"ס לאמנות שימושית באמסטרדאם ובמכללה הטכנית של דלפט. בתום לימודיו עבד זמן קצר במשרדי אדריכלים באמסטרדאם, ואצל תיאודור פישר במינכן. בהיותו בן 23 פתח משרד עצמאי בעיר מולדתו (14-1913) ולאחר מכן עבד שנתיים (16-1914) ב-ליידן עם ווילם דודוק (1884-1974). בהמשך שוב פעל כעצמאי באמסטרדאם (18-1916). לעת זו הצטרף (20-1916) לקבוצת 'דה סטיל' של תיאודור ואן דואסברג. בשנים 33-1918 שימש כאדריכל העיר רוטרדאם; במסגרת תפקיד זה תכנן מספר שיכונים מודרניים בפרברי העיר. בהיותו בן 43 שוב החל לעבוד כעצמאי. אוד נפטר בהיותו בן 73. ראוי לציין שהקשר הברור ביותר, ואולי היחידי בין אוד ל'דה סטיל' הוא חזית בית הקפה 'דה אוני', המבוססת, כמו בית שרודר של ריטוולד, על סגנון הניאו פלאסטיזם.

Otto, Frei

אוטו, פריי
-1925

אדריכל מהנדס גרמני. יליד סכסוניה. למד במכללה הטכנית בברלין. פתח משרד עצמאי ומכון למחקר הנדסי בברלין (1952). שומר בדרך כלל על הפרדה גמורה בין עבודתו המעשית וניסוייו התאורטיים. ידוע בעיקר בזכות פיתוח קונסטרוקציות מתיחה, דמוי אהלים, עם דגש על ניידות המבנה. עבודות: הביתן הגרמני בריד 'אקספו 67' מונטריאול; כיסוי לאולם המרכזי של אולימפיאדת 1972 במינכן ועוד עשרות מבנים

Utzon, Jorn

אוטסון, יורן
1918-2008

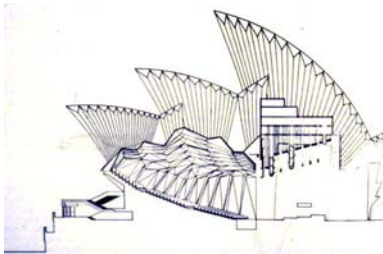
אדריכל דני. נודע כמתכנן האופרה בסידני, מיצירות המופת של המאה. למד בעיר מולדתו קופנהאגן. התמחה אצל האדריכלים גונאר אספלונד (5-1942) ואלוואר אלטו (1946). ערך מסע לימודים (7-1946) באירופה, צפון אפריקה, מקסיקו וארה"ב (1949), כולל תקופה קצרה עם פ.ל.רייט בטאליאסן. ידוע בעיקר בזכות תכנון בנין האופרה בסידני (66-1956), פרס ראשון בתחרות בי"ל שבוצע בשיתוף עם המהנדס הבריטי אובה ארוף.

למרות פרסומו הבין לאומי קיבל אוטסון רק מעט מאד הזמנות עבודה, ביניהן שיכון בפרדנסבורג דנמרק (1962), בית הנבחרים בכווית (1972), ואילך וכנסיה בקופנהאגן (1976). עם זאת יש רבים הסוברים שהן הכנסיה והן בית הנבחרים בכווית מהווים נקודות ציון בתולדות אדריכלות המאה העשרים. אוטסון זכה בפרס וולף לאדריכלות בשנת 1992.

Olbrich, Josef

אולבריד, יוזף
1867-1908

אדריכל אוסטרי. למד בווינה בב"ס לאמנות ומלאכה בהנחת עם קאמינו סיטה ועוד שלוש שנים באקדמיה לאמנות ואדריכלות עם

אוטסון, אופרה בסידני

אוטו וואגנר . בגיל 26 סיים בהצטיינות וזכה בפרס שאיפטר לו מסע של כמה חודשים באיטליה ובטוניס. עם שובו התקבל למשרד של וואגנר וכאן עבד כחמש שנים (עד 1898). במקביל הצטרף לקבוצת 'ססאציון' האוסטרית, כלומר אמנים ואדריכלים שפרשו מהאקדמיה המלכותית, בדרך כלל עם נטייה לסגנון 'אר נובו' או סימבוליזם. עוד באותה שנה תכנן את ביתן התערוכות של הקבוצה בווינה. בהמשך הכין את תכנית כפר האמנים ליד דארמשטאט, גרמניה, כולל כמה מבני המגורים, בנין התערוכות, כולל מגדל שצורתו כאצבעות יד מורמת. בין עבודותיו האחרונות חנות כל בו ב-דיסלדורף, עדיין באותו סגנון אבל יותר פונקציונלי. אוולבריק נפטר בהיותו בן 41.

אונגרס, אוסולד מאטיאס Ungers, Oswald-Mathias
1926-2007

אדריכל גרמני. פרשן הראציונאליזם הגרמני – המשכו של המודרניזם. יליד עיירה ליד קובלנץ. למד אדריכלות במכללה הטכנית של קרלסרוהה (1947-50) עם אייגון איירמן (1904-70) (Eirmann). מיד לאחר מכן החל לעבוד כעצמאי ב-קלן – בעיקר שיכונים ומספר קטן של בתי מגורים פרטיים חד ודו-משפחתיים ביניהם את ביתו שלו (1958-9). בהמשך פרסם (1960) מסמך הצהרתי ביחד עם היינהרדט גייזלמן (Geiselman) כנגד הפונקציונליזם והטכנולוגיה חסרת היחוד של קירות המסך מזכוכית – מסמך שכותרתו 'לקראת אדריכלות חדשה' כשם ספרו של לה קורבוזיה (1923). לאחר מכן הקדיש את רוב זמנו להוראת האדריכלות באוני ברלין (1963-8) ובאוני קורנל בארה"ב (1969-75). כמו כן התפרסם בתקופה זו בזכות הצעות לתחרויות. בסוף שנות ה-1970 חזר לתכנון אדריכלי מבלי להזניח את השתתפותו בתחרויות.

מעבודותיו: המוזיאון לאדריכלות גרמנית פרנקפורט (1979-84).

הספריה של מדינת באדן, ב-קרלסרוהה (1979-84).

המכון לחקר הקוטב והאוקיאנוס, ב-ברמנהאוזן (1980-4).

איזנמן, פטר Eisenman, Peter
-1932

אדריכל ומחנך אמריקאי-יהודי. מבכירי הפוסטמודרניזם בארה"ב. השתתף בתערוכת '5 אדריכלים' שהתקיימה במוזיאון לאמנות מודרנית בניו יורק (1969). יליד ניוארק, ניו-ג'רסי (בן דודו של ריצ'ארד מאייר). למד אדריכלות באוני קורנל (סיים 1955). עבד אצל האדריכל פרסיבל גודמן בניו יורק (1957-8) ובצוות אדריכלים בראשות גרופיוס (TAC, 1959). לאחר מכן המשיך ללמוד באוני קולומביה (1959-60, תואר שני) ובאוני קמברידג', אנגליה (1960-63), ד"ר בתיאוריה של העיצוב).

מלמד בפרינסטון ובקופר יוניון (מאז 1967). יסד וניהל את המכון לאדריכלות ומחקר אורבני (1967). עורך וחבר מערכת כתב העת OPPOSITION (1973-82). עיקר עבודתו של איזנמן היא בתחום הקשר שבין התיאוריה והעשייה לחקר הצורה לכשעצמה: הצורה בתנועה, צורה והיפוכה וכו'. גישה זו אמורה להיות האלטרנטיבה של התפיסה התאורתית המודרנית, מאז המאה ה-19, המבוססת על הקשר שבין צורה לפונקציה.

מאז 1967 עיצב סידרת בנינים שהנודע שבהם, מס. 4 (1972), הוא צורה והיפוכה (מעלה מטה). על-מנת להדגיש היבט זה כלל עמודים העולים מהריצפה ואינם מגיעים לתיקרה ולהיפך, היורדים מהתיקרה ואינם מגיעים לריצפה, וכן זוג מדרגות (הצבועות אדום), שאינן מובילות לשום מקום. מאז שלהי שנות ה-1980 שמו של איזנמן מתקשר עם סגנון הדקונסטרוקטיביזם באדריכלות.

אייק, אלדו ואן Eyck, Aldo Van
1918-1999

אדריכל הולנדי. מחלוצי הסטרוקטוראליזם בארכיטקטורה. היה מושא להערצה בשנות ה-1960 בזכות בית ספר ופנימיה ליתומים שתכנן באמסטרדאם. חי והתחנך באנגליה מגיל 6 עד גיל 17 (1924-35). למד אדריכלות בהולנד (1938) וציריך, (1939-44). עבד במחלקה לעבודות ציבוריות באמסטרדאם (1946-50). בתקופה זו היה גם חבר בארגון האמנים קובר"א (CO.BR.A. 1948-51). ב-1952 פתח משרד עצמאי. ב-1953 צורף לועדה המכינה, 'צוות X', לקונגרס האדריכלות (CIAM).

בשנים 1959-67 היה עורך כתב העת ההולנדי (DUTCH FORUM). במסגרת זו עשה לקידום רעיון הסטרוקטוראליזם באדריכלות. כמו כן חקר את שיטות הבניה באיזור נהר הניגר ב-מאלי (1959-60), כולל העיר המפורסמת טימבוקטו. מאז 1967 כיהן כמנחה לאדריכלות במכללת דלפט, הולנד. ואן אייק נפטר בהיותו בן 81.

עבודות: בית ספר ופנימיה ליתומים, אמסטרדאם (1957-60); ביתן הפיסול במוזיאון ארנהם, הולנד (1966); בית הורים באמסטרדאם; מרכז קונגרסים ב-נורדוויק (1984-9).

אימונינו קארלו, מילאנו, 1967-74.

אימונינו, קארלו
-1926

אדריכל איטלקי. פועל בסגנון פוסטמודרני ראציונלי. נולד ברומא וכאן סיים לימודי ארכיטקטורה (1950). עורך כתב העת קאזאבלה-קונטינוואטה (CASABELLA CONTINUTA, 1958-64). מנחה לאדריכלות בונציה מאז 1968. יועץ תכנון לעירית רומא מאז 1981. לאימונינו השפעה רבה על התפתחות של האדריכלות האיטלקית, בעיקר מאז 1970, בזכות כתיבתו ועבודותיו בתחום הבניה והעיצוב האורבני.

עבודות: מבנה מגורים גלאראטזה, בשיתוף עם בנו מאוריצי אימונינו ואחרים, ביניהם אלדו רוסי (Rossi 1931) מראשי התנועה הפוסטמודרנית באדריכלות האיטלקית.

איסטרן, קור (קורנליוס) ואן
1897-1988

אדריכל הולנדי. זכור כיום בזכות דגמי בניינים שיצר בתחילת שנות ה-20' בשיתוף עם דואסברג. סיים לימודיו באקדמיה ברוטרדאם (1917), המשך באמסטרדאם (1919-21) וזכה במילגת מחקר ולימודים (פרס רומא). היה זמן קצר (1921) בבאוהאוס בווימאר; כאן פגש את תיאו ואן דואסברג והוזמן על ידו לפרוי (1923), על-מנת להכין את תערוכת אדריכלות הידה סטיל' ולנסח את עקרונותיה. חזר להולנד לעבוד כשכיר במשרד אדריכלים (1924-27). במסגרת עבודה זו הזמין (1925) את דואסברג כיועץ לעיצוב מרכז קניות בהאג. הוזמן ע"י אוטו בארטנינג כמרצה אורח בביה"ס לאדריכלות בווימאר (1927-30). שימש (1929-52) כנשיא הקונגרס הבין לאומי לאדריכלות מודרנית (CIAM) במשך 17 שנה (1930-47). עבד במשרד העירוני לתכנון אמסטרדאם משנת 1934. אדריכל ראשי של העיר (1952-9). פרופ' לתכנון העיר באוני דלפט (1947-67). ואן איסטרן נפטר בהיותו בן 91.

אלטו, אלוואר
1898-1976

אדריכל ומעצב פיני. נודע בזכות שילוב המודרניזם עם צורות אורגניות וחומרים טבעיים. למד אדריכלות בהלסינקי (1916-21). לאחר התמחות של שנתיים פתח משרד עצמאי בעיר מולדתו ייבסקילן (Jyvaskylan) שנה לאחר מכן נישא לאדריכלית אינו מאריסיין שהייתה שותפה בעבודתו. אלטו השתתף בחייו בעשרות תחרויות אדריכלות בפינלנד ומחוצה לה וזכה 19 פעמים בפרס ראשון – החל מפרויקט שיכון עובדים בעיר מולדתו (1923) ועד לכנסייה הפרוטסטנטית בציריך (1967). אלטו נפטר בהלסינקי בהיותו בן 78.

אלכסנדר, כריסטופר
-1936

אדריכל ומחנך אמריקאי. אבי תאורית התבנית. נולד בווינה להורים מאנגליה. למד אדריכלות ומתמטיקה. מאז 1970 משמש כמנחה לאדריכלות ותכנון עירוני ואזורי באוני ברקלי בקליפורניה, ארה"ב. עיקר תרומתו בתחום התיאוריה: נסיון לבסס את התכנון והעיצוב על יסודות של מסורות עממיות מחד ומטרות מדעיות מאידך. לתפיסה זו זיקה מסוימת עם הסטרוקטוראליזם של אלדו ואן אייק. אחת מהנחות היסוד בגישתו היא שהאדם מגיע להרמוניה עם סביבתו כאשר ההתפתחות היא טבעית, איטית ובלתי מודעת. על-מנת לשחזר תהליך זה הציע את פירוק התכנון והעיצוב לסדרות של מרכיבים (PATTERNS), אותם ניתן להרכיב מחדש בהתאם לצרכים משתנים. לתוצאות מחקריו במרכז לחקר מבנים סביבתיים, שנוסד בברקלי ב-1967, היתה השפעה רבה על השינוי הכללי באדריכלות המודרנית, בכך שהדגישה את צרכיו ודרישותיו של המשתמש, כולל שיתוף הציבור בתהליך קבלת החלטות תכנוניות. אחד הנסיונות הראשונים ביישום תפיסתו של אלכסנדר נעשה, עוד בשנת 1969, בתחרות לתכנונה של שכונת מגורים (1500 יחי) בלימה, פרו. בין ספריו של אלכסנדר:

- Note on the Synthesis of Form 1964.
- The Oregon Experiment 1975.
- Pattern Language 1977.
- The Timeless Way of Building 1979.

אספלונד, גונאר
1885-1940

Asplund, Gunnar

אספלונד, קרימטוריום, שטוקהולם, שבדיה, 1935-40.

אדריכל שבדי. נולד בשטוקהולם. למד במכללה הטכנולוגית והאקדמיה החופשית לאדריכלות בשטוקהולם. נודע לראשונה כאשר זכה, ביחד עם המורה שלו לאדריכלות, בפרס ראשון בתחרות לתכנון בית העלמין של דרום שטוקהולם (1914). עבודתו השנייה הידועה היא הספרייה העירונית של שטוקהולם (7-1924). בפרוייקט הספרייה בא לידי ביטוי הסגנון הקרוי מסורתי או לעיתים אפילו 'שבדי': קומפוזיציה קלאסית אבל ללא קישוטיים הסטורית, מעין 'קלאסיקה ללא אורנמנטיקה'. לסגנון זה שני כיוונים: האחד כפשוטו והשני התרחקות מאורנמטיקה הסטורית והחלפתה באורנמטיקה 'חדשה' - בדרך כלל אורנמטיקה גיאומטרית - אבל הוא מופיע גם בוריאציות רבות נוספות, מאז האר-דקו של שנות ה-20 ועד לפוסט מודרניזם של שנות ה-80. בשנת 1930 תכנן אספלונד כמה מבנייני 'יריד שטוקהולם', בהם הוכיח את יכולתו בעיצוב זכוכית ופלדה בסגנון המודרניזם. לאחר מכן (1935-40) עיצב, בין השאר, את הבית המרכזי בבית העלמין בשטוקהולם דרום; מבנה שהעמיד את אספלונד בשורה הראשונה עם גדולי אדריכלי המאה. אספלונד נפטר בשטוקהולם בהיותו בן 55.

אשבי, צ'ארלס רוברט
1863-1942

Ashby, Charles Robert

אדריכל אנגלי. יליד מידלסקס. השתייך לקבוצת ה-'ארטס אנד קרפטס'. ב-1894 יסד ועדה לתעוד לונדון (אוחדה לימים עם הועדה המלכותית לתעוד מבנים הסטוריים באנגליה). הושפע מפרנק לויד רייט, אותו ביקר בארה"ב (1901). כתב את המבוא לכרך השני של ספרו של פ'ל רייט בהוצאת וואסמות, גרמניה, (1911). עסק בעיקר בתכנון בתי מגורים פרטיים. כמו כן עיצב תכשיטים, כתב שירה ומאמרים ויסד הוצאה לאור. בשנות מלחמ"ע (18-1914) שהה במצרים מקום בו הועסק בתכנון ערים. בהמשך (1919), בהיותו בן 55, הוזמן לתכנן את ירושלים, תפקיד שהתמיד בו כ-5 שנים עד חזר לאנגליה. אשבי נפטר בהיותו בן 79.

באלטאר, ויקטור
1805-1874

Baltard, Victor

אדריכל צרפתי. בנו תלמידו ושותפו של האדריכל ליאו-פייר באלטאר (1764-1846). היה אחראי לעיצוב כנסיית ס' אוגוסטין (1860-71) והשוק המרכזי (HALLES 1854-66) שנבנה מברזל וזכוכית (נחשב בשעתו כאחת הדוגמאות היותר מתקדמות של האדריכלות הצרפתית). בשנות '1970, למרות המחאות הרבות, נהרס השוק ובמקומו הוקם מרכז מסחרי חדש.

באקמה, ג'אקוב ברנד
1914-1981

Bakema, Jacob

אדריכל הולנדי. נציג מובהק של המודרניזם שלאחר מלחמ"ע. למד במכללה הטכנית ב-גרוננינגן, המשך באקדמיה לאדריכלות באמסטרדם ובמכללה הטכנית בדלפט. בתקופת לימודיו עבד אצל מספר אדריכלים, ביניהם קור ואן איסטרן (משרד לתכנון אמסטרדם). בהיותו בן 33 (1947) הצטרף לקונגרס לארכיטקטורה מודרנית CIAM. היה חבר ב'צוות X' ומעורכי כתב העת 'פורום' (1959-64). מ-1948 היה שותפו של האדריכל יוהאנס ואן דר ברואק (1898-1978). ב-1965 מונה לפרופסור בביה"ס הגבוה לאדריכלות ואמנות בהאמבורג, גרמניה.

עבודות עיקריות: הרחוב המסחרי של רוטרדם (1952-24), הנחשב לאחת הדוגמאות הראשונות והמוצלחות של מדרחוב. יש זיקה ברורה למדי בין בנין העירייה בטרנאנצן (1968) ובית החולים הפסיכיאטרי במידלהרינס (1973-4) והקונסטרוקטיביזם של שנות ה-1920.

בארנהאם, דניאל
1846-1912

Burnham, Daniel

אדריכל אמריקאי. דמות מרכזית של 'אסכולת שיקאגו'. יליד הנדרסון ניו-יורק. בצעירותו עברה משפחתו לשיקאגו. כאן עסק בעבודות שונות ולבסוף למד את מקצוע הבניה כשרטט מתמחה. בגיל 27, פתח משרד (1873) בשותפות עם המהנדס הצעיר (23) ג'ון רוט. במסגרת זו טיפל בעיקר בהיבטים המעשיים יותר. לאחר מותו של רוט (1891), שהיה אחראי ומתאם צוות תכנון התערוכה העולמית 'קולומביה' בשיקאגו (1893), הועבר תפקיד זה לבארנהאם שמסר את העיצוב לנציגי הסגנון הניאו קלאסי של 'החוף המזרחי': ריצ'רד האנט ו-צ'ארלס מקים. היום זכור בארנהאם, בעיקר בזכות פעילותו בתחום התכנון האורבני:

בארנהאם - בניין פלטריון, ניו יורק, 1902-3.

שיקום וושינגטון (בשיתוף עם צ'ארלס מקיס), מאנילה בירת הפיליפינים, תוכנית שיקאגו (9-1907) ששימשה עוד שנים להמשך בנייתה של העיר וכן הערים קליבלנד, סן-פרנסיסקו, באלטימור ועוד. כל אלו התבססו על גישה נואו קלאסית בתוספת שטחי ירק רחבים סביב העיר. בארנהם נפטר בהיותו בן 66.

Behrens, Peter

בהרנס, פיטר

1868-1940

אדריכל גרמני. זכור בזכות תרומתו להתפתחות העיצוב התעשייתי בגרמניה. בהרנס למד אמנות בעיר הולדתו המבורג. בהיותו בן 32 הוזמן (1900) להצטרף למושב האמנים, שנוסדה ב-דארמשטאט, גרמניה, ע"י דוכס מדינת הסן ונועדה ליצור סינתזה בין האמנויות (התכנון ע"י יוזף אולברך).

פיטר בהרנס, בניגוד לאמנים אחרים, עיצב בעצמו את ביתו (1901), כולל אביזרים וריהוט. בזכות עיצובים אלה הוזמן (1903) ע"י אמיל רטנאו (Rathenau 1838-1915), ממנהלי חברת א.א.ג. (A.E.G. – נוסדה ע"י משפחת רטנאו 1883) על מנת לשמש כיועץ אמנותי לעיצוב בניינה ומוצריה של החברה; הזמנה המעידה גם על תפיסתו המתקדמת של רטנאו, יהודי גרמני, שהבחין בצורך במעצב, שנים רבות לפני התפתחותה של תפיסה מעין זו (אפילו הורקבונד לא אורגן אלא ב-1907).

עד לתכנון הבית בדארמשטאט, לא היה פיטר בהרנס אלא צייר בינוני, שעיצב גם כמה ספרים, שטיחים ורהיטים. עתה התמסר לעבודתו החדשה במלוא המרץ. עיצוביו מתקופה זו כוללים את סמל החברה, קטלוגים, נייר מכתבים, מאווררים, מנורות, פנסי רחוב, חנויות ואולמות תעשייה. בין השנים 12-1909 השלים את כל בנייני החברה, שהבולט שבהם הוא מפעל הטורבינות, הכולל קיר זכוכית; רעיון שהשפיע על האדריכלים הגרמנים הצעירים, שעבדו באותה תקופה במשרדו של בהרנס (ע"ע וולטר גרופיוס ולודוויג מייז ואן דר רו).

בנוסף לעבודתו כמעצב תעשייתי ואדריכל של מבני תעשייה תכנן בהרנס את בניין השגרירות הגרמנית ב-פיטסבורג, רוסיה (1911-12), בסגנון נואו-קלאסי רשמי. לאחר מלחמת 1914 ניכרת בסגנונו סינתזה של קלאסיקה ואקספרסיוניזם (בניין A.E.G. 1920-4).

בשנים 1922-27 כיהן כמנהל האקדמיה לאמנות ואדריכלות בווינה. משנת 1925 ועד 1930 פנה לכיוון סגנון האדריכלות המודרנית כגון בנין מגורים שתכנן בנורת' האמטון, אנגליה (1925) – הבנין המודרני הראשון באנגליה; הבנין שתכנן עבור תערוכת השיכון לדוגמא של הוורקבונד בוויסנהוף שטוטגארט (1927) ומחסני הטבק של ממשלת אוסטרליה ב-לינץ (1930). בהמשך פנה לכיוון מודרני כבד, כלומר קלאסיקה ללא קישוטים האופיינית לשנות ה-1930. בשנת 1936 מונה ע"י הנאצים לראש האקדמיה לאמנות בברלין. פיטר בהרנס נפטר, כעבור 4 שנים, בברלין בהיותו בן 72.

במסגרת עבודתו, עבור חברת AEG, ישם פיטר בהרנס בפועל את **איחוד האמנות, הגרפיקה, עיצוב המוצר והאדריכלות**. עם כל השיגור בתחום המעשי לא השאיר אלא מעט בתחום התאורטי, או כפי שאמר בעצמו: "את אשר היה לי לומר אמרתי בעבודתי". בהרנס הגדיר את האדריכלות כ"קצב המגלם את רוח הזמן" (1914), מאחר והיה מודע לקצב ההולך וגובר של החיים סבר שהאדריכלות מחייבת "משטחים מאוחדים ושלוים ככל האפשר" – מעין גיבוש ללא מטרדים. בתכנון ערים דגל בזכות רחובות ישרים וארוכים בסגנון תקופת הבארוק. באשר למגמה לבניית גורדי שחקים סבר שיש בהם ניצנים לתחייתו של מרכז העיר, כמו גם תפיסה אסתטית של קו רקיע חדש.

נושא הקצב הביא אותו לציון סגנונם של קטרים, אוניות ומכוניות – בנקודה זו אפשר לראות בו את אחד ממבשרי **'האסתטיקה של המכונה'** שהתפתחה בשנות ה-1920.

מלחמת 1914 הביאה להפסקת פעילותו של הארגון. כאשר החלה ההתארגנות מחדש בתום המלחמה (סוף 1918) השתנו התנאים המדיניים והכלכליים בגרמניה בצורה קיצונית. הקיסרות, שהייתה חזקה ובוטחת בעצמה, הפכה לרפובליקה חלשה ששלטה אך בקושי בעם מובס, מסוכסך ומפולג, עם כלכלה מעורערת ואינפלציה דוהרת.

הדיונים ביוורקבונד הגרמני – בניגוד לשנים שמלפני המלחמה – היו פוליטיים והצהרתיים בעיקרם. תוכנית הפעולה התאפיינה בסיסמאות וההתעניינות התמקדה בתכנון ערים, שיכונים ותעשיות המשרות את הבניה. אבל, התערוכות החשובות של שנים אלה, כגון 'צורה ללא קישוט' בשנת 1924 ו'הבית' בשנת

1927 (שתייהן בשטוטגארט) – משכו קהל רב. חשובה במיוחד היא תערוכת 'הבית' שהפכה בדיעבד לאחת מאבני הדרך המוקדמות של המודרניות במאה ה-20.

Bunshaft, Gordon

בונשאפט, גורדון

1909-1990

אדריכל אמריקאי. היה במשך שנים רבות הרוח החיה במשרד האדריכלים M.O.S. סיים לימודיו במכללת M.I.T. לאחר מכן קיבל מילגה שאפשרה לו לערוך מסע לימודים באירופה וצפון אפריקה. בהיותו בן 28 (1937) הצטרף למשרד S.O.M כשכיר וכעבור 12 שנה (1949) היה לשותף. התפרסם לראשונה בזכות עיצוב בנין משרדי חברת 'לוור' (Lever) בניו-יורק (1952), המעוצב בהשפעתו של מיז'ו'ר. מאוחר יותר שינה את סגנונו, כפי שאפשר להוכיח מבנין הספרייה באוני' ייל (1963); בנין בנק 'לאמברט', בריסל בלגיה (1965); מוזיאון הירשהורן בוויינגטון (1974). הבנין האחרון שתכנן, לפני פרישתו מעבודה בגיל 76, היה שדה תעופה בג'דה, ערב הסעודית (1975-85). זכה בפרס היוקרתי לאדריכלות ע"ש פריצקר (1988). בונשאפט נפטר בהיותו בן 81.

Bofill-Levi, Ricardo

בופיל-לוי, ריקארדו

1939-

אדריכל ספרדי. יליד ברצלונה. בנו של אדריכל. למד בתיכון טכני ברצלונה ואוני' גינבה שווייץ (1917-60). תחילה התמחה במשרד של אביו. לאחר מכן יסד (1962) סדנה (Taller) לאדריכלות ברצלונה ובהמשך בפאריז (1971) – סדנאות שכללו קבוצות דיון מתחומים שונים, כגון סביבה, עיצוב ואדריכלות, במטרה למצוא אלטרנטיבה לסגנון המודרני. סגנונו של בופיל עצמו נוטה לניאו בארוק עם מרכיבים העשויים בחלקם מיחידות יצוקות מחומרים סינטטיים ובטון.

Bourgeois, Victor

בורג'וא, ויקטור

1897-1962

אדריכל בלגי. מחשובי המודרניסטים בארצו. למד וחי בבריסל. השתתף בתערוכת שיכון הוורקבונד בוייסנהוף, שטוטגארט (1927). סגן נשיא קונגרס CIAM (1928-45) וארח את הכנס השלישי של הקונגרס בבריסל (1930). נשיא ארגון האדריכלים ומתכנני ערים המודרנים בבלגיה (1936-39). התמחה ולימד שנים רבות את נושאי הבינוי והדיוור. בורג'וא נחשב בזמנו לאדריכל המודרני החשוב ביותר בבלגיה. בורג'וא נפטר בהיותו בן 65.

Borromini, Francesco

בורומיני, פרנצ'סקו

1599-1667

אדריכל איטלקי. יליד ביסונה שבחבל לומברדיה. שמו המקורי פרנצ'סקו קאסטלי. נשלח ע"י אביו למילנו ללמוד את מקצוע הבניה. לאחר כמה שנים (1620), בהיותו בן 21, עבר לרומא - יש אומרים נמלט עם סכום כסף שנמסר לידיו ושהיה מיועד לאביו - והצטרף למשרדו של קרוב משפחה, קארלו מאדרנו (Maderno) - אדריכל כנסית ס' פטר. עד מהרה זכה לאמונו המלא של מאדרנו ששיתף אותו בעבודות שונות, כגון עיצוב החזיתות של מספר כנסיות, ביניהן ס' אנדראה דלה ואלה (VALLE) - מקום בו עיצב ובנה בעצמו את הפנס שמעל לכיפה.

כמו כן מונה ע"י מאדרנו כאדריכל-אחראי על בנית ארמון משפחת בארברני. ב-1627, בהיותו בן 28, שינה את שמו מסיבה בלתי ידועה, מקסטלו לבורומיני. כעבור שנתיים (1629), בתום תשע שנים של עבודה משותפת, נפטר מאדרנו ובמקומו נתמנה הפסל ג'יאולורנצו ברניני כאדריכל ראשי של כנסית ס' פטר וארמון בארברני - בעוד שבורומיני נשאר בתפקידו כאחראי על ביצוע העבודות.

בהמשך (1631), כאשר נמסר תכנון ארמון בארברני לידי הצייר פייטרו דה קורטונה (Cortona 1596-1669), החליט בורומיני לנטוש פרויקט זה. לאחר מכן המשיך לעבוד עם ברניני על עיצוב ובנית האפריון הגדול בכנסית ס' פטר בואתיקאן - למרות שהרגיש מקופח ע"י ברניני, שהבטיח לו הבטחות שונות שכנראה לא התכוון כלל לקיימן. על חשיבות תרומתו של בורומיני מעידים הסכומים הגבוהים שקיבל מברניני בשנים 3-1631. כשהיה בן 39 זכה בורומיני בהזמנה ראשונה: בנין הכנסיה והמנזר ס' קרלו אלה קוואטרו פונטנה (1638-41) S.CARLO ALLE QUATTRO FONTANE; מבנה קטן, שכל כולו בגודל אחד העמודים הראשיים של כנסיית ס' פטר - אבל בזכותו הפך בורומיני לדמות מרכזית ושנויה במחלוקת ברומא וברחבי אירופה עוד בטרם הושלם הבנין.

בורומיני, ס' קארלו אלה קוואטרו פונטנה, רומא, 1638-41.

בורומיני שילב בכנסיה שלושה אלמנטים שונים זה על גבי זה: החלק התחתון עשוי כקיר מתפתל, מעליו איזור ביניים בצורת צלב יווני ולבסוף כיפה שצורתה סגלגלה (Oval) - צורה חדשנית לאותם ימים. התוצאה תחושת דינמיות החלל הפנימי, ללא הקישויות והשימוש בסוגי שיש יקרים, שהיו מקובלים באותם ימים. במילים אחרות, אדריכלות חדשה ונועזת. חדשנות זו גרמה לברניני לצאת כנגד בורומיני בהאשמה שאינו מקבל את התכתיב המקובל באותם ימים - שיש לבסס את הבנין על פרופורציות גוף האדם, שהוא צלם אלוהים ולכן קרוב ביותר לשלמות. בורומיני דחה את הטענה בדבר אי התייחסות לגוף האדם ואף הטיח האשמה נגדית - ציטטה של מיכלאנג'לו, שאמר שמי שמעתיק מאחרים אינו יכול להתפתח ולהתקדם. אבל בסופו של דבר גרמו דבריו של ברניני - אהוב החברה הרומאית - לנזק רב והקשיים שנערמו בפני בורומיני הלכו וגדלו עם הזמן, הן מפני שהתמיד בדרכו החדשנית, דוגמת הכנסיה ס' איבו דלה סאפיניצה (S.IVO DELLA SAPIENZA 1642-61), והן בגלל אופיו המסתגר ונטיתו להתבודד - בנוסף לקפדנותו כאדריכל, כפי שמעיד המקרה שבו היכה למוות את אחד הפועלים, בגין חשד שקלקל דבר בבנין. בתחילת שנות ה-60 לחייו נפטר לפתע תלמידו היחיד פרנצסקו ריגי (Righi) והכומר וירגיליו ספאדה, שהיה תומכו העיקרי. בו זמנית נמסרו עבודות שהיו לו לאחרים או שהעבודה נפסקה כליל, ולפחות במקרה אחד הרגיש שבנין שלו הושחת ע"י תוספות. בורומוני לקה במרה שחורה, עזב את רומא ויצא לסייר באזור מולדתו בלומבארדיה. עם שובו לרומא הסתגר בביתו במשך שבועות מבלי לצאת ובאחד הימים לקה בהתקפת זעם ושרף את כל שרטוטיו. הרופא, שהוזעק לביתו, יעץ לו לחדול מכל עבודה בתקווה שינוח ויתאושש, אך בליל קיץ חם התעורר שוב בהתקפת זעם ונפל על חרבו. בטרם נפטר עוד הספיק להתעורר, התודה בפני כומר וכתב צוואה. לפי בקשתו נקבר ללא מצבה ליד האדריכל קארלו מאדרנו. בורומיני, שהיה בן 68 במותו, כמעט ונשכח עד שיצירתו נתגלתה מחדש במאה ה-20.

בינג, Ziegfried

בינג, זיגפריד

1838-1905

סוחר אמנות. יליד האמבורג, גרמניה, בן למשפחת יזמים אמידה. אולי ממוצא יהודי (מכיוון שנהג לחתום S. Bing יש שחשבו ששמו סמואל Samuel). למד מאביו על תעשיית החרסינה. אבל בהיותו בן 32 (1870) עבר לפאריז על מנת להשלים את ידיעותיו. נמלט לבלגיה כאשר פרצה המלחמה בין צרפת לגרמניה (1872) וחזר לאחר מכן לפאריז ופתח כאן חנות לממכר חפצי בית ואמנות. בהמשך (1875) נסע לסין ויפן במטרה לבחון את מקורות היבוא. כעבור שנתיים (1877) פתח חנות שניה La Porte Chinoise (השער לסין) - חנות שהתמחתה ביבוא מיפן, וזכתה להצלחה כתוצאה מהתחזקות הביקוש במקביל לאופנת 'היפניזם' (Japonisme). כמו כן הוציא לאור (1888-91) כתב עת 'יפן האמנותית' בשלוש שפות (צרפתית, גרמנית ואנגלית) ורכש אוסף פרטי מהטובים במערב של אמנות חדשה ועתיקה מהמזרח הרחוק.

בינג, חנות ארט נובו, פאריז, 1881.

כאשר עייף מהעיסוק ביבוא מיפן והחליט לערוך מסע בארה"ב (1894) בתמיכת הממשלה הצרפתית. עם שובו (בשלהי 1894) פתח חנות וגלריה של חפצי בית ואמנות בין לאומית חדשה תחת השם

Salon de l'Art Nouveau. למרות הביקורת בעיתונות זכה לתמיכת מעצבים וחסידי המודרניות, במיוחד החלטתו להזמין חדרים שלמים כולל התכולה, אצל מעצבים כגון הבלגים הנרי ואן דר וולדה וידידו ג'ורג'י למן (Lemmen 1865-1916). בנוסף הזמין 'חלונות' זכוכית אצל האמנים הצעירים מקבוצת נביא סימבוליזם, כגון אדוארד וויאר, פייר בונאר, פליקס ואלוטון, כמו גם אנרי טולוז-לוטרק – חלונות שבוצעו בארה"ב על ידי המעצב לואי טיפאני. בינג הציג גם בלונדון (1899) אבל ללא הצלחה. זאת לעומת הצלחתו הגדולה בריד בדרזדן (1897) וביריד הבין לאומי בפאריז (1900). בשנת 1904, בהיותו בן 66, החליט בינג להעביר את העסק לידי בנו מרסל (1870-1920) שהתמחה בהמשך בממכר עתיקות. בינג נפטר כעבור שנה בהיותו בן 67.

הקשר בין טיפאני לבינג נוצר כאשר טיפאני ביקר בפאריז (1889) לרגל היריד הבין לאומי שנערך לציון השנה ה-100 למהפכה הצרפתית – אותו יריד שבו זכה סגנון העיצובים של אמני העיר נאנסי להצלחה אדירה ביניהם אמיל גאלה (Golle 1860-1945) לואי מזורל (Majorelle 1859-1926) רנה לאליק (1860-1945) (Lalique). טיפאני עצמו פנה בשלב זה לאותו כיוון ואף חתם, בהמשך, על הסכם עם בינג על מנת שייצג אותו בלעדית באירופה.

Benevolo Leonardo

בנבולו לאונארדו

1923-

אדריכל והסטוריון איטלקי בוגר אוני רומא, 1946. בעל שם עולמי. ממאמריו החשובים המוקדמים "ניתוח ההבדל בין אדריכלות יוונית לאדריכלות רומית".

Town history (Volume IV). Ban: Laterza, 2006
 In contemporary architecture. Ban: Laterza, 2006
 The architecture in the new millennium. Ban: Laterza, 2006
 History of the Renaissance. Ban: Laterza, 2006
 History of modern architecture. Ban: Laterza, 2006
 Introduction to architecture. Ban: Laterza, 2005
 The origins of modern. Ban: Laterza, 2005
 The city in the history of Europe. Ban: Laterza, 2004
 História da Arquitetura moderna So Paulo: Perspectiva 1976.

Behnisch, Gunter

בניש, גונטר

1922-

אדריכל גרמני. נולד ליד דרזדן. למד בבית הספר הטכני הגבוה בשטוטגארט. כאן פתח משרד בשותפות עם אדריכלים אחרים. בשנים 66-1956 פעל כעצמאי ומאז שוב עם שותפים. כמו כן הנחה אדריכלות בדארמשטאט מאז 1967.

בניש נודע בזכות מרכז הספורט לאולימפידת מינכן, אותו תכנן בשיתוף עם אוטו פריי (1967-72). עד לפרויקט זה עסק בעיקר בתכנון מבני חינוך, שגם בהם שילב טכנולוגיות מתקדמות של בניה קלה יחסית (זכוכית וברזל), אלמנטים טרומיים וקומפוזיציה גיאומטרית משוחררת וחופשית.

Bramante, Donato

בראמאנטה, דונאטו

1444-1514

צייר ואדריכל איטלקי. נולד, לפי ואסארי, למשפחת איכרים אמידים בסביבת העיר אורבינו, שהיתה מרכז תרבותי חשוב בתקופה זו. פרט לכך ידוע מעט על שלושים השנים הראשונות לחייו. הסברה היא, שהיה עוזרו של האמן פיירו דלה פראנציסקה ב-אורבינו. יש סוברים שהתמחה בציור פרספקטיבות אדריכליות ששימשו כרקע לתמונותיהם או תוכניותיהם של ציירים ואדריכלים אחרים, סברה המבוססת על מקרים ידועים מתקופה מאוחרת יותר.

בהיותו בן 33 (1477), עבד בארמון פודסטה (PODESTA), מקום בו צייר כנראה גם דמויות של פילוסופים קלאסיים על רקע פרספקטיבות אדריכליות. לאחר מכן המשיך בנדודיו בין ערי צפון איטליה עד שהתישב במילאנו, שזכתה לפריחה גדולה תחת שלטונו של לודויקו ספורצה (Sforza). כאן נפגש עם צוות בנאים בין לאומי – צרפתים, גרמנים ואיטלקים – שעסק בהקמת הקתדרלה הגותית הגדולה של העיר (הבניה הסתיימה ב-1818).

בניש, בנק בהאנובר, גרמניה 1997-2002.

בראמנטה, רישום טמפייטו 1508.

סנטה ס' מריה דה קונסולציונה, 1504-17 טודי, אדריכל: אלמוני (בראמנטה? לאונארדו?)

באקמה, מבנה חינוך, 1997-9.

את העבודה האדריכלית הראשונה, שאפשר ליחס בביטחון ל-בראמנטה, החל בהיותו בן 37: תכנון ובנין כנסיית ס' מאריה פרסו ס' סאטירו. בגין השטח המצומצם לא יכול היה להשלים את צורת הצלב של הבניין. אי לכך צייר פרספקטיבה בגב המזרח היוצר את אותו חלל שאליו התכוון. סביר להניח שפגש את ליאונארדו דה וינצ'י בשנות ה-1490, וכמו ליאונארדו, נאלץ גם בראמנטה לחיות בצניעות רבה, בגין ידם הקמוצה של ספורצה וחוגו, אבל בו זמנית יכול היה להרחיב השכלתו במגע עם חוג ההומאניסטים בעיר, וידוע שביקר (1492) בפירנצה על מנת לעמוד על עבודותיהם של ברונלסקי ואחרים. עם שובו למילאנו תכנן אגפים של כנסיית ס' אמבורגיו, מעבר מקורה במצודת ספורצה ועוד.

בהיותו בן 55 (1499) נאלץ להימלט ממילאנו, שנכבשה ע"י הצבא הצרפתי. כעבור שנה הועסק כיועץ אמנותי לאפיפיור, ברומא – תפקיד שכלל את חקר המבנים העתיקים. כמו כן כיהן בכמה ועדות ואולי היה מעורב בכמה עבודות עיצוב כולל מזרקות, אם כי כולן שוננו במאות הבאות. כמו כן, תכנן ובנה את כנסיית ומנזר ס' מאריה דלה פאצ'ה (1502-4) ובנין כנסייה קטן הקרוי טמפייטו, להנצחת האתר המקודש בו נצלב, לפי המסורת, ס' פיטר.

כאשר נבחר אפיפיור יוליוס ה-II (1503) מונה בראמנטה כאחראי לשיקומה של רומא לתפארתה הקדומה. באותה שנה נתקבלה הצעתו לבנין הכנסייה המרכזית ס' פטר – במקום הבניין הישן שנבנה בימיו של הקיסר קונסטנטינוס (מאה 4 לספ'). במקביל הגיש תכנית מקיפה לשינוי פני כל קריית וואטיקן (לא בוצעה); תוספת אגף בכנסיית ס' מאריה דל פופולו; תכנון וביצוע חלק מרחובותיה החדשים של רומא. כמו כן תכנן את ארמון טריבונאלי (1508), הכולל את כנסיית ס' ביאג'יו (1509), וכנסיית רוקאווראנו – שלימים השפיעה במיוחד על האדריכל אנדראה פאלאדיו. בהמלצתו של בראמנטה הוזמן (1508) רפאל לרומא להפגש עם האפיפיור יוליוס ה-II. מטרתו של בראמנטה הייתה כנראה למצוא עוזר צעיר ונאמן, לכן רצוי בן אותה העיר, ממנה הגיע בעצמו, דהיינו אורבינו – זאת כמענה לנחשול הצעירים עתירי הכשרון, ביניהם מיכלאנג'לו, שהגיעו לרומא בשנים אלו. קרוב לודאי שלמד את רפאל אדריכלות ומעבר לכך הכין (1508-11), לדברי האמן וההיסטוריון ואסארי, את הפרספקטיבה האדריכלית, שהיא הרקע לתמונתו של רפאל 'אסכולת אתונה'. בתמורה הציג רפאל את בראמנטה בדמות המתמטיקאי הקלאסי הנוודע אוקלידוס מאלכסנדריה (300 לפנה"ס). לאחר מותו של יוליוס ה-II (1513) נשאר בראמנטה יועצו של האפיפיור החדש, ליאו ה-X. למרות שבראמנטה היה כבר בן 69 המשיך בפעילות עד מותו, כשנה לאחר מכן. בראמנטה נקבר, לדברי ואסארי, בטקס רב משתתפים, בריצפת כנסיית ס' פטר, אותה לא זכה להשלים (המשך הבניה ע"י מיכלאנג'לו).

בזמנו נחשב בראמנטה ל"חסר השכלה", כמו רבים אחרים שלא למדו לאטינית ויוונית, אבל אין ספק, שהיה בעל ידע רב ביותר. למרבה הצער אבדו כל כתביו התאורטיים, ביניהם מסות על הפרספקטיבה, הסגנון הגותי, ביצורים ועוד, כולל גם קטעי שירה.

Broek, Johannes Van

ברואק, יוהנס ואן דר

Der

1898-1978

אדריכל הולנדי. מראשוני הקונסטרוקטיביסטים במערב. למד במכללה הטכנית ב-דלפט (סיים 1924). עצמאי בשותפות עם י.א. ברינקמן (1937-47). לאחר מכן משנת 1948 היה שותף עם באקמה (Bakema 1914-81). חבר הקונגרס לאדריכלות (CIAM) מ-1947 ויצוות X' 1963. מנחה לאדריכלות ותכנון ערים בדלפט (1974-64). מפכח האקדמיה לאדריכלות באמסטרדאם (1966-76). נפטר בהיותו בן 80. עבודות מפורסמות: באקמה.

Brogniart, Alexander T.

ברוניאר, אלכסנדר-תיאודור

1739-1813

אדריכל צרפתי. זכור כמתכנן בניין הבורסה בפאריז בסגנון הניאו קלאסיקה הגראנדיוזית. נולד בפאריז. למד אצל ז'פ בלונדל ו-בולה. פתח משרד עצמאי בהיותו בן 31 (1765). בין עבודותיו מנזר הקפוצ'יינים ב-שוסה ד'אנטין (1780-82 - היום בייס. החזית 1864). בשנת 1804 תכנן את בית הקברות 'פייר לאשו' בפאריז עם גן בסגנון חופשי (אנגלי) שהיתה לו השפעה רבה. בהיותו כבן 67 תכנן את עבודתו היותר חשובה - הבורסה בפאריז. בניין גדול מימדים בסגנון 'רומי' (התחלת הבנייה 1807. שונה והורחב 1894). בניין זה קבע

את תדמית הבנקים ל-120 השנים הבאות. ברוניאר נפטר בפאריז בגיל 74.

ברונלסקי פליפו, הדואומו 1420-36.

ברונלסקי, קאפלה פאצי, פירנצה, למטה: פנים הקאפלה.

Brunelleschi, Filippo

ברונלסקי, פיליפו

1377-1446

אדריכל איטלקי. נולד ופעל בפירנצה. רוב הידוע על חייו מקורו בביוגרפיה, שנכתבה ע"י מעריץ אלמוני (פורסמה 1480).

ברונלסקי היה בנו השני של נוטריון מכובד בשם סר ברונלסקי די ליפי לאפי, אשר שלח את בנו ללמוד צורפות ופיסול; תחומים בהם נשאר נאמן כל חייו לאסכולה הגותית המאוחרת: דמויות מאורכות בלבוש בעל 'מראה רטוב', הקרוב לזה של צורפי דרום צרפת. בגיל 24 (1401) התקבל לגילדת האומנים ובאותה שנה הוזמן להשתתף בתחרות לעיצוב תבליטים לדלת הראשית של בית הטבילה בסמוך לקתדרלה (דואומו) של פירנצה. בתחרות זכה לורנצו גיברטי (Ghiberti 1378-1455), שנחשב מכאן ואילך ליריבו העיקרי. עם זאת גם הצעתו של ברונלסקי זכתה להתבצע אבל רק כדלת צדדית של אותו בניין.

לפי המסורת נסע, לאחר מכן, לבקר ברומא עם ידידו הפסל דונאטו דונאטלו (Donatello 1386-1466). אבל יש הסוברים שהנסיעה התקיימה בשנים 3-1430 ויש המפקפקים אם המסע כלל התקיים. מכל מקום, אין ספק שלאחר התחרות החל לשלב מאפיינים הלניסטיים - רומיים עתיקים בסגנון הגותי-איטלקי המקובל. התופעה ניכרת גם בשימוש בצורות גיאומטריות מושלמות (הריבוע והעיגול) ופרופורציות שישודן ביחסים של 1:2 או 4:1. אפשר ששילוב הסגנונות מבטא את המגמה הכללית הקרויה 'הומאניסטית', ששאפה להחיות את תרבות רומא העתיקה; מגמה שהחלה עוד כמאה שנים קודם לכן אצל המשוררים פטרארקה ודאנטה, הסופר בוקאצ'יו, הצייר-האדריכל ג'וטו ובעיקר הפסל ניקולא פיזאנו.

בתחום הציור פיתח ברונלסקי, בין השנים 1415-1416, את טכניקת הפרספקטיבה הקווית; טכניקה שהיתה כנראה ידועה בעבר ליוונים ולרומים (לפי וטרוביוס), אבל נשכחה במרוצת השנים. ע"י השימוש בשיטתו צייר שתי תמונות (אבדו) בהן תאר רחובות ובנינים בפירנצה. הטכניקה שעיקרה קביעת המבט בנקודה אחת הייתה פריצת דרך מעבר לכל נסיונותיהם של קודמיו ובני דורו.

הפרספקטיבה של ברונלסקי הייתה עדיין בגדר פתרון אינטואיטיבי. את הגיאומטריה המתאימה פיתח ליאון באטיסטה אלברטי כעשרים שנה לאחר מכן (1436).

לימים פיתח ברונלסקי עוד מספר רעיונות לצורך בניית הכיפה מעל לקתדרלה וכן מנוף מיוחד, כאמצעי עזר להצגת מחזה בפירנצה. לרוע המזל שמר ברונלסקי את המצאותיו בסוד, בגלל התחרות הגדולה ששררה בין האמנים הרבים בעיר (ביניהם יריבו גיברטי) שחיברו והפיצו ספרים, המתארים את תגליותיהם.

כנסיית ה"דואומו", (התחלת הבניה ע"י ארנולפו די קאמביו ב-1296) הגיעה ב-1418 לשלב, שממנו אמורה היתה להתחיל הכיפה. מאחר ובסיס הכיפה הוא מתומן גדול במיוחד (42 מטר) ללא חיזוקים חיצוניים, הוחלט לקיים תחרות בין המתכננים למציאת פתרון נאות. ברונלסקי זכה על הצעתו לבנות כיפה של לבנים עם צלעות אבן ללא פיגומי עזר. עצם הזכיה בתחרות (1420) הפכה את ברונלסקי, בן ה-43, לדמות החשובה ביותר באדריכלות בפירנצה.

היות ושיטת הבניה מזכירה במקצת את הטכניקה העתיקה, יש סוברים שהבחין בה בעת מסעו לרומא (כאמור יש המפקפקים באם התקיים מסע שכזה). בשלבים הסופיים של בניית הכיפה, (1436) קיבל ברונלסקי אישור לסיום הפנס העליון המחדיר את האור פנימה, אלא שבניתו הסתיימה רק לאחר מותו (דגם הפנס, בדומה לדגמי תבליטי דלתות בית הטבילה של גיברטי וברונלסקי, נשתמרו עד היום בפירנצה). לפי הגרסה המופיעה בביוגרפיה שלו, שלא הוכחה בודאות, הוזמן ברונלסקי להכין תכניות לארמונות רבים ביניהם: ארמון פיטי (PITTI), ארמון מדיצ'י ריקארדו (תכניתו נדחתה) וארמון בארדי בוזיני (BARDI BUSINI), כולם בפירנצה.

לברונלסקי, שלא התחתן, היה בן ויורש, אנדראה די לאזארו קאוואלקאנטי, הידוע גם בכינוי איל בוגיאנו (Il Buggiano), שהיה פסל ומעצב. ברונלסקי עבד עם בנו על פרויקטים שונים ובמקרים רבים סוברים, שהעיצוב הוא, למעשה, של הבן (בעיקר רהיטים, מזבחות, ספסלים וכיו"ב).

Bernini, Gianlorenzo

ברניני, ג'יאנלורנצו

1598-1680

אמן איטלקי. יליד נאפולי. בנו ותלמידו של פיטרו ברניני (-1562, 1629), פסל מצליח מפירנצה אשר עבד משנת 1580 בנאפולי וברומא. בצעירותו גילה ג'יאנלורנצו כמה מאפיינים שיעמדו לו

ברניני, הצעה שזכתה מקום 1 ללובר.

ברניני, פיאצה ס' פטר, ואתיקאן, 1623-33.

ברניני, פיאצה ס' פטר, ואתיקאן, 1623-33.

כל חייו: כשרון, חריצות וקסם אישי. אלו חיבבוהו על חוג שוחרי האמנות וידידיו של האב, כגון משפחת בארבראני ומשפחת בורגזה, עליהם נמנה האפיפיור פאול V. לא פלא על כן שכאשר נבחר האפיפיור החדש, אורבן ה-VIII (1623-44) ממשפחת בארבראני, זכה מיד לתמיכתו; תמיכה שהפכה להצלחה אדירה. בתקופה זו הרחיב את תחום פעולתו ובנוסף לפיסול וציור החל לעסוק גם באדריכלות.

בהיותו בן 25 החל בביצוע יצירתו החשובה הראשונה: אפריון ענקי, (בגובה בנין בן 4 קומות, עשוי ברונזה), עבור כנסיית סט' פטר בואתיקאן (1623-33). לאחר מותו של הארכיטקט קארלו מאדרנו (Maderno 1556-1629) מונה ברניני, למרות גילו הצעיר יחסית (31), לאחראי להשלמת כנסיית ס' פטר בואתיקאן. בעבודה זו, כמו גם בתכנון האפריון, הסתייע בתלמידו של מאדרנו - האדריכל פראנצסקו בורומיני. כמו כן קיבל הזמנות רבות לבנינים, פסלים, תמונות, אנדרטות קבורה ומזרקות, ביניהן ה"בארצ'יה" (1627-9 BARCACCIA) בפיאצה ד'אספניה ומזרקות 'הטריטון' בפיאצה בארבראני (1642-3).

חלק ניכר מהצלחתו של ברניני נובע מיכולתו לארגן משרד עם עוזרים רבים מבלי לאבד את האחידות הסגנונית, כמו גם יכולתו למלא את דרישות הכנסיה הקתולית מתקופה זו - דרישות שהיו בעלות משמעות תעמולתית גלויה במלחמתה ברפורמות הפרוטסטנטיות.

בהיותו בן 46 (1644) נחל ברניני כשלוך צורב כאשר החל להוסיף שני מגדלי פעמונים בחזית כנסיית ס' פטר: כתוצאה מהמשקל וחולשת היסודות, החל הבנין להסדק והיה הכרח להפסיק את הבנין ולסלק את המגדלים. קשה להבין מה דחף את ברניני לבנות מגדלים אלו, בשעה שידע שגם קודמו, קארלו מאדרנו, נכשל באותה משימה ומאותה סיבה. מכל מקום, לאחר מותו של האפיפיור אורבן VIII ובחירתו של אפיפיור חדש, אינוצנטי X לבית פאנפילי (1644-59 PANPHILI) השתנה היחס כלפי ברניני והוא נאלץ לעסוק בעיקר בהזמנות עבודה פרטיות.

בשנים 1648-51 הקים את המזרקה הידועה בשם 'ארבעה נהרות' בכיכר נאבונה (הדנובה באירופה, הנילוס באפריקה, הגנגס באסיה והריו דל פלאטה באמריקה). לאחר מכן הוסיף אגף לכנסיית ס' מאריה דלה ויטוריה, הכולל את פסל 'האקסטזה של סט' טרזה' בו מתואר חלומה של הקדושה, לפיו נעץ מלאך חץ לוחט של אמונה בליבה (1645-52). יחודה של יצירה זו, שהפכה סמל לסגנון הקרוי 'בארוק', נובע הן בגין היותה פיסול תלת מימדי ותמונה הנראית חזיתית, והן בגין השילוב של חושניות ואקסטזה דתית.

עם מותו של אינוצנטי X ובחירתו של האפיפיור אלכסנדר VII (1655-67, לבית צ'יגי = CHIGI) שוב קיבל הזמנות אדריכליות מהוואתיקאן, ביניהן יצירתו החשובה ביותר - הכיכר שלפני כנסיית ס' פטר שצורתה כשתי זרועות החובקות את קהל המאמינים. הקשר בין הכיכר והכנסיה נוצר ע"י שלוחה בצורת טרפציה שצידה הצר לצד הכיכר. היות וצורה זו הפוכה לקוי הפרספקטיבה, נוצרת אשליית התקצרות המקרבת את חזית הכנסיה אל הכיכר (1656-67), או להיפך, מרחיקה את העומדים בכיכר מעיני הניצבים על מדרגות הכנסיה. ממול לכנסיה השאיר ברניני פתח שנועד לאזן ולהיות משקל נגד לחזית הכנסיה (בשנות 1930' פתח מוסוליני שדרה רחבה אל פתח זה וכתוצאה מכך הופר האיזון והכיכר כאילו 'ישפכת' החוצה אל השדרה).

במקביל תכנן את כנסיית ס' אנדראה אל קירינאלה (1658-70) ולבסוף תכנן את המדרגות המובילות מכנסיית ס' פטר לאגפים שונים בארמון הוואתיקאן (SCALA REGIA 1663-66). גם כאן עשה שימוש בצורת הטרפציה, אלא שהפעם המבט העיקרי מלמטה למעלה, הוא מהצד הרחב אל הצד הצר, כך שנוצרת אשליית מרחק הגדול מהמציאות. בנוסף האריך את המעבר כלפי מטה - כנראה במטרה ליצור תחושת איזון, למרות שבקצה התחתון אין אלא דלת צדדית קטנה וחסרת חשיבות.

בהיותו כבן 67 (1665), הוזמן ברניני לצרפת ע"י המלך לואי ה-14, על מנת לעצב מחדש את ארמון הלובר. בשלב זה כבר היה כה מפורסם עד שקהל גדול התאסף לראותו בעברו דרך הערים במסעו מרומא לפריס. בצרפת נהג ברניני בזלזול ביחסו ליצירות אדריכלות ואמנותיות מקומיות. בין הערותיו המפורסמות אמר, שערכה של תמונה אחת של הצייר האיטלקי גידו רני (1575-1642) שווה יותר מכל העיר פאריז, ועוד הערות בוטות. בתגובה ליחס הזלזול נדחתה הצעתו להרוס את הלובר ולבנות מחדש לפי תכניותיו הוא. במקומו נבחר צוות שכלל את הצייר שארל לה ברן (Le Brun 1619-90) והאדריכלים לואי לה וואו וקלוד פרו (Le Perrault 1613-88; Vau). מהמסע לצרפת, שארך כחצי שנה, לא נותר אלא פסל דיוקן של המלך לואי XIV - שהיתה לו השפעה רבה על סגנון הצגת דיוקנם של מלכים בדורות הבאים. ברניני המשיך

ויצר עד יומו האחרון (נפטר בגיל 81) והיה לא רק האמן של שמונה אפיפיורים, אלא הדמות המרכזית של סגנון הבארוק הרומאי. כמו כן היה מאחרוני היוצרים שעסקו בו זמנית בתחומים שונים: ציור, פיסול, כתיבת מחזות, עיצוב תפאורות לבמה ואדריכלות.

Gaudi (Y Cornet), Antoni

גאודי, אנטוניו

1852-1926

אדריכל ספרדי. זכור בזכות סגנונו המיוחד: צורות חופשיות אורגניות וצבעים זוהרים. גאודי, בנו של אומן עבודות נחושת, נולד ב-ראוס, כפר קטן ב-קאטאלוניה (ספרד), על חוף הים התיכון. החל בלימודי אדריכלות ב-ברצלונה בגיל 18, אולם בגלל בעיות כספיות ושרות צבאי סיים רק כעבור 8 שנים בהיותו בן 26. את סגנון עבודותיו ניתן לחלק לכמה תקופות עיקריות:

1. השלב הראשון, בשנות לימודיו, כולל עבודת הגמר, שהיא עדיין בהשפעת הרומנטיקה הניאו קלאסית שרווחה במכללה לאדריכלות בברצלונה.

2. השלב השני, עד גיל 40 לערך (1898). פניה לכיוון רומנטי לאומי קיצוני המתאפיין באריחי קרמיקה ועבודות ברזל, עם מרכיבים ספרדיים שמקורם בסגנון הגותיקה, סגנון האיטליאני, הסגנון הנוצרי-ערבי ואפילו רמזים מסגנון הבניה של מארוקו. בתקופה זו (1883) קיבל גם את ההזמנה לתכנן כנסיית SACRADA FAMILIA (המשפחה הקדושה). כנסייה זו, העתידה להעלותו לרמה של אדריכל בעל שם בין לאומי, תחילתה בסגנון הניאו גותיקה, כפי שניתן לראות ב-קרפיטה, שהושלמה בשנים הראשונות לבניתה. שנתיים לאחר מכן (1885) נתבקש ע"י הדוכס גואל (Guell) לתכנן ארמון בשטח אחוזתו. כתוצאה מכך ארע תיזמון שמעטים כמותם בתולדות האמנות: אדריכל יוצא דופן, מוזמן ע"י אדם יוצא דופן (נאור, בעל חזון ואמצעים כספיים), בתקופה יוצאת דופן (כתוצאה מהתעוררות לאומית של האומה והשפה הקאטאלנית).

3. השלב השלישי. בעוד הארמון עצמו (עד 1889) עדיין בסגנון האקלקטי הקודם, הרי שבהמשך חל מהפך קיצוני, כפי שניתן לראות בכנסיית ס' קולונה (ST. COLONA 1848) על אדמות הדוכס גואל, מדרום לברצלונה. כאן נראים רעיונות חדשים, שביטויים מתחזק עוד יותר היות והבנין לא הושלם. אפשר גם שהשאירו אותו במצב זה - כמעין ביתן פתוח - כדי להבליט את חדשנות מרכיביו העקריים (עמודים, קורות, קמרונות, וקירות) הנוטים לכיוונים שונים. אבל, למעשה תוצאה של פיתוח שיטה רציונאלית המתעלמת מהמוסכמות החזותיות (יש הסוברים שמקור השינוי בתאוריות הקונסטרוקציה הניאו גותית, של ויולה לה דוק). מכאן נובעת התאמה מוחלטת בין השלד וצירי הכוחות הפועלים על הבנין. לצורך זה תלה חוטים מהתקרה ואילו כיוון וגודל הכוחות נמדד בעזרת משקולות, שחוברו לנקודות מפתח. בנוסף, כדי להקטין את הלחצים למינימום, הסתייע בבניית תקרות מקומרות העשויות שכבות דקות, של לבני קרמיקה חלולות (טכניקה נפוצה למדי באותם ימים). התוצאה מדהימה בכח הביטוי: תוכנית א-סימטרית, עמודים אלכסוניים, קשתות פראבולה וקמרונות הגולשים כמפרשים.

בהמשך (1901-04) הוזמן גאודי ע"י הדוכס גואל לתכנן גן שהיה אמור לשמש מרכז לקהיליה אוטופית סוציאליסטית בפרברי ברצלונה (היום פארק גואל). כאן יכול היה גאודי - באמצעות הטכניקה החדשה - לתת חופש מוחלט לרעיונותיו: פסיפסים צבעוניים של קרמיקה מזוגגת, קירות תומכים ההופכים לקימרונות, כמעין גלי ים ונתמכים בקצותיהם ע"י עמודונים אלכסוניים העשויים מאבנים בודדות מהוקצאות למחצה. בנוסף עיצב עמודים בסגנון 'פרוטו דורי' עם כותרת חלולה שבתוכה שתיל עץ. (כלומר אם מעץ ניתן לעשות עמוד הרי שמעמוד ניתן לעשות עץ), וכך הלאה, מבית התפילה ועד לביתן השומר, שצורתם ברוח אגדות ילדים.

אין ספק, שאפילו הצופה של היום, שכבר הורגל כמעט לכל, אינו יכול שלא להעלות חיוך למראה שילובים אלה של דמיון, תמימות וסחרחורת הצורות. כאן המקום לציין ש"פארק גואל" נבנה בשנים בהן חי פאבלו פיקאסו בברצלונה ולעתידי גם חואן מירו ו-סלבדור דאלי - במילים אחרות, כמה מראשי הסורראליזם הספרדי.

לתקופה זו שייכים גם שני בנייני דירות 'קאזה באטאלו' ו-'קאזה מילה' (1905), שהוקמו במרכז ברצלונה. אלו מתמזגים, בבחינת שונים/דומים, עם מירקם הרחוב וניתן ליחסם לסגנון ה-"אר נובו" שנפוץ באותם ימים בכל רחבי העולם המערבי.

4. השלב הרביעי, מגיל 50 (1902) עד יום מותו, הוקדש ברובו לבנין כנסיית "סאקראדה פאמיליה". כעבור 10 שנים, בהגיעו לגיל 60,

גאודי, כנסיית המשפחה הקדושה, ברצלונה, 1883.

עבר להתגורר באתר. מעתה החל גאודי להתייחס לבנין כאל פסל: מגדלונים, מצופי קרמיקה צבעונית, הצומחים כאלמוגים מקרקעית הים, קשתות דואות ואין ספור של מרכיבים קטנים וגדולים הנובלים בדימדומי חלום או באקסטזה רוחנית, שממילא היתה אופינית לאישיותו (יש אומרים שלא רק שהיה דתי אלא שלא התחתן על מנת שיוכל להתמסר לאדריכלות).
 באחד הערבים, בשובו מהתפילה נמחץ ע"י חשמלית בהיותו בן 74, עם זאת, מאז ועד היום נמשכת בנית הכנסייה לפי דגמיו ותוכניותיו.

גארניה, שארל
 1825-1898

אדריכל צרפתי. נולד בפאריז. למד ב"בו-זאר". סיים בהצטיינות (פרס רומא). בהיותו בן 35 (1860) זכה בתחרות לתכנון בנין האופרה בפאריז הקרוי היום על שמו (הושלם 1875). נודע גם בזכות בנין הקאזינו במונטה קארלו (הושלם 1878). סגנונו של גארניה מתאפיין בערוב אלמנטים אדריכליים הסטוריים שונים: רומא העתיקה, רומאנסק, בארוק ועוד. גארניה עצמו קרא לאקלקטיקה זו 'סגנון לואי נפוליון'.
 לבנייניו של גארניה היתה השפעה ממושכת בעיקר על אדריכלות אזורי הנופש. לימים כתב ספר בו תאר והצדיק את סגנונו האקלקטי. טענתו העיקרית היא, שבנינים מסוג זה תפקידם לתת לקהל את ההזדמנות 'לראות ולהראות' באווירה 'אופראית' חגיגת. גארניה נפטר בפאריז בהיותו בן 73.

גוואטמי, צ'ארלס
 1938-

אדריכל אמריקאי. מחשובי הפוסט מודרניס בארה"ב. נולד בצפון קרולינה. סיים בייס תיכון לאמנות בניו-יורק. למד אדריכלות באוני' פנסילבניה אצל לואי קאהן ורוברט ונטורי (9-1956) ובאוני' ייל אצל פאול רודולף, גיימס סטרלינג ושאדראש וודז (62-1959, תואר שני). בתום לימודיו זכה במילגת נסיעה ללימודים בצרפת (3-1962). הנחה אדריכלות (77-1964) במכללות שונות (פראת, ייל, פרינסטון, קופר יוניון, לוס אנג'לס וקולומביה). ב-1966 פתח משרד עם ריצ'ארד הנדרסון בניו-יורק ומ-1971 ואילך עם רוברט סיגל. גוואטמי וסיגל השתתפו בתערוכת 'חמישה אדריכלים' במוזיאון לאמנות מודרנית בניו-יורק (1969). למרות פרסומם הרב לא עסקו אלא בתכנון בתי מגורים פרטיים ורק בתחילת שנות ה-80 זכו למספר פרויקטים גדולים.

ג'וליו רומאנו
 1492/99-1546

צייר ואדריכל איטלקי. נולד ברומא. שמו האמיתי: פיפי די פיטרו דה ג'נוצי. תאריך לידתו המדויק אינו ידוע. בגיל 23 או 16 נהיה תלמידו ועוזרו הקרוב ביותר של רפאל בכל פעולותיו. בין השאר יש לו חלק בציור הקיר ובציורי התקרה שבותיקאן, בהשלמתן של כמה תמונות, שהוזמנו אצל רפאל וכן בעבודות הבנין בכנסיית ס' פטר. כעבור 5 שנים (1520) עם מותו של רפאל, השלים כמה מן הציורים והבניינים שנותרו בלתי גמורים ביחד עם באלדאסרה פרוצי (Peruzzi 1481-1536) במקביל בנה ותכנן, בעצמו, ארמונות ווילות ברומא וקישט אותם בציורים מן המיתולוגיה העתיקה. אבל כעבור כ-4 שנים, (1924) נאלץ לברוח מרומא, לאחר שנתגלה שהכין את ההדפסים הפורנוגרפיים בהם אוירו 'סונטות הזימה' של פיטרו ארטינו (Aretino 1492-1556). למזלו הוזמן ע"י גונזאגה דוכס מאנטובה, שם נשא אישה ופעל עד מותו כאמן החצר וכמפקח על בניי העיר.

עבודתו העיקרית בשביל גונזאגה היא 'ארמון הטה' (התחלת הבניה PALAZZO DE TE 1526) שהוא, למעשה, ביתן נשפים רב חדרים וגנים. כאן מופיעים לראשונה כמה מהמאפיינים של סגנון הפוסט-רנסאנס או המאניריזם - סגנון המזוהה עם האמנים הצעירים, מחוגו של רפאל ברומא. כך למשל הדגיש את העובדה שהעמודים, הקשתות ושאר הצורות, המופיעות בחזית, אינן אלא קישוט. לצורך זה הם עשויים, בחלקם, מטיח ולא מאבן. יתרה מכך, יש שנתן לאבן המרכזית בקשת לצנוח ממקומה. כמו כן פיצל עמודים אמיתיים, כאילו לבטל את משמעותם. בנוסף הכניס גורם 'הפתעה' ו'גיוון', בכך שכל חזית שונה מזו הסמוכה לה. גם בחדרים יצר, ע"י ציורי קיר, סדרות של אשליות כגון: 'חדר הסוסים' שבו תאורים ראליסטיים של סוסי הדוכס, חדר אהבות האלים ('חדר פסיראה') שבו תאורים ארוטיים מחיי האלים הקדומים. 'חדר הענקים' המתאר את זאוס מדכא את הענקים

רומאנו, פלאצו דל טה, 1526.

רומאנו, פרסקו, פלאצו דל טה, 1530-32.

המתמרדים, כולל זאוס עצמו, המצויר על התקרה, כשהוא מטיל אבנים על ראשי הצופים בחדר וכן חדר עם תמונות מחיי דוד המלך.

אין ספק שבתמונות אלו המשיך את המסורת האשליטית (אלוזיוניסטית = הטעיות המטשטשות את הגבול בין ציור למציאות) שהתחיל בה מאנטנה עבור משפחת גונזאגה במאנטובה; מסורת המאפינית כמה מאמני הפוסט רנסאנס. את האשליות הפרספקטיביות המשיך ג'וליו רומאנו גם בגני הארמון ע"י יצירת 'מבטים', שהפכו לימים לחלק בלתי נפרד מאמנות עיצוב הנוף של אירופה.

בכנסיות, בהן פעל כאדריכל, יצר מספר תמונות שמן על נושאים דתיים; ובנוסף עיצב גם מצבות קבר, תפאורות לחגיגות וגובלנים. בזמנו זכה ג'וליו לתהילה רבה; שקספיר (אגדת חורף V, 2) מפליג בשבחיו כאמן החיקוי של הטבע. אבל, מן הרנסאנס ועד מחצית המאה ה-20 חלה ירידה בהערכת יצירתו, שלא זכתה להתענינות מיוחדת עד לעידן הפוסט מודרני.

בשנת 1541 הוזמן ע"י פרנסוא I מלך צרפת ביחד עם סבסטיאן סרליו מבולוניה - אותו הכיר עוד ברומא - וג'יאקומו ויניולה שהיה עדיין, אדריכל צעיר, גם הוא מבולוניה. אולם, ג'וליו רומאנו הרגיש, כנראה, שלא יוכל לעמוד בטלטולי המסע מסיבות בלתי ידועות ובחר לשלוח את תלמידו הצעיר פרימאטיצ'יו. בשנתיים האחרונות לחייו בנה לעצמו בית מפואר ב-מאנטובה (1544-46) וכאן נפטר קרוב לודאי בגיל 61 ואולי 54.

ג'ונסון, פיליפ

1906-2005

אדריכל אמריקאי. נודע תחילה כמעריץ נלהב של מיז'ר' ו'ד'רו ולאחר מכן כאחד מראשוני הפוסט-מודרניזם. נולד במדינת קליבלנד, ארה"ב. סיים לימודי פילוסופיה באוני' הרווארד (1927). החל ללמוד אדריכלות בגיל 34 (1940-43) לאחר שכבר עסק בנושא זה במשך 10 שנים, מהן שש שנים כראש המחלקה לאדריכלות במוזיאון לאמנות מודרנית בניו-יורק (1930-36) וארבע שנים כמעצב ואדריכל עצמאי. ב-1932 ארגן, בשיתוף עם ההסטוריון הנרי ראסל-היצ'קוק, את התערוכה הידועה בשם 'הסגנון הבינ-לאומי' 1922-32, שהתקיימה במוזיאון לאמנות מודרנית בניו-יורק. כמו כן היה אחראי לתערוכות רבות אחרות, שהפכו את המוזיאון לאחד הגורמים המכריעים בהתפתחותה של האדריכלות בארה"ב ובעולם.

פרסומן של פיליפ ג'ונסון כארכיטקט בא לו מבית זכוכית - מחוזה למיז'ר' ו'ד'רו - שבנה לעצמו ב-1949. בשנים 6-1954 חזר למוזיאון לאמנות מודרנית במקביל לעבודתו כמתכנן ומשנת 1958 הוא מכהן בחבר הנאמנים של מוסד זה. בתחילת שנות השמונים החל עבר לסגנון הפוסט מודרניזם. בשנת 1988 שימש כאוצר התערוכה הקרויה 'דה קונסטרוקטיביזם'.

ג'ונסון נודע גם בגין הסיוע שנתן לאדריכלים רבים (ביניהם פליטי גרמניה בשנות השלושים בארה"ב), הן בארגון תערוכות והן בהזמנות תכנון. בישראל תכנן את הכור האטומי בנחל שורק והיה חבר בוועדת ירושלים (1968).

גוף, ברוס

1904-1982

אדריכל אמריקאי. יליד טקסאס. בהיותו בן 31 (1935) פתח משרד עצמאי בשיקאגו. מכאן עבר לקליפורניה, אח"כ לאוקלהומה, מקום בו הוזמן כמנחה לאדריכלות (1957-55). לאחר מכן המשיך לקנזאס ולבסוף חזר לטקסאס (1970) ונשאר בה עד מותו, בהיותו בן 78.

בדרך כלל גוף מזוהה עם סגנונו המדברי-חופשי של פרנק לויד רייט מחד ואקספרסיוניזם חופשי מאידך. רוב עבודותיו המפורסמות הן בתחום בתי המגורים הפרטיים, שהמאפיין העיקרי שלהם הוא גג התלוי מעמוד מרכזי.

Gideon, Siigfred

גידיון, זיגפריד

1893-1968

היסטוריון האדריכלות המודרנית. 'הכהן הגדול' של המודרניזם. התמחה בנושא תקופת הבארוק והרנסאנס אצל הסטוריון האמנות היינריך וולפלן שהיה תלמידו של יעקב בורקהארדט (1864-1945; Brukhardt 1818-97) בסוף שנות העשרים הוזמן, ביחד עם לה קורבוזיה, לוועדה המכינה של הקונגרס הבייל לאדריכלות מודרנית (CIAM 1928) ושימש כמזכיר ומנכ"ל בפועל של הארגון עד לפירוקו (1956). בשנות השלושים (1934) הזמין את מרסל ברויר והאחים אלפרד ואמיל רוט לתכנן עבורו בית מגורים בציריך

שווייץ. לאחר סידרת הרצאות בהרווארד ארה"ב, (1941-), פרסם את ספרו: 'TIME SPACE & ARCHITECTURE', שהופיע במספר מהדורות ונחשב, עד לסוף שנות ה-70, לאורים ותומים של ה'מודרניזם'. גדין נפטר בשויץ בהיותו בן 75.

ג'ני, ויליאם לה בארון
1832-1907

מהנדס-אדריכל אמריקאי. זכור כאחד מגדולי החדשנים בתחום בנית גורדי השחקים. ג'ני יליד פיירהאבן, מאסאצ'וסטס, למד בפאריז בביה"ס לתעשייה ומלאכה. שרת כמהנדס צבאי במלחמת האזרחים בדרגת רס"ן (5-1861). עבד כארכיטקט עצמאי בשיקאגו (1868-1906). לימד אדריכלות באוני' מישגן (80-1876). עבודתו היותר חשובה: בנין חברת הביטוח 'הום' (5-1883) המבשר את אסכולת שיקאגו בזכות שלד הברזל (עמודים, קורות וכו'). ג'ני נפטר בלוס אנג'לס בהיותו בן 75.

ג'ני, 1885, שיקאגו.

גראסי, ג'ורג'יו
1935-

אדריכל איטלקי. יליד מילאנו. מושפע מעבודותיו של האיטלקי אלדו רוקי. עבודתו מוגדרת כניאו ראציונאליזם, כלומר הסגנון המודרני האיטלקי של שנות ה-1930.

גרגוטי, ווטוריו
1927-

אדריכל, תאורטיקן ומעצב איטלקי. יליד מחוז נובארה בצפון איטליה. למד במכללה הפוליטכנית במילאנו (סיים 1952). עבד כשותף במשרד אדריכלים במילאנו (67-1952). ערך כתבי עת איטלקים שונים לאדריכלות כולל חיבור מאמרים. הנחה ארכיטקטורה בפולטכניקום במילאנו (78-1964) ולאחר מכן בונציה.

גרגוטי נחשב לאחד הדוברים החשובים של העיצוב האיטלקי החדשני של שנות ה-80 ו-1970, בעיקר באמצעות כתבי העת שהיו בעריכתו כמו גם בזכות הרצאותיו ותלמידיו. בעבודותיו ניכרות השפעות רבות החל ממרכיבים מקומיים עבור דרך פ"ל רייט, אריק מנדלסון, קונסטרוקטיביזם ועד לרמזים היסטוריים.

גרייבס, מייקל
1934-

אדריכל אמריקאי. יליד אינדיאנאפוליס. למד באוני' סינסינטי, אוהיו (סיים 1958), באוני' הרווארד (9-1958), תואר שני) ובאקדמיה האמריקאית ברומא (62-1960). גרייבס נודע לראשונה בזכות עבודותיו, שהוצגו במסגרת תערוכת 'חמישה אדריכלים' במוזיאון לאמנות מודרנית בניו-יורק (1969). בתחילת שנות ה-80 עבד לכיוון ניאו הסטורי.

מייקל גרייבס אחראי אולי יותר מכל אדריכל אחר לחידושה של המסורת הרואה ברישום הארכיטקטוני יצירה אמנותית בפני עצמה.

גרייבס, בניין השירות הציבורי של פורטלנד, אורגון, 82-1980.

דואסברג, תיאו ואן
1883-1931

אמן הולנדי. (שמו המקורי: כריסטיאן-אמיל-מרי קופר). יליד אוטרקט. החל לצייר בצעירותו (1899) וערך תערוכה ראשונה בהאג בגיל 25. כעבור 4 שנים (1912) פנה לכתיבת שירה, מחזות ומאמרים וביקורת על האמנות (ע"ע קוביזם, פוטוריזם, קאדינסקי ועוד). שרת בצבא ההולנדי (14-1912). עם פרוץ מלחמת 1914) התנדב לצבא הבלגי ומכאן התכתב עם הצייר פייט מונדריאן. ב-1916 נפצע, ושחרר מהצבא. עם שובו חזר להולנד והחל לצייר תמונות בסגנון מופשט המושפע ממונדריאן - בניגוד לסגנונו הקודם, הפוסט-אימפרסיוניסטי. בשנה זו גם יצר קשר עם האדריכל י"פ אוד ואחרים במטרה לגבש ולפרסם כתב עת אוואנגארדי של אמנים הולנדים צעירים. ב-1917 (אוקטובר) הופיעה החוברת הראשונה של כתב העת, בשם 'דה סטיל', שכלל את מאמרו של מונדריאן 'ניאו פלאסטיציזם', שהוא ביסוד התאוריה של הקבוצה כולה. בשנה זו הכין דואסברג סידרה של חלונות צבעוניים, בהשפעת מונדריאן, עבור בנינים שתכנן ידיו וחבר ה'דה סטיל' האדריכל יאן ווילס.

ב-1920 יצא לביקור ראשון בברלין על-מנת לפגוש את חברי המועדון 'דאדא ברלין'. כאן התידד (1921) עם אל ליסיצקי, שהיה

בעיצומה של הכנת תערוכת האמנים הרוסים בגלריה 'ואן דימן'. בשנה זו גם ביקר לראשונה בבאהאוס ב-ויימאר. ב-1922 התישב לזמן מה ב-ויימאר על-מנת להרצות בפני תלמידי הבאהאוס על הסגנון החדש. ההרצאות, שהתקיימו מוחץ למסגרת הלימודים הקבועה, פורסמו (1924) במסגרת "ספרי הבאהאוס". בעת שהותו בווימאר פגש את האדריכל ההולנדי הצעיר תיאן ואן איסטרן ויחד החלו לגבש רעיונות לאדריכלות בסגנון החדש. לצורך זה הכין ואן דואסברג סקיצות לפיסול ארכיטקטוני שהוצגו ב-ויימאר בספטמבר. כמו כן אירח ב-ויימאר כנס "אמני הדאדא", ביניהם: פאול קליי, לאסלו מוהולי-נאגי, הנס ריכטר, אל ליסיצקי, טריסטן צרה ועוד. בתום הכנס (1922) פרסם חוברת מיוחדת של ה'דה סטיל', בשם 'מכאנו', בה הציג את רעיונות ה'דאדא'.

במאי 1923 השתתף בקונגרס הבינלאומי לאמנים מתקדמים ב-דיסלדורף וחתם על מאניפסט (קונסטרוקטיביזם ניאאו-פלאסטי) משותף עם ליסיצקי וריכטר. באותה שנה (1923) קיים בהולנד תערוכת יחיד בסגנון הדאדא. לאחר מכן עבר לפאריז והזמין אליו את ואן איסטרן על-מנת להכין פרויקטים לקראת תערוכת אדריכלות בסגנון ה'דה סטיל' (חלק מהמודלים לתערוכה הוזמנו אצל גריט ריטוולד, מחברי ה'דה סטיל') בגלריה L'EFFORT MODERNE של ליאונס רוזנברג בפאריז. לתערוכה זו (אוקטובר, נובמבר 1923) הוזמנו האדריכלים ההולנדים חברי ה'דה סטיל' וגם מיז ואן דר רו. (האם ואן דואסברג סבר שמיז הוא ממוצא הולנדי?)

ב-1924 החל מצייר תמונות של מלבני צבע אלכסוניים. את הסיבות לציור האלכסונים פרסם (1925) כתאוריה חדשה בשם 'אלמנטאריזם' - דבר שגרם לריב עם מונדריאן (התפייסו ב-1929). בשנה זו (1925) תכנן את בית הקפה 'אובט' בשטרסבורג, שהוא ביטוי לתאוריית האלמנטאריזם. בתכנון בית הקפה השתתפו גם ז'אן (הנס) ארפ ואשתו סופיה טאובר-ארפ.

ב-1929-30 תכנן ובנה לעצמו בית ב-MEUDON, ליד פאריז. בהמשך (1930) פרסם חוברת מיוחדת של ה'דה סטיל' בשם "אמנות קונקרטית". כעבור שנה (1931) היה שותף, עם מונדריאן ואחרים ביסוד קבוצת האמנים המודרנים בפאריז תחת השם ABSTRACTION CREATION. ואן דואסברג נפטר בשוויץ בהיותו בן 48. החוברת האחרונה של ה'דה סטיל' פורסמה (1932) שנה אחרי מותו.

Delorme, Philibert

זלורם, פיליבר

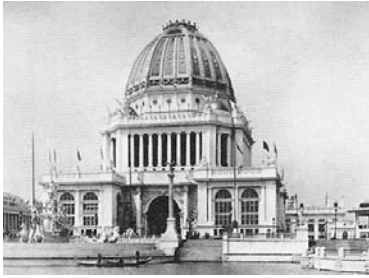
1510/15-1570

אדריכל צרפתי. יליד ליאון. בנו של רב אמן בנאות וסתות. לאחר תקופת לימודים ברומא (6-1533) חזר לצרפת. התיידד עם הקארדינל ז'אן דה בלאי (Du Bellay) ועיצב את הארמון ב-סנט מור-דה-פוסה, (SAINT-MAUR-DES-FOSSES 1541-7).

בשנת 1547 מונה למפקח הבניה של המלך אנרי II. במסגרת תפקיד זה תכנן את מצבת הקבר של המלך פרנסוא I (1547) ואת ארמון אנה על יד שאראנטון (ANET 1547-56). למרות שהארמון נהרס ברובו, נשאר ממנו חלק קטן הכולל את שער הכניסה לגנים ובו תבליט מעשה ידי בנבוטו צ'ליני (קטע מחזית הארמון שובץ לימים בבנין הבו-זאר בפאריז). כמו כן תכנן חלק מהשינויים בארמון פונטנבלו (1548-58) וארמון שנאנסו (1556-59) CHENONCEAUX, וכן ארמון חדש בסנט גירמין אן ליי (ST. GERMAIN EN LAYE 1559).

לאחר מותו של המלך אנרי II (1559) פוטר, ואת מקומו תפס האמן האיטלקי פרימאטיציו (ע"ע Primaticcio). רק כעבור 5 שנים (1564) הוזמן ע"י המלכה קאטרינה דה מדיצ'י, על-מנת לתכנן את ארמון הטולרי (TUILERIES) בפאריז (נהרס).

בשנים שבין הדחתו ע"י המלך להעסקתו מחדש על ידי המלכה חיבר שני ספרים על אדריכלות: 'בניה איכותית במחיר נמוך' (1561), וספר תיאוריה (1567). בספרים אלו ניכר כשרונו לעבד את המקורות האיטלקיים (אלברטי, סרליו) לצרכיה ולטעמה של צרפת. מאחר ורוב בניינו נהרסו, משמש ספר התאוריה גם כעדות עיקרית לסגנונו, שהיה לאבן פינה בהמשך התפתחות הרנסאנס הצרפתי: מזיגה בין הקלאסיקה של רומא העתיקה והרנסאנס לבין הבניה הצרפתית המסורתית.

ריצ'רד האנט, אקספו בינלאומי בנין מנהלה, שיקאגו 1893.

Hunt, Richard Morris

האנט, ריצ'רד מוריס
1827-1895

אדריכל אמריקאי. זכור כמי שהסיט את סגנון הבניה בארה"ב לכיוון סגנון ה'בוזאר' – סוג של רומנטיקה אקלקטית. יליד בארטלבורו בארה"ב. בן למשפחה אמידה ומכובדת מניו-אינגלנד. הגיע לפאריז בגיל 16 (1843) למד ציור, פיסול ואדריכלות בבוזאר (האמריקאי הראשון בבית ספר זה). בתום לימודיו עבד במשרד של הקטור מארטין לפואל – האדריכל שעסק בהשלמות מוזיאון הלובר בימי נאפוליון III (Lefual 1810-81). חזר לארה"ב בהיותו בן 28 (1855). זמן מה לאחר מכן הוזמן לושינגטון להרחיב את בנין 'הקפיטול'. להאנט השפעה רבה על התהוותו של הסגנון השואב ממקורות היסטוריים שונים. בין בנייניו המפורסמים: בנין 'טריביון' בניו-יורק (1874) בסגנון ניאו-גותי. בנין זה הוא גם רב הקומות (גורד שחקים) הראשון בארה"ב. בתי פאר למיליונרים, כגון מארקאנד, אסטור וכמה מבני משפחת ואנדרבילט ביניהם היותר מפורסם בניו-פורט רוד-איילנד בסגנון ארמונות הרנסאנס (-1892). כמו כן היה שותף בעיצוב תערוכת 'קולומביה' בשיקאגו, בסגנון הניאו-קלאסי (1893) יחד עם דניאל בארנהאם ואחרים. עבודתו האחרונה: חזית מוזיאון ה"מטרופולין" בניו יורק (נבנה 1900-02). האנט נפטר בניו-פורט, רוד-איילנד בהיותו בן 68.

Hardouin-Mansart, Jules

הארדואן-מאנסאר, ז'ול
1646-1708

אדריכל צרפתי. נולד בפאריז. תלמידו של פרנסוא מאנסאר (-1598) שהיה גם קרוב משפחה של אשתו (אחי סבתה). שנתיים לאחר מות מאנסאר בהיותו בן 22, שינה את שם משפחתו מ-הארדואן ל-הארדואן-מאנסאר. בתקופה זו שימש כאדריכל עוזר של לואי לה-וואו (Le Vau 1612-70) ושארל לה-ברן (Le Brun 1619-90) – מתכנני ארמון ורסאי. כעבור שנתיים, בהיותו כבן 24, החל את דרכו כאדריכל עצמאי של ארמונות ובתים פרטיים, ותכנן את הוטל דה לורג' (LORGES). כעבור 3 שנים, הוזמן ע"י לואי ה-XIV מלך צרפת לתכנן את ארמון 'דו וואלי' (DU VAL) וכן את ארמון CLAGNY עבור אהובתו, מאדאם דה מונטספאן. שנה לאחר מכן כבר היה במעמד 'אדריכל המלך'. מ-1678 עסק בעיקר בהרחבת ארמון ורסאי. במסגרת זו – למרות גילו הצעיר יחסית (32) – היה ממונה על צבא גדול של עובדים, יועצים ושוליות, רבים מהם היו לימים לאדריכלים מפורסמים בזכות עצמם. במקביל תכנן ובנה את כנסיית האינבאליד בפריז (1680-91). הארדואן-מאנסאר נפטר בהיותו בן 62.

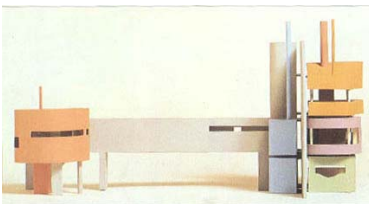

הארדואן-מאנסאר, היכל המראות, ורסאי, 1680.

Hedjuk, John

הדג'אק, ג'ון
1929-2000

אדריכל ומחנך אמריקאי. מחשובי האדריכלים הפוסט מודרניים בארה"ב. נולד בניו-יורק. למד במכללת קופר יוניון ובאוני' אוהיו והרווארד. לאחר תקופת השתלמות ועבודה במשרדים שונים, פתח משרד עצמאי בניו-יורק בהיותו בן 36 (1965). שנה לאחר מכן מונה למנחה וראש המגמה לאדריכלות במכללת קופר יוניון. הדג'אק, הממעיט בעבודה מעשית, ידוע בזכות שיפוץ ושינוי אחד מבנייני מכללת קופר יוניון ופרויקטים רעיוניים, מהם שהוצגו (1969) בתערוכת 'חמישה אדריכלים' ביחד עם אייזנמן, גאוואטמי, גרייבס ומאייר (NEW YORK FIVE), במוזיאון לאמנות מודרנית בניו-יורק – תערוכה הנחשבת אות למחפץ הפוסט מודרני באדריכלות האמריקאית, למרות שהתכניות שהוצגו בה היו עדיין ברוח המודרניזם המאוחר.

הדג'אק, בית הקיר-מודל.

Howard, Ebenezer

הווארד, אבנזר
1850-1928

מתכנן ערים בריטי. מיסד תנועת ערי הגנים באנגליה. השפיע מרעיונותיו על התפתחות פרברי הגנים בכל רחבי העולם. נולד בלונדון. לבלר וקצרן במקצועו. ביקר בארה"ב (7-1872), כאן פגש את המשורר וולט ויטמן ואת ההומניסט רלף אמרסון, שיעץ לו לבחון את האפשרות לחלץ את תרבות המערב מערי התעשייה המזוהמות. הווארד הושפע גם מהתיאוריות החברתיות של האנארכיסטים האוטופיים במאה ה-19, כולל הערים השיתופיות, שהוקמו ע"י תעשיינים במקומות שונים באירופה וארה"ב. הסינטזה הרעיונית של הווארד מצאה את ביטוייה (1898) בחוברת "מחר - דרך השלום לתיקון חברתי". השם שונה במהדורה שניה, ב-1902, ל"ערי הגנים של המחר", בה מתאר הווארד "עיר גנים"

עם אוכלוסייה שלא תעלה על 32,000 נפש. למעשה פרבר מגורים המוקף בטבעת חקלאית רחבה. את אזורי הקנייות, התרבות והגנים הבוטניים הציע לקבוע, במרכז הישוב, בבנינים מזכוכית וברזל - דוגמת ה'קריסטל פאלאס', שתוכנן ע"י פאקסטון (ע"ע) עבור היריד הבין לאומי בלונדון (1851. נשרף 1936).

כל אחת מערי הגנים אמורה להתחבר, מנהלית ותחבורתית, עם מספר ערים דומות וסמוכות, על מנת ליצור 'אגד ערים' בעל אוכלוסייה כוללת של 300,000 תושבים. כדי לשמור על אופין ולמנוע צפיפות יתר, הציע הווארד בעלות משותפת על הקרקע, בשיטה שתמנע לחצים ספקולטיביים. חשוב לציין שהחבורת של הווארד כללה גם כמה תרשימים שהובנו בטעות כתכניות אדריכליות.

אבנעזר הווארד עצמו פעל ללא לאות להגשמת חזונו: עיר הגנים הראשונה LETCHWORTH שליד לונדון תוכננה ונבנתה (1903) ע"י האדריכלים פארקר ואנווין (Parker & Unwin). לאחר מכן תוכננו ונבנו עוד אין ספור ערי ופרברי גנים - בוריאציות שונות - בכל רחבי העולם, כולל ארץ ישראל לפני ואחרי הקמת המדינה.

הווארד נפטר ב-וייוולין, עיר הגנים השניה, שנוסדה ביוזמתו, בהיותו בן 78.

הקמתם של פרברי הגנים היא תופעה בין לאומית, שתחילתה בשלהי המאה ה-19, ללא קשר עם רעיון או מתכנן כלשהו. עם זאת מקובל לציין את תרומתם של אישים כגון האדריכל קמילו סיטה (ע"ע) באוסטריה, טוני גארניה (ע"ע) בצרפת ואחרים שפעלו באיטליה, בארה"ב, הולנד, ספרד וכו' - כולם במקביל לאבנעזר הווארד. בדרך כלל ניתן לחלק את פרברי הגנים, לשני סוגים: אלה שהוקמו עבור אוכלוסייה עמידה ואלה שנועדו לספק מגורים לציבור בעל הכנסה נמוכה יחסית. למרות ההבדל, אין ספק לגבי הכוונה החיובית המשותפת: דיור בסביבה נעימה ובריאה מחוץ לתנאים הנוראים של ערי התעשייה או המטרופולין של המאה ה-19. אבל, על צד השלילה בולט במיוחד הנזק הבלתי צפוי, שנגרם ע"י עידוד ההגירה מהעיר, שהפך לימים לבריחה המונית, כתוצאה מהמעבר משרותי הרכבת אל המכונית הפרטית.

האידיאולוגיה של ערי הגנים גרמה גם לשיתוק כמעט מוחלט של החשיבה בתחום התכנון העירוני. ניתן לומר ששיקומה של פאריז ע"י האוסמן, בשנים 1851-70, מסמן את הפעולה המקורית האחרונה בתחום זה. אלה שנעשו לאחר מכן, היו בדרך כלל חקוי של פאריז. בשנים שלאחר מלחמת 1914 נזנחה גם מגמה זו, שהוחלפה בצימצום העשייה האורבנית לפתרונות תחבורתיים על מנת לאפשר את המשך תנועת כלי הרכב.

בינתיים הלכו ותפחו פרברי הגנים, שגרמו לפרישתה של העיר על פני שטחים הולכים וגדלים, ואיתם מספר כלי הרכב. כל זאת לא מנע כמובן את המשך ניוון המרכז העירוני מבחינה חברתית ואיכות החיים.

הולאבירד ורוש, בניין הבנק הלאומי, 1909.

Holabird, William

הולאבירד, וויליאם

1855-1923

הולאבירד נולד במדינת ניו-יורק. למד באקדמיה הצבאית ווסט פוינט. עזב כעבור שנתיים ועבר לשיקאגו (1875). עבד כמתמחה במשרדי לה בארון ג'ני ובהמשך אצל בארנהם-רוט. בגיל 26 (1880) פתח משרד משלו. כעבור שנה הצטרף אליו מרטין רוש. בין חידושיהם - חלון בולט, שהפך סימן היכר לאסכולת שיקאגו. כמו כן היו הראשונים, שהחליפו את כל שלד הבניין בפלדה וגם האחרונים, שהמשיכו לעבוד בסגנון "אסכולת שיקאגו" - שנים מעבר לכל שאר אדריכלי העיר. עובדה זו, סותרת, לדעת כמה היסטוריונים, את הטענה כאילו תערוכת "קולומביה" (1893) היא שגרמה למהפך הסגנוני בעיר. הולאבירד נפטר בהיותו בן 69. ארבע שנים אחריו, בגיל 72, נפטר גם מרטין רוש. ראוי לציין שהמשרד בבעלויות ושמות שונים, קיים עד היום.

עבודות: בנין "טאקומה" (Tacoma 1887-9); בנין "מארקט" (1894).

הופמן, וילה סטוקלה, בריסל, 1905-11.

Hoffmann, Josef

הופמן, יוזף

1870-1956

אדריכל אוסטרי. ממבשרי סגנון האדריכלות המודרנית. יליד העיירה פרייניץ (היום בצ'כיה). למד אדריכלות באקדמיה לאמנות בווינה אצל אוטו וואגנר. ממיסדי (1899) קבוצת ה'ססאציון' הוינאית: קבוצת אמנים שדחו את הסגנון האקדמי – ביניהם האדריכלים אדולף לוס, יוזף אולברייך תלמידיו של אוטו וואגנר ולאחר מכן גם את וואגנר עצמו. הופמן לימד במכללה לאמנות שימושית בווינה (1899-1903); בהמשך (1903) יסד וניהל את 'הסדנה הוינאית' שהייתה מקור השראה לסדנאות 'הבאוהאוס' של וולטר גרופיוס לאחר מלחמ"ע.

עבודתו היותר חשובה היא וילה סטוקלה ב-בריסל (1905-11) (Stoclet) המעוצבת בסגנון ה'אר נובו' הגיאומטרי ואשר הייתה לה השפעה על הסגנון המודרני של שנות ה-1920, במיוחד על האדריכל הצרפתי רובר מאלה-סטיבנס, שבית זה שייך למשפחתו (Mallet-Stevens 1886-1945). הופמן מונה, לאחר מלחמ"ע, לתפקיד אדריכל העיר וינה. במסגרת זו תכנן מספר שיכונים בעיר – כולם בסגנון מודרני. הופמן היה מקורב לתנועה הנאצית לאחר שאוסטריה סופחה לגרמניה (1938). בשנתיים הבאות קיבל עוד מספר עבודות, עד פרוץ מלחמ"ע. בשנות המלחמה ובעשור שלאחריה, עסק בעיקר ברישום ובכתיבה. הופמן נפטר בווינה בהיותו בן 86.

סדנא וינאית WIENER WERKSTAETTE. אגודת אמנים אוסטריים שנוסדה (1903) ונוהלה במשך כ-30 שנה ע"י האדריכל יוזף הופמן ועמיתיו. האגודה נודעה בזכות עיצובי ריהוט, תכשיטים, אביזרי שולחן ובדים. שימשה כדגם למפעלים ובתי ספר דומים בעולם כולל הבאוהאוס. בזכות 'הסדנאות הוינאיות' הפכה אסכולת האר נובו הוינאית הידועה בשם "ססאציון" לאחד הגורמים המרכזיים בהתהוות העיצוב המודרני.

Horta, Victor

הורטה, ויקטור

1861-1947

אדריכל בלגי. יליד גנט. למד בביה"ס לאמנות בבריסל. תכנן את בית טאסל (TASSEL 1892-3) בבריסל שהוא (בעיקר חדר המדרגות) מהדוגמאות הראשונות של האר-נובו באדריכלות. לאחר מכן תכנן בבריסל, באותו סגנון, את בית סולביי (1895-1900) (SOLVAY) ואת מרכז המפלגה הסוציאליסטית, (היה פעיל במפלגה). בבניין זה נעשה, לראשונה בבלגיה, שימוש נרחב בזכוכית וברזל (9-1896. נהרס).

ב-1912 מונה הורטה למנהל הבו-זאר בבריסל, לאחר מלחמ"ע עבר לסגנון קלאסי מופשט. ברוח זו תכנן את בניינו החדש של הבו-זאר (8-1922) ואת תחנת הרכבת החדשה של בריסל, שבנייתה החלה סמוך (1939) והסתיימה לאחר מלחמ"ע. על פועלו כארכיטקט הוענק לו התואר בארון ע"י מלך בלגיה. הורטה נפטר בבריסל בהיותו בן 86.

Hittorf, Jacob-Ignaz

היטורף, ז'קוב-איגנאץ

1792-1867

אדריכל וארכיטולוג צרפתי ממוצא גרמני. נולד ב-קלן. בנו של נפח, למד ציור ואדריכלות בעיר מולדתו. הגיע לפאריז בגיל 18 ביחד עם בן עירו פראנץ כריסטיאן גאו (Gau 1790-1853). השניים למדו כמתמחים במשרדי אדריכלים שונים. במקביל המשיך גם בלימודי הציור.

בהיותו בן 27 יצא לסיור של כמה שנים בגרמניה, באנגליה ובאיטליה (1819-23). כשחזר, תכנן את כנסיית ס' וינסן דה פאול (בשיתוף עם חותנו Lepère) - בסגנון נוצרי מוקדם ולא בסגנון הניאו-קלאסי המקובל. לאחר עליית 'המלך האזרח' לואי פיליפ (1830) מונה לאדריכל המלך (עד מהפכת 1848). בהמשך הועסק ע"י הברון האוסמן. היטורף, כמו רבים מבני דורו, ביניהם גם ידידו גאו, התעניין בארכיטולוגיה ואף פרסם ספר 'על האדריכלות העתיקה בסיציליה'. כמו כן היה הראשון שגילה שהפסלים והבניינים העתיקים היו צבועים, גילוי שזעזע את בני תקופתו.

היטורף, כיכר הקונקורד, פאריז, 1836.

Hitchcock Henry Rusel

היצ'קוק הנרי ראסל

1903-87

היסטוריון האדריכלות מהחשובים בדורו. לימד שנים רבות במכללת "סמית" ואוני' ניו יורק. אצר ביחד עם פיליפ ג'ונסון את תערוכת "הסיגנון הבין-לאומי 1922-32" במוזיאון לאומנות מודרנית בניו יורק – תערוכה המבשרת את תחילתו של המודרניזם בארה"ב.

Hennebique, Francois

הנביק, פראנסוא

1842-1921

מהנדס צרפתי. אבי הבניה בבטון מזוין. בן למשפחת איכרים מאזור העיר קאלה. החל דרכו כסתת אבן בהיותו בן 25 (1867). לעת זו ראה לראשונה את שיטתו של ז'וזף מוניה (1832-1906) (Monier), לבניית צינורות ומיכלים - ע"י יציקת בטון על רשת ברזל. מיד לאחר מכן החל לחפש דרך ליישום שיטה זו בבנין. בתום 12 שנים של ניסיונות הצליח לצקת רצפת בטון מזוין. אבל נדרשו לו עוד 13 שנים על מנת לפתח טכניקה להקמת מבנה שלם (1892). השיטה יושמה לראשונה, בהצלחה, בבנין דירות בפאריז. כעבור שנתיים (1894) קיבל אישור לבנית גשר מבטון בשווייץ. במקביל קיבל הזמנות לתכנון מבני תעשייה. בהמשך (1896) הוכיח שניתן לצקת קורות בולטות (קונוולה), ולבסוף (1899), גם יציע של תיאטרון קטן. מכאן ואילך התקבצו אליו תלמידים רבים, כולל אדריכלים ומהנדסים מנוסים, שבאו מכל רחבי העולם על מנת להשתלם בשיטת הבניה החדשה. הנביק נפטר בפאריז בהיותו בן 89.

את הצלחתה המהירה יחסית של הבניה בבטון מזוין בצרפת יש להבין על רקע הגישה הראציונלית, שמקורה במכללה הפוליטכנית של פאריז – גישה שעשתה רבות לקידום טכניקות וחומרים חדשים, כגון ברזל ובהמשך פלדה. עתה עמד לרשותם חומר חדש עוד יותר - הבטון המזוין. יתרה מכך, לא נעדרה כאן גם נימה של גאווה לאומית, שהרי הבטון המזוין, יכול היה להחשב להמצאה צרפתית. זאת בנוסף לשיקולים כלכליים והנדסיים, שסייעו להפצתה של השיטה ברחבי העולם.

Hertzberger, Herman

הרצברגר, הרמן

-1932

אדריכל הולנדי. נולד באמסטרדאם. למד במכללה הטכנית בדלפט אצל אלדו ואן אייק. עם סיום לימודיו (1958) זכה בתחרות לתכנון מגורי סטודנטים באמסטרדם שאיפשרה לו לפתוח מיד משרד ולעבוד כעצמאי. בהמשך הוזמן להנחות באקדמיה לאדריכלות באמסטרדאם (1965-70) ומאז בדלפט. במקביל הצטרף לאדריכלים ברנארד באקמה ואלדו ואן אייק כחבר מערכת כתב העת 'פורום' (1959-65). כאן התפתח הסטרוקטורליזם. לפי תאוריה זו, מבחינתו של הרצברגר, על האדריכל ליצור את המסגרת התלת ממדית (סטרוקטורה) שהיא 'צורת האב' (Archform) אותה ניתן למלא בהתאם לצרכים ורוח הזמן המשתנים – מעין רקע בסיסי המאפשר פרשנויות אישיות שונות.

לסטרוקטורליזם באדריכלות כמה מקורות: תפיסת השלד והמילואה של הקונסטרוקטיביזם הרוסי. ההפרדה בין שלד ומחיצות אצל לה קורבוזיה ומעל לכל השפעתו המכרעת של לואי קאהן.

עבודות: בית הספר ע"ש מונטסורי בדלפט (1970-70); חברת הביטוח ביהר (Beheer) באפלדרום (1970-72); בית הורים באמסטרדאם (1972-4); מרכז המוסיקה באוטרכט (1976-8).

Vaudoyer, Leon

ואודואייה, ליאון

1803-1872

אדריכל צרפתי (פרס רומא). תכנן בפאריז את הקאפלה בכנסיית ס' מרטין דו-שאמפ, את הקונסרבטוריון ואת ביה"ס לאמנות ואומנות (ARTS & METIERS) זכור היום בעיקר בזכות תכנון הקתדרלה של מארסיי.

Vaudremer, Joseph-Augut

ואודרמר, ז'וזף-אוגו

1829-191

אדריכל צרפתי. עבודות עיקריות: בית הסוהר סאנטה (Sante) בפאריז (התחלת בניה 1862), וכן אתר כנסיית ס' פייר דה מונרוז, בפאריז (1864-70) המעוצבת בסגנון הרומאנסק ולא בסגנון הגותי, שנחשב בשעתו כמתאים יותר למבנים דתיים. בדרך כלל

הרצברגר. בית הורים באמסטרדאם. 1970-73.

סוברים שבנין כנסיה זה הוא שהרשים במיוחד את האדריכל האמריקאי ריצ'ארדסון ובכך פתח את הדרך למיפנה באדריכלות האמריקאית ובעיקר לסגנון הקרוי "אסכולת שיקאגו". וואודרמר המשיך ובנה, באותו סגנון גם את כנסיית נוטרדאם, ברחוב אוטיי בפאריז (RUE D'AUTEUIL). התחלה (1876). ואודרמר נפטר בפאריז בהיותו בן 85.

ואסרי, גלריה אופיצי, פירנצה, 1560.

Vasari, Giorgio

ואסארי, ג'ורג'יו

1511-1574

צייר ואדריכל איטלקי. זכור בעיקר כראשון ההיסטוריונים של האמנות בזכות ספרו 'חיי האמנים... (1550 מהדורה שניה 1568). יליד ארצו (AREZZO). התחיל ללמוד בעיר מולדתו ואחר כך בפירנצה. כאן זכה בתמיכתם של בני בית מדיצי, השתייך לחוג מעריציו של מיכלאנג'לו. סגנון ציוריו אינו מצטיין במקוריות, אך ידיעותיו הטכניות וכשרונו הארגוני סייעו בידו לנהל מפעלים אמנותיים רבי היקף, שרובם בוצעו בעזרת אמנים אחרים. עבודות בניה: חזית ארמון אופיצי פירנצה (היום מוזיאון).

Webb, Philip

ווב, פיליפ

1831-1915

אדריכל בריטי. מחלוצי סגנון ה'ארטס אנד קראפטס' (ניאו רומאנסק). ווב נולד באוקספורד. עסק בעיקר בתכנון בתי מגורים כפריים. בין אלה (1859) את בית ידידו וויליאם מוריס. בניגוד לאופנה המקובלת לא טויח הבנין על מנת לחשוף את הלבנים האדומות ממנו היה עשוי. מכאן השם 'הבית האדום', המרמז גם על השקפותיו הסוציאליסטיות של מוריס. ווב היה שותף בחברת "מוריס מארשאל, פוקנר ושות' " שהוקמה ביוזמת מוריס. במסגרת זו עיצב רהיטים, כלי זכוכית, בדים, שטיחים וכו' בסגנון ה'ארטס אנד קראפטס' - שילוב של ניאו רומאנסק וניאו גותיקה שהפך לגרסה הבריטית של 'אר נובו'. פיליפ ווב נפטר בהיותו בן 84.

סגנונו של ווב אמנם קרוב לניאו רומאנסק, אבל חופשי ונינוח יותר. במילים אחרות, סגנון, שאינו רווה נחת מהרומנטיקה הניאו קלאסית אבל טרם מצא את שפתו הוא. עם זאת יש לציין, שמבחינה אדריכלית ואפילו פונקציונלית, אין נוח ממנו. כאן הכל בסדר: חלון פה, אגף שם; הכל מאד כפרי, מאד (אפילו) אנגלי.

ווייזי, חדר מגורים בביתו של האמן 1900

Voysey, Charles

ווייזי, צ'ארלס

1857-1941

אדריכל בריטי. עבודותיו היו מקור השראה לחלוצי סגנון האר-נובו בבריטניה. ווייזי נולד בבורקשייר. לאחר תקופת לימודים כמתמחה, פתח משרד עצמאי, בהיותו בן 25 (1882). בעבודותיו המוקדמות מורגשת השפעת הסגנון של פיליפ ווב. בהמשך פיתח גירסה מקורית למדי של אר-נובו גיאומטרי בגימור לבן, כגון פנים הבית שבנה לעצמו (1899). לסגנון זה היתה כנראה השפעה מסויימת על צ'ארלס רייני מאקינטוש וידידו ומהם לקבוצת ססאצ'יון בווינה. ווייזי נפטר במנצ'סטר בהיותו בן 84.

Vittono, Bernardo

ויטונה, ברנארדו

1702-1770

אדריכל איטלקי. מאחרוני ממשכי דרכו של גוארינו גואריני. זכור בזכות תכנון כנסיות כפריות זעירות בסגנון הבארוק המתאחר. יליד טורינו. יצא בצעירותו ללמוד ציור ברומא ולא חזר לעיר מולדתו, אלא בהיותו בן 31 (1733). כעבור 4 שנים (1737) התבקש על ידי מסדר הנזירים, שאליו השתייך גואריני, לערוך ולפרסם מהדורה שניה של תוכניות ורישומי עבודותיו (מהדורה ראשונה 1686). מכאן ואילך התמסר בעיקר לאדריכלות והוא נחשב כיום - לאחר שנים רבות של שיכחה - לאחר היוצרים החשובים והמקוריים ביותר של סגנון 'הבארוק המתאחר', בתקופת הזוהר הקצרה שזכה לו חבל פיידמונט ובירתו טורינו. בנוסף לעבודותיו של גואריני פרסם גם שני ספרי הנחיות לאדריכלות (1760-66). ל-ויטונה, שנפטר בטורינו מגיל 68, היו תלמידים ומעריצים רבים, אבל השפעתו לא חרגה מגבולות אזור עבודתו.

ויטקובר רודולף

1901-71

Wittkower Rudolf

היסטוריון האדריכלות, יליד ברלין. עבר לבריטניה ב-1934 סמוך לאחראלעליית הנאצים לשלטון. לימד במכון וורבורג ואוני' לונדון (1934-56) ואוני' קולומביה בניו יורק (1956-69). ספרו המוערך ביותר "עקרונות האדריכלות בעידן ההומאניזם" (1949) שיצא במהדורות רבות, עוסק בין השאר בפער שבין סוף הגותיקה לתחילת הרנסאנס. ויקטובר היה אחיו של האדריכל הישראלי יוסף וורנר ויטקובר (1903-98).

וילאנואבה, קרלוס ראו

1900-1975

Villanueva, Carlos Raul

אדריכל ונצואלי. מחשובי המודרניים בדרום אמריקה. למד אדריכלות בבואר בפריז (סיים 1929). משרד עצמאי בקאראקס (1929-39). אדריכל ראשי במינסטריון העבודות הציבוריות (1940-1960). במסגרת תפקידיו היה אחראי לחלק גדול מהבניה הציבורית, שיכונים וערים חדשות בונצואלה. כמו כן יסד את הפקולטה לארכיטקטורה בקאראקס (1944). דרכו של וילאנואבה החלה בנסיונות להחייאת האדריכלות העממית בניגוד לניאוקלאסיקה 'הספרדית' שרווחה באמריקה הלטינית עד תחילת המאה ה-20. נודע בזכות תכנון בנייני קרית האוני' בקאראקס בשנות ה-50. בניינים אלה מעוצבים בסגנון המודרני בהשפעת לה קורבוזייה מחד וקונסטרוקציות הבטון ברזל נסיונותיהם של המהנדסים הספרדים אדוארד טורוחה ופליקס קנדלה מאידך. ראוי לציון גם את נסיונו לשלב אמנות מודרנית במסגרת האדריכלות. וילאנואבה נפטר בהיותו בן 75.

ויניון, פייר-אלכסנדר

1762-1828

Vignon, Pierre A Alexandre

אדריכל צרפתי. זכור בזכות תכנון כנסיית 'מדלן' בפאריז בסגנון ניאו קלאסי גראנדיוזי. ויניון החל את לימודיו עם קלוד לז' ובמשך עם ז'וליאן-דויד לרוא (Leroy), ראש הבז-אר בשנות המהפכה ומהראשונים שבקרו ביוון על מנת למדוד את המקדשים. זמן מה לאחר תום לימודיו בהיותו בן 31 (1793) מונה למפקח כללי על עבודות הבניה של הרפובליקה. בשנת 1806, הצטווה להקים "היכל לתהילה", על אתר בניה מוזנח, שנועד לכנסייה בימיו של לואי XV. ויניון עיצב את הבניין בצורת מקדש יווני רומי אדיר מימדים, עם עמודים קורינתיים. הבניה הייתה בשלבים מתקדמים למדי כאשר הוחלט בשנת 1813 - לאחר מפלת הצבא הצרפתי ב-לייפציג - ('קרבת האומות') - להסב את ההיכל לכנסיית 'מדלן' (MADELEINE). ויניון נפטר בהיותו בן 66, בטרם הסתיימה הבנייה. לאחר מותו נמשכה הבניה בעצלתיים עד 1849 תחת פיקוחם של אחרים.

ויסקונטי, לודוויקו

1791-1853

Visconti, Ludvico

אדריכל צרפתי ממוצא איטלקי. זכור כמי שעיצב את הגלוסקמה של אפר נפוליון שהובא (1842) מסנט הלנה והונח בכנסיית ה'אינבאליד'. נולד ברומא. בנו של ארכיאולוג מפורסם שברח מאיטליה והשתקע בצרפת ב-1798. ויסקונטי למד אדריכלות בבואר בפאריז (סיים במקום שני). רוב ימיו עסק בתכנון מבני מגורים ומזרקות בפאריז. כאשר נפוליון III תפס את השלטון בצרפת (1851) הוזמן אצלו תכנון אגף חדש לארמון הלובר. אלא שויסקונטי נפטר שנתיים לאחר מכן בהיותו בן 61. העבודה השולמה, אחרי מותו ע"י הקטור-מרטין לפואל.

ונטורי, רוברט

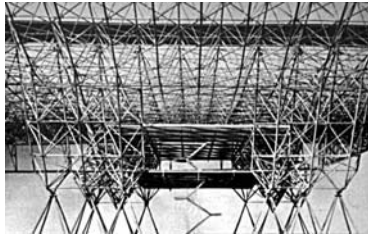
-1925

Venturi, Robert

אדריכל אמריקאי. מאבות הפוסטמודרניזם בארה"ב. יליד פילדלפיה. למד בפרינסטון. התמחה אצל ארו סארין ואצל לואי קאהן. בשנת 1958 פתח משרד עם מספר שותפים, כולל אשתו דניז סקוט בראון (Scott-Brown -1932). ונטורי נודע בעיקר בזכות ספריו, המהווים את אבן הפינה התאורטית לסגנון של שנות ה-80:

COMPLEXITY AND CONTRADICTION IN ARCHITECTURE, 1966
LEARNING FROM LAS-VEGAS, 1972

מאמרותיו: 'לה קורבוזייה נהג להראות בעבודותיו את כורסת סבתו ומכאן שאני עשיתי מחווה לסבתא שלי'; 'מיז ואן דר רו עיצב כסא אחד - אני תשעה'.

וקסמן קונארד, מודל קונסטרוקציה.

Wachsmann, Konard

וקסמן, קונארד

1901-1981

אדריכל יהודי אמריקאי. נודע בעיקר בתחום הבניה הטרומית וקונסטרוקציות הניתנות לפרוק ולהרכבה מחדש. נולד בפרנקפורט על האודר למשפחה יהודית. היה תלמידם של היינריך טסנאו ב-דרזדן והנס פולציג בברלין. בתום לימודיו עבד (1926-29) בחברה הגדולה ליצור עץ באירופה. קיבל מילגה מהאקדמיה הגרמנית ברומא (1932) ושהה באיטליה מספר שנים. הגיע לארה"ב כמהגר בגיל 40 (1941). היה שותף עם גרופיוס בחברה לבניה טרומית (1941-48).

בשנות מלחמ"ע עבד במחקר מבנים ניידים למטוסים עבור חיל האויר האמריקאי. עיקר עבודתו התרכזה בשיתוף המחברים לבנית קונסטרוקציות ברזל מרחביות. הוזמן לעמוד בראש המחלקה לפיתוח שיטות בניה ועיצוב ב-I.I.T (1949-73). כיהן כפרופסור כבוד באוני' דרום קליפורניה עד מותו, בגיל 80.

Tatlin, Vladimir

טאטלין, ולאדימיר

1885-1953

אמן רוסי. אבי הקונסטרוקטיביזם. זכור בזכות מגדל "מחווה לאינטרציונל ה-3" (1920) הקרוי גם "מגדל טאטלין". יליד חרקוב, אוקראינה. למד ציור בבית הספר לאמנות ב-פזנה (1904-8) ובאקדמיה במוסקבה (1909). שנתיים לאחר מכן, בהיותו בן 26 (1911), ארגן סדנת אמנות בשם "המגדל" שבו משתתפיה נמנו כמה מצעירי האוואנגארד (אלכסנדר וסנין, סטפאנובה, פופובה ועוד).

כמו כן השתתף בתערוכות השנתיות של קבוצת "ניסך המעוינים" (1910-17), למעט שנה אחת (1912) בה הציג עם קבוצת "זנב החמור". הצטרף לתזמורת רוסית עממית (1913) במסעה לברלין ולפאריז כנגן כלי פריטה אוקראיני ("בנדורה"). בעת שהותו בפאריז פגש אמנים רבים, רוסים וצרפתים, ביניהם ארכיפנקו, שאגאל, סוניה טרק-דלוניי, רוברט דלוניי, לגיה ועוד. לפי עדותו היה גם בסטודיו של פיקאסו וראה פסלים העשויים מלוחות וחוטני פלדה וחומרים אחרים. לדבריו כינה פיקאסו פסלים אלה, שהרשימו אותו במיוחד, בשם "קונסטרוקציות" (יש סוברים שזה מקור השם קונסטרוקטיביזם). עם שובו לרוסיה באותה שנה, החל טאטלין, כמו גם ידידו המשורר חלבניקוב, לגלות התנגדות חריפה למגמת הפוטוריזם של קבוצת "ניסך המעוינים", זאת בהנחה שעל רוסיה לסלול דרך עצמאית באמנות.

כאשר הוזמן מארינטי, אבי הפוטוריזם, לרוסיה (ינואר 1914) עשו טאטלין, וידידו המשורר ולמיר חלבניקוב כל שביכולתם על-מנת לשבש ביקור זה, ואף ניסו למנוע בכח בעד מארינטי מלשאת דבריו. בשנה זו (1914) גם סרב להשתתף בתערוכת קבוצת "ניסך המעוינים". לעומת זאת הציג בנפרד, בסדנתו, את עבודותיו החדשות: תבליטי פח ועץ בשם "קומפוזיציות סינטטיות סטאטיות". החידוש ביצירות אלו, שמקור השראתן כנראה אצל פיקאסו, נובע מתפישה תלת מימדית מופשטת, ללא קשר עם הדימוי הפיגורטיבי. לאחר מלחמ"ע (יולי 1914) עבר לפטרסבורג והקים בה את "סדנת הנפח", שהיתה בית ועד לאמנים צעירים. עם פרוץ המהפכה (1917), בהיותו בן 32, חזר למוסקבה והיה אחראי למספר תערוכות. בהמשך (1919) חזר לפטרסבורג על-מנת להכין אנדרטה, שהוזמנה אצלו, לקראת כנס הסובייטים שעמד להתקיים במוסקבה בסוף 1920.

טאטלין בנה דגם עץ בגובה 7 מטרים, שהוא בו זמנית פסל, מגדל ובנין כנסים לסובייט (פרלמנט). המגדל, שצורתו כשתי ספירלות הנשענות על עמוד אלכסוני, אמור היה להיות עשוי פלדה ולהגיע לגובה 300 מטר. בתוך המגדל קבע ארבעה אולמות זכוכית המסתובבים על צירם. הראשון, התחתון, בצורת גליל (מסתובב אחת לשנה). השני, אולם בצורת פרמידה (מסתובב אחת לחודש) ומעליו השלישי, בצורת גליל (מסתובב אחת לשבוע). הרביעי, בקצה העליון של המגדל, בצורת חצי כיפה (מסתובב אחת ליום). להמחשת התנועה הסיבובית של האולמות הסתייע טאטלין במערכת גלגלים, שהופעלה ע"י נער, שישב מוסתר בתוך במת העץ

טאטלין, דגם המגדל,רוסיה 1919-21.

עליה עמד דגם המגדל. יש לציין שגובהו של המגדל ושיטת חיזוקו ע"י מוטות אלכסוניים מזכירים במשהו את מגדל אייפל בפאריז. המגדל הוצג תחילה בפטרסבורג ולאחר מכן פורק והורכב מחדש במוסקבה ע"י טאטלין וצוות עוזריו. בדגם מתכת שני, שהוכן עבור תערוכת העיצוב בפאריז (אר-דקו1925), צמצם טאטלין את מספר האולמות לשלושה, בהתאם לצורות היסוד: התחתון קוביה, האמצעי פרמידה והעליון גליל.

בנין-פסל זה, הקרוי מאז הצגתו "מגדל טאטלין", מגלם את עקרונות הפרודוקטיביזם: שילוב האמנות (פסל) והשימושיות (בנין) עם מרכיבים תעמולתיים (אנדרטה). יתרה מכך, יש במגדל את אותם המרכיבים העתידיים להיות מזוהים תוך זמן קצר עם הקונסטרוקטיביזם: שלד פתוח מפלדה= נפח; האלכסון והספירלה=דינמיות; הזכוכית=כדור הארץ. יש אומרים (ליסיצקי) שאלכסון המגדל=זוית קו הגובה של מוסקבה.

בשנת 1921 מונה טאטלין לראש המגמה לפיסול באקדמיה לאמנות בפטרסבורג ועבודותיו הוצגו (1922) ב"תערוכה הראשונה של האמנים הרוסים" בברלין. ב-1925 עבר, מסיבה לא ידועה, לאקדמיה לאמנות בקייב. כאן לימד עד 1927 קורס משולב של קולנוע ותיאטרון. בהמשך לימד במוסקבה קורס חומרים (עץ, פח, קרמיקה וכו'). במקביל להוראה עסק בפיתוח מוצרים מעץ מכופף - הידוע שבהם הוא גלשן אויר. משנות ה-30 ואילך חזר לציור פיגורטיבי, בנוסף לעיצוב תפאורות תיאטרון. טאטלין נפטר במוסקבה, מהרעלת קיבה, בהיותו בן 68.

Tange, Kenzo

טאנגה, קנזו
1913-2005

טאנגה קנזו, אמאנאשי מרכז עיתונות ותיקשורת
1961-67.

אדריכל יפני. גדול האדריכלים היפנים בשני העשורים שלאחר מלחמ"ע2. למד אדריכלות באוני' טוקיו (סיים 1938) והנדסה (סיים ד"ר להנדסה 1945). פרופסור לאדריכלות באותה אוני' (1946-74), הוזמן כמנחה חוץ ל-M.I.T, בוסטון (1959-60).

הצלחתו, המהירה יחסית, של טאנגה היתה יוצאת דופן בהתחשב במסורת השמרנית היפנית. עוד טרם מלאו לו שלושים שנה זכה בשני פרסים ראשונים (לא בוצעו), האחד לתכנון אנדרטה (1942) והשני לתכנון מרכז תרבות יפן בבנגקוק (1943). עם תום מלחמ"ע2 זכה בפרס ראשון בתחרות אדריכלים לשיקום העיר הירושימה (1945-7) ומרכז השלום בעיר זו (בוצע 1949-55 בשיתוף עם הפסל האמריקאי איזאמו נוגוצ'י). כמו כן זכה בתחרות לתכנון משרדי השלטון המקומי בטוקיו (1952-57). הכין סידרת הצעות לפיתוחה ולהרחבתה של טוקיו כעיר ימים של אגם טוקיו (1960) שאושרה חלקית (1988). בשנות השישים תכנן אולמות ספורט חדשניים לכפר האולימפי בטוקיו. במקביל זכה בפרס ראשון בתחרות הבין לאומית לתכנון העיר סקופיה, בירת מקדוניה (לשעבר יוגוסלביה. לא בוצע) והיה אחראי לתכנון התערוכה 'אקספו 70' באוסקה (1966-70).

קנזו טאנגה הוא נציגה של האדריכלות היפנית החדשה, מתחילת שנות החמישים ועד מחצית שנות השבעים; אדריכלות המשלבת אלמנטים של לה קורבוזייה (משנות ה-50 ואילך), נימאייר (ברזיליה), ארו סארינן (טו.ו.א; אולם ההוקי בייל), אלואר אלטו (המרכז בוולסבורג) ולואי קאהן (מגדלי שירות). כל אלה מופיעים בביורר בשיטת **המטאבוליזם** של טאנגה ואוהדיו (שנות ה-60). לפי שיטה זו האדריכלות היא הדיאלוג שבין היחידה המינימאלית והגוף העיקרי, אם בצורת אשכול או עץ נושא פירות. למרות הדימוי האורגני - ביומורפי המשתמע מכך, הצורה היא בדרך כלל גיאומטרית אורטוגוונלית.

Tafari Manfredo

טאפורי מאנפרדו
1935-94

אדריכל איטלקי, יליד רומא. נודע כהיסטוריון ותיאורטיקן. מבחינתו סיפורה של האדריכלות אינו רצף סיגנונות שבהם מתחלפת צורה אחת באחרת, אלא מאבק, לעתים אלים, שבו הסיגנון מבטא את הצלחתו של המנצח. את דעותיו פרסם במאמרים ובהרצאות באוניברסיטאות של ונציה, פירנצה ורומא. מספריו:

Teoriae storia dell'architettura. Ban, Laterza, 1968.

Per una critica dell'ideologia architettonica. Contropiano, Materiali Marxist, no. 1 (1969)

Pro getto e utopia: Architettura e sviluppo capitalistico. Ban, Laterza, 1973.
 w/ Francesco Dal Co. Architettura contemporanea. Milan, Electa, 1976.
 La sfera e il labirinto : Avanguardia e architettura da Piranesi agli anni '70.
 Turin, Einaudi, 1986.
 Interpreting the Renaissance: Princes, Cities, Architects, Yale University Press,
 2006.

Jacobson, Arne

יעקובסון, ארנה

1902-1971

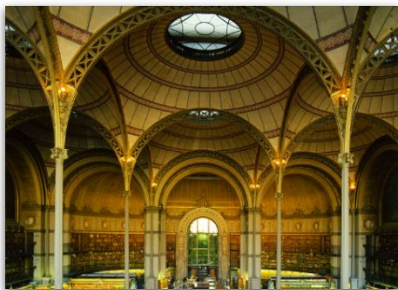
אדריכל דני. זכור כיום בעיקר בזכות עיצובי רהיטים וכלי בית. בן למשפחה יהודית. למד אדריכלות בקופנהאגן (סיים 1928). פתח משרד עצמאי כעבור שנתיים בהיותו בן 28. כבר בראשית דרכו פנה לכיוון הארכיטקטורה המודרניסטית הלבנה. בעת מלחמי'2 ע נמלט לשבדיה, כאן החל לעסוק יחד עם אשתו בעיצוב מוצרים וטקסטיל – תחומים שהמשיך לאחר המלחמה, במקביל לעבודתו האדריכלית. כמו כן לימד אדריכלות בקופנהאגן (71-1956). בסוף שנות החמישים ניכרת בעבודתו השפעה מכרעת של בנייני הזכוכית של מיז'ו'ד'רו. כך למשל, בבנין משרדי חברת התעופה הסקנדינבית S.A.S (60-1958). בין עבודותיו האחרונות, רבות מהן מחוץ לדנמרק, התפרסמה כנסיית ס' קטרינה באוני' אוקספורד, אנגליה (1964). לכנסייה זו עיצב במיוחד כלי אוכל, כסאות, מנורות ואביזרים אחרים. יעקובסון נפטר בקופנהאגן בהיותו בן 69.

Labrouste, Henri

לאברוסט, אנרי

1801-1875

אדריכל צרפתי. מהבולטים בין אדריכלי מחצית המאה ה-19. נולד בפאריז. למד בבו-זאר. סיים בהצטיינות וזכה בפרס רומא (1824). לאברוסט זכור בעיקר בזכות תכנון שתי ספריות גדולות בפאריז: ספריית ז'נבייב (50-1843) והספרייה הלאומית (68-1862) - שתייהן בסגנון הבו-זאר, דהיינו, סינטזה המשלבת את מירב המרכיבים: חומרים מסורתיים (אבן, טיח ועץ) וחדשים (ברזל וזכוכית); תפיסה מעשית (פונקציונלית) ורגישות לסגנונות הסטוריים; יצירת חללים אוריריים ונוכחות אורבנית משמעותית של הבנין - אולי כבדה במקצת.

לאברוסט, הספרייה הלאומית, 1860-67.

Lassus, Jean-Baptist

לאסו, ז'אן-באטיסט

1807-1857

אדריכל צרפתי. ערך מחקרים בתחום התקופה הגותית ואף קרב את ויולה-לה-דוק לנושא, בעת שעבד (1838) על שיפוץ כנסיית ס' גירמן לוקסרווא (L'AUXEROIS). השניים המשיכו לעבוד בשיפוץ כנסיית נוטרדאם ו-ס' שאפל בפאריז, בנוסף לכנסיות אחרות ברחבי צרפת. לאסו זכור גם כמי שפירסם (1858) את ספריו של האדריכל ווילאר דונאנקור מתקופת הגותיקה (תחילת המאה ה-13).

Laugier, Marc-Antoine

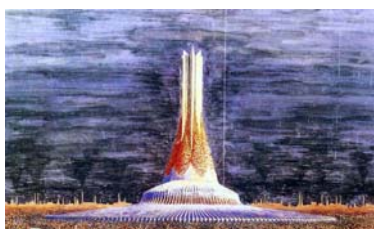
לוג'ייה, מרק-אנטואן

1713-1769

נזיר ישועי ותאורטיקן שפעל להפצת הסגנון הניאו קלאסי הצרפתי. בספרו "על הארכיטקטורה" (1753) ביסס את גישתו הקלאסית, כביטוי האמת והצורך המעשי של האדם למחסה. לדעתו, תחילתה של האדריכלות במיבנה עץ פשוט שיצרו שוכני היערות הקדמונים. כמו כן סבר, שהבנין האידיאלי חייב להיות מושתת על מערכת עמודים ולא על אומנות, כפי שטען אדריכל הרנסאנס ליאון באטיסטה אלברטי. לספרו זה היתה השפעה ניכרת על סגנון הדורות הבאים החל מהניאו קלאסיקה ואילך.

לוג'ייה, כריכת הספר על הארכיטקטורה, 1753.

לוקהארט, 1921.

Luckhardt,

לוקהארט,

Wassili

וואסילי 1889-1972

Hans

הנס 1890-1954

אדריכלים גרמנים (אחים). לאחר מלחמי'1 ע היו חברים ב'ארגון העבודה למען האמנות'; 'קבוצת נובמבר'; וארגון האדריכלים 'RING' עבדו במשותף עד מותו של הנס בגיל 64 (1954). את הפרוייקטים הראשונים עיצבו בסגנון האקספרסיוניזם הגרמני: מוזיאון הבריאות בדרזדן (1921); בניין משרדים בברלין

(1922). לאחר מכן פנו לסגנון האדריכלות הבינלאומי – עם דגש על זוויות ישרות.
ווסילי לוקהארדט נפטר בהיותו בן 83 (1972).

ליסיצקי, אל (אליעזר) (Lissitsky El (Eliezer)
1890-1941

אדריכל, צייר ומעצב יהודי רוסי. מאבות העיצוב הגרפי המודרני. דמות מרכזית בהפצת רעיונות האוואנגארד הרוסי בגרמניה והולנד. יליד עיירה קטנה ליד סמולנסק. עבר בילדותו ל-ויטבסק, מקום בו הכיר כנראה את מרק שאגאל. סיים תיכון טכני בסמולנסק ולמד הנדסה ב-דארמשטאט, גרמניה (14-1909). במקביל החל לצייר ולאיייר ספרים. זמן קצר לפני פרוץ מלחמת העולם הראשונה, בהיותו בן 24, חזר לרוסיה. כאן המשיך בלימודי אדריכלות במכללה הטכנית בריגה שהועברה למוסקבה עם התקדמות הצבא הגרמני. במוסקבה פגש את שאגאל, שסייע לו בקבלת עבודות איור עבור הוצאות לאור יהודיות. בין אלו ידועה במיוחד "ההגדה של פסח" (1917).

ליסיצקי, דוכן נאומים
1920.

לאחר שקיבל דיפלומה (1916) החל לעבוד במשרד הארכיטקט בוריס וליקובסקי במוסקבה. במקביל המשיך באיור. כעבור שנתיים (1919) הוזמן על ידי שאגאל ללמד במכון לאמנות בויטבסק. כאן פגש והושפע מקאזימיר מאלביץ, שלימד באותו מכון. בסכסוך שפרץ בסוף אותה שנה בין המורים תמך ליסיצקי במאלביץ, שמונה למנהל ואילו שאגאל נאלץ לעזוב ויצא למוסקבה. עד לשלב זה היה סגנונו של ליסיצקי מושפע מהמגמה "העממית התמימה"; עתה חל בו מהפך קיצוני, שמצא את ביטויו בסידרת יצירות בשם "פרואון" קיצור של "ארגון תומכי האמנות החדשה", של מאלביץ (PRO-UNIVIS). בהמשך (1920) הוזמן ללמד בסדנאות האמנות והטכנולוגיה במוסקבה.

בסוף 1921 נשלח לברלין יחד עם הסופר איליה אהרנבורג, כנציג רשמי למחצה של התרבות הרוסית. כאן נפגש והתיידד עם חוגי ה"דאדא" וכן עם קבוצת האדריכלים הקרויה 'הטבעת' (RING), שנהגה להפגש בביתו של הארכיטקט לודוויג מיי ואן-דר רו. אחת מפעולותיהם הראשונות של ליסיצקי ואהרנבורג היתה הוצאת כתב עת בשם GEGENSTAND VESHCH/OBJECT/, אבל הצליחו לפרסם רק שתי חוברות בטרם אזלו אמצעייהם.

עם חתימת חוזה השלום בין גרמניה לבריה"מ ארגנו ליסיצקי ואהרנבורג תערוכה גדולה של אמנים רוסיים בגלריה 'ואן דימן' בברלין. במבצע הסתייעו בכמה אמנים רוסיים שהגיעו לברלין ביניהם שאגאל, ארכיפנקו וקאנדינסקי. בינתיים נשלחו מרוסיה - בליווי אנטון פבזנר ונחום גאבו - יצירותיהם של עשרות אמנים, ביניהם טאטלין, מאלביץ, רודצ'נקו ועוד. הארוע נחל הצלחה גדולה וליסיצקי הוזמן להשתתף ב"תערוכת האמנות הגדולה של ברלין". במקביל הוציא לאור שני ספרוני שירים (ברוסית) של מאיאקובסקי, "על שני מרובעים", עם איורים שהכין עוד (1920) בויטבסק. כמו כן אייר (בעברית) את ספרו של בן ציון רסקין "4 תיישים". בתקופה זו התיידד עם מוהולי-נאגי, שפרסם את עבודותיו בכתב העת ההונגרי MA, שיצא לאור בווינה, יחד עם עבודות של רוסיים אחרים. כמו כן פורסמו עבודותיו בכתב העת 'דה סטיל' של תיאור ואן דואסברג, שגם הזמין אותו לכנס הדאדא שנערך בחסותו בווימאר. באותה שנה נפגש שוב עם ואן דואסברג בכנס אמנים ב-דיסלדורף ויחד עם האנס ריכטר פרסמו את מאניפסט 'הקונסטרוקטיביזם הניאו פלסטי'. בתום הכנס ערך ביקור בהאנובר והתיידד עם קורט שוויטרס (מרצ) וחוג ידידיו. בו זמנית הכין לדפוס אלבום הדפסים של עבודותיו, כולל איורים לתפאורות ותלבושות למחזה "נצחון על השמש" (המחזה המקורי הופק ב-1913 ע"י מאלביץ, מאטיושין וקרושניך). בהמשך (1923) הוזמן ע"י ואן דואסברג לסידרת הרצאות בהולנד; כמו כן הוקדשה חוברת מיוחדת של 'הדה סטיל' לספרון "על שני מרובעים" שתורגם במיוחד להולנדית. בינתיים פרסם מאמר בכתב העת החדש "G" (GESTALTUNG) שפורסם ע"י האנס ריכטר ו-מיי ואן-דר רו בברלין. באותה שנה הציג שוב ב-"תערוכת האמנות הגדולה של ברלין" - הפעם יצירה בשם "חדרי

ליסיצקי, הצעה לשערי העיר מוסקבה, 1925.

פרואון". בשנה שלאחר מכן (1924) ליסיצקי נאלץ להתאשפז בשוויץ כתוצאה מהחמרה במצב בריאותו (לקה בילדותו בשחפת). כדי לשלם את הוצאות האישפוז הכין כמה עבודות גרפיקה עבור חברת 'פליקאן' וכן סידרת אלבומים על "האיזמים באמנות", יחד עם אמני הדאדא האנס ארפ וקורט שוויטרס.

בשוויץ הכיר את האדריכלים הצעירים האנס מאייר, אמיל רוט, מארט סטאם והאנס שמידט ויחד הוציאו כתב עת לאמנות וחברה ABC. בסיועם הכין גם שני פרוייקטים אדריכליים - האחד "במת נואמים ללנין" והשני פרוייקט אורבני של "שערים למוסקבה", בצורת בנינים גבוהים להם קרא 'מיתלי עננים'. לאחר הרעה נוספת בבריאותו שב למוסקבה (1925) יחד עם סופי קופרס מהאנובר (הכירו עוד ב-1922). במוסקבה חזר ללמד בסדנאות לאמנות וטכנולוגיה). כמוכן חיבר את הספר "רוסיה - אדריכלות המהפכה העולמית" (1926), שפורסם בגרמניה. מכאן ואילך נאלץ לצמצם את פעילותו הן בגלל עוינות המשטר הסטאליניסטי והן בגלל מחלתו, ועם זאת המשיך לעסוק בעיצוב תערוכות וספרים עד מותו בגיל 51.

אל ליסיצקי פעל בשלוש השנים (1921-23) המכריעות בהתגבשותו של הסגנון המודרני. בנוסף לתרומתו הישירה בתחומים שונים כגון טיפוגרפיה, עיצוב תערוכות ועיצוב גרפי. חשוב לציין את השפעתו המכרעת על סגנונם של האמנים והאדריכלים איתם היה במגע - מיז ואן דר רו, מארט סטאם, האנס מאייר, לסלו מוהולי נאגי ותיאו ואן דואסברג. ב-1967 פרסמה סופי קופרס, אישתו, את מכתביו וזכרונותיה.

לפואל, הקטור-מרטין

1810-1881

אדריכל צרפתי. זכור בעיקר כמי שהיה אחראי להמשך פיתוח מוזיאון הלובר וארמון טולרי (נהרס).

Mayekawa, Kunio

מאיאקאוה, קוניו

1905-1986

אדריכל יפני. מתלמידיו הבולטים של לה קורבוזייה. סיים לימודי אדריכלות בטוקיו (1928). לאחר מכן, בגיל 23, יצא לפרזיז על מנת להשתלם אצל לה קורבוזייה (1929-30) וכשחזר לטוקיו הצטרף למשרדו של אנטוניו ריימונד (Raymond 1899-1976), מי שהיה עוזרו הראשי של פרנק לויד רייט ביפן. ב-1935 פתח משרד עצמאי. מאיאקאוה נחשב למקשר בין האדריכלות המערבית והאדריכלות היפנית המודרנית. נודע גם בזכות פעולתו כאדריכל האחראי לבניית המוזיאון שתוכנן ע"י לה קורבוזייה ביפן.

לקורבוזייה ומאיאקאוה

Meier, Richard

מאייר, ריצ'ארד

1934-

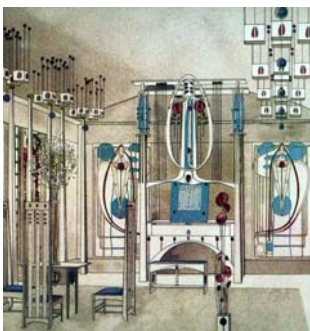
אדריכל אמריקאי. יליד ניוארק, ניו ג'רסי (בן דודו של פטר אייזנמן). למד אדריכלות באוני' קורנל (סיים 1957). עבד במשרדים שונים ופתח משרד עצמאי בניו-יורק ב-1963. התפרסם לראשונה בגין השתתפותו בתערוכת 'חמישה אדריכלים' במוזיאון אמנות מודרנית, ניו-יורק (1972). עד לתערוכה זו תכנן בעיקר בתי מגורים פרטיים המצטיינים בפרשנות מחודשת של האדריכלות המודרנית הלבנה של לה קורבוזייה (התקופה שקדמה למשבר הכלכלי ב-1929). לאחר מכן נהיה ליותר פעיל מבין 'החמישה'.

Mackintosh, Charles Rennie

מאקינטוש, צ'ארלס רייני

1868-1928

אדריכל סקוטי. יליד גלאזגו, שהייתה בשעתו עיר נמל ומרכז תעשייתי חשוב. בגיל 16 התחיל לעבוד כמתלמד במשרדו של אדריכל מקומי. כעבור כ-5 שנים, בהיותו בן 21 (1889) התקבל כשרטט לחברת בניה, אותה חברה עתידה לקבלו כעבור 15 שנים כשותף (1904-13). מגדל מקום, בגיל 22 (1890) זכה במילגה שאיפשרה לו לנסוע לביקור בצרפת ואיטליה ועם שובו קיבל הזמנת תכנון ראשונה: מגדל פינתי למערכת העתון 'הראלד' מגדל החושף במקצת את נטייתו להתרחק מהסגנון - בגלאזגו האקדמי המסורתי המקובל. בשנים אלו התיידד עם חברו לעבודה, הרברט מק'נר והצטרפו אליהם האחיות מרגרט ופרנסיס מק'דונלד, שלמדו בשעתו קורס לציור ביחד עם מאקינטוש. הארבעה עסקו בעיצובי גרפיקה, בדים ורהיטים נודעו כ-'אסכולת

מאקינטוש רנה, הצעה לחדר מוזיקה 1901.

לימים ואף נישא זה לזו: פראנסיס עם מק'נר (1899); –גלאזגו מאקינטוש עם מרגרט (1900). יתרה מכך עבודותיהם הוצגו בגלריה המפורסמת 'אר-נובו' שנפתחה בפאריז (1895).

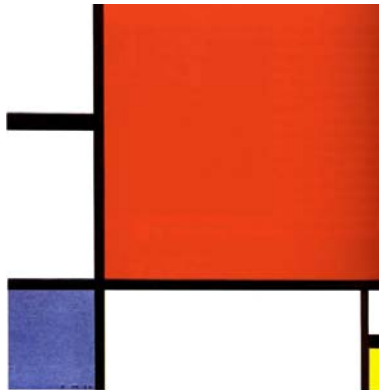
בהיותו בן 29 זכה מאקינטוש בפרס ראשון בתחרות לתכנון בית ספר לעיצוב בגלאזגו (1897-1907). כמו כן הציג בתערוכת העיצוב במינכן (1898) – תצוגה שפרסמה את שמו במרכז אירופה והוא הוזמן להציג בבית ססאצ'יון בווינה (1900) ולהשתתף בתחרות על נושא 'בית לשוחר אמנות' בכפר דארמשטאט (1901 פרס שני). בהמשך הציג גם בטורינו (1902), בודאפסט, דרזדן, ונציה, מוסקבה ועוד. תכנן גם שני בתי מגורים (1899-1903) וכמה 'בתי תה' (1887-1911). אבל עם תחילת השפל הכלכלי בגלאזגו (1913) לא קיבל עבודות תכנון נוספות. אי לכך עבר ללונדון אבל גם כאן לא שפר מזלו למרות מאמציו. לאחר מכן עם פרוץ מלחמת 1914-18 פרש אל מחוץ ללונדון ועסק ב-14 השנים הבאות בציור בצבעי מים עד מותו בגיל 60.

אירועי המלחמה ופרישתו, השכיחו את מאקינטוש מלב כולם עד לשנות ה-1950 כאשר שבה ההתעניינות באדריכלים ובמעצבים מתקופת ה'אר נובו' – זאת למרות שהייתה לו השפעה משמעותית על תחילת דרכם של כמה מהמודרנים של המאה ה-20, כגון פרנק לויד רייט וגריט ריטולד.

Mondrian, Piet

מונדריאן, פייט

1872-1944

מונדריאן, קומפוזיציה באדום צהוב וכחול, 1921.

צייר הולנדי. נודע בזכות הציור הגיאומטרי המופשט שהיה לאבן פינה בעיצוב ובאדריכלות המודרנית. מונדריאן נולד ב-1872 ואמרספורט. בנו של מנהל בית ספר עממי דתי (קאלוויניסטי). בגיל 14 החל ללמוד רישום בהנחיית אחד מדודיו, צייר נוף בסגנון הראליזם. על פי רצון משפחתו השתלם תחילה בתחום הוראת הרישום לתלמידי תיכון. כעבור שנה, בהיותו בן 21 (1893), התקבל לאגודת הציירים ב-אוטרקט וכאן גם קיים את תערוכתו הראשונה. ב-14 השנים הבאות צייר והציג בסגנון הראליזם הרך של ציירי הנוף ההולנדי. הזעזוע הממשי הראשון חל ב-1907, בהיותו בן 35, כאשר ראה באמסטרדאם את עבודותיהם של כמה פוסט אימפרסיוניסטים הולנדיים, ביניהם קיס ואן דונג'ן מקבוצת 'הפוב'. על פי נסיונותיו השונים בשנים הבאות ניתן להגדיר את מונדריאן בשלב זה, כאחד מאמנים רבים המחפשים דרכם החוצה מהאימפרסיוניזם ומהפוסט אימפרסיוניזם. מכל מקום, כעבור שנתיים (1909) הצטרף לקבוצת תיאוסופיסטים, אשר גרמה לו לחפש משמעויות פנימיות חדשות. לאחר מכן (1911) ראה ב-אמסטרדאם כמה מתמונותיהם של פיקאסו ו-בראק מתקופת הקוביזם המוקדם. אלה הניעו אותו להשתקע (1912) בפאריז. כאן התגורר ברובע מונפארנאס, כפי שעשו עשרות רבות של אמנים מכל רחבי אירופה וארה"ב, על-מנת ללמוד מקרוב את ההתפתחויות החדשות (קוביזם, אורפיזם ופוטוריזם). בשלב זה החל לעבוד על סדרות של תמונות בהן פיתח סגנון קוביסטי משלו, בו ניכרת נטיה הולכת וגוברת להפשטה ולהדגשת המבנה הלינארי של הנושא - בעיקר בקוי שתי וערב. בין אלה בולטות במיוחד תמונות 'העצים' (1913-17) שבהן ניכרת בברור תחילתה של מטאמורפוזת מציור פיגוראטיבי אל המופשט. בשנת 1914 חזר להולנד על-מנת לבקר את אביו, שהיה חולה אנוש, אבל בגלל פרוץ מלחמת 1914 (יולי) לא יכול היה לחזור לפאריז. לעת זו התיידד עם אחד ההוגים התיאוסופיים, בשם ד"ר שונמקר (Schoenmaekers) שפיתח תיאוריה על משמעותו הסימלית של הקו הישר והמבנה המתמטי של היקום - תאוריה שעלתה בקנה אחד עם חיפושיו של מונדריאן. כתוצאה מכך החל (1914) בסדרת תמונות, בעיקר נופים שבהן מתואר הנושא בסימני 'פלוס מינוס'. במקביל מ-1915 התכתב עם תיאור ואן דואסברג, שריכז סביבו קבוצת אמנים הולנדים צעירים. ב-1917, בהיותו בן 45, עבר לציור תמונות מופשטות לחלוטין (ללא נושא), שעיקרן צורות ריבועיות של צבעי יסוד 'רכים' על רקע לבן. באותה שנה תרם מאמר לחוברת הראשונה של כתב העת 'דה סטיל', אותו הפיק וערך ואן דואסברג. במאמר זה פיתח מונדריאן את תאוריית ה'אמנות החדשה' (NEO PLASTICISM).

בתחילת 1918 יצר תמונות המבוססות על צורות מעוינים ובסוף אותה שנה החל לתחום את ריבועי הצבע ברשת של קוים אנכים ואופקיים היוצרים את שלד התמונה. כמה חודשים לאחר תום המלחמה (1919) חזר מונדריאן לפאריז. כעבור שנתיים (1921) הגיע סגנונו למלוא פריחתו: קומפוזיציה של קוי אורך ורוחב שחורים על רקע לבן, התוחמים ריבועים של צבעי אדום, צהוב, כחול ואפור.

בהגיעו לגיל 50 (1922) נערכה למונדריאן תערוכה מקיפה, במוזיאון סטדליק. בשנת 1925 פרץ משבר ביחסיו עם תיאור ואן דואסברג – משבר שנגרם על ידי ואן דוסברג, שהחל משתמש בתמונותיו בקוים וצורות אלכסוניות דינמיות ברוח הסופרמטיזם, אבל השניים השלימו (1929) בסופו של דבר. מונדריאן, שמיעט להציג את תמונותיו, השתתף (1930) בתערוכת קבוצת CIRCLE ET CARRÉ ובהמשך (1931) הצטרף כחבר מייסד לקבוצת ABSTRACTION CREATION, שאיגדה מספר רב של אמנים שפעלו בפאריז באותה תקופה.

בטרם פרוץ מלחמת 1938 השתקע בלונדון. אבל עם תחילת הפצצת העיר ע"י הנאצים, עבר לניו-יורק (1940). כאן זכה לתמיכתם של כמה מחובבי האמנות המופשטת. באווירה זו פנה לסגנון 'עליז' יותר. הקווים השחורים הוחלפו ברצועות צבעוניות כגון אלו שבתמונות 'ניו-יורק I' (2-1941) ו'ברודווי בוגי בוגי' (1943-4). מונדריאן נפטר בניו-יורק בהיותו בן 72.

ניאו פלאסטיציזם (NEO PLASTICISM): תאוריית האמנות של מונדריאן. השם מקורו במאמר שפרסם בחוברת הראשונה (1917) של כתב העת 'דה סטיל'. התאוריה הניאו פלאסטית, כפי שהיא מתבטאת באמנות של מונדריאן, פרושה ביטול אשליית התלת מימד והפרספקטיבה בציור; ביטול כל צורה, פרט למלבן הנוצר מקוים אנכיים ואופקיים המשמשים כשלד התמונה; ביטול כל צבע פרט לצבעי היסוד צהוב, אדום וכחול, בנוסף ללבן (שהוא שילוב של צבעים) האפור והשחור (השחור אינו צבע אלא העדר צבע); ביטול הסימטריה כהתגלמות הקפאון והמוות לעומת האיזון הדינמי המסמל את החיים עצמם. ע"י צמצומים (רדוקטיביזם) באלה קיוה מונדריאן למצוא ביטוי חזותי מוחשי של עולם רוחני טהור, רעיון המושגת על הפילוסופיה התיאוסופיסטית. את התמונה ניתן לפרש כביטוי אובייקטיבי לחלוטין (ראליזם) המתאר את הרשת האוניברסלית (קווי אורך ורוחב) בצבע שחור (העדר צבע) על רקע לבן (כל הצבעים יחד), עם ריבועים של כחול, אדום וצהוב (צבעי יסוד) ואפור (שלב הביניים בין העדר צבע לכל הצבעים). שנה לאחר מכן מגיע הניאו-פלאסטיציזם לבשלותו המלאה בתמונה "אדום כחול צהוב" משנת 1921.

מור, צ'ארלס Moore, Charles
1925-1994

אדריכל אמריקאי. מאבות הסגנון הפוסטמודרני בארה"ב. למד אדריכלות במשיגן (סיים 1947). זכה במילגת נסיעה לאירופה (1949). לימד אדריכלות באוני' סולט לייק סיטי (2-1950). גויס לחיל הנדסה ושרת בארה"ב ובקוריאה (54-1952). קיבל מילגה להמשך לימודים באוני' פרינסטון אצל ז'אן לאבאטו, אנריקו פרסוטי ולואי קאהן (סיים תואר שני וד"ר 1957). מנחה לאדריכלות בפרינסטון (65-1957) ובאוני' ייל (71-1969), ראש המחלקה לאדריכלות בייל (75-1969). מנחה לאדריכלות באוני' קליפורניה, לוס אנג'לס (מאז 1975) ואחראי לתכנית הלימודים (מאז 1978). פעל במסגרת שותפות (MLTW 1962-70) ובהמשך כעצמאי ובשותפויות שונות.

פרויקטים מפורסמים: קבוצת בנייני מגורים פרטיים בקליפורניה (5-1964); מועדון ספורט (1966); מכללת קרוז בקליפורניה (4-1973). זכה לפרסום סנסציוני בגין תכנון כיכר הקרויה 'פיאצה די'איטליה' בניו-ארלינס, שהפכה לאחד מסמלי הפוסטמודרניזם בגירסתו הניאו-הסטורית מחד וההומוריסטית מאידך (80-1975). צ'ארלס מור נפטר בהיותו בן 69.

נויטרה, ריכרד (יוסף) Neutra, Richard
1892-1970

אדריכל אמריקאי-יהודי. מראשוני המודרניסטים. נודע בזכות תרומתו לגיבוש סגנון זה בארה"ב. נולד בווינה, כאן למד בבית הספר הטכני (סיים בהצטיינות). שרת במלחמת 1915 כקצין תותחנים בחזית הבלקנים. עבד במשרד (20-1919) אדריכלי נוף בציריך ולאחר מכן במשרדו של (23-1921) אריך מנדלסון ויחד זכו בפרס ראשון בתחרות רעיונית לתכנון רחוב המלכים בחיפה (1923). היגר לארה"ב ב-1923. כאן נדד במשך שנתיים ממקום למקום (כולל שלושה חודשים אצל פ.ל. רייט בטאליאסו, ויסקונסין) עד שהגיע ללוס אנג'לס (1925) והתקבל לעבודה אצל רודולף שינדלר (גם גר בביתו זמן קצר). באותה שנה פתח משרד עצמאי (המשיך לעבוד בו זמנית עם שינדלר על פרויקטים שונים עד 1930). משנת 1965 ואילך היה שותף עם בנו דיון נויטרה.

נויטרה נפטר בהיותו בן 78 (1970).

נויטרה, בית קאופמן, פאלם ספרינגס, קליפורניה, 1946.

למרות פרסומו ומעמדו באדריכלות ארה"ב, לא קיבל נויטרה אלא מעט מאד עבודות ציבוריות ורוב עבודתו היא בתחום בית המגורים הפרטי. מספר ספרים.

נימאייר, אוסקר

1907-

Niemeyer, Oscar

אדריכל ברזילאי. הבולט בין המודרניסטים של אמריקה הלאטינית. זכור בעיקר בזכות בניינו בברזיליה. נולד ולמד בריו דה ז'נרו, ברזיל (סיים 1934). זמן קצר לפני סיום לימודיו החל לעבוד במשרדו של האדריכל לוציו קוסטה, והיה הבולט שבקבוצת הצעירים שהוזמנה, ע"י קוסטה, להשתתף (1936) בתכנון משרדי מיניסטרויון החינוך בריו דה ז'נרו – פרויקט אליו הזמין גם את לה קורבוזייה כיועץ. כעבור שנה (1937) החליף את קוסטה כראש צוות התכנון עד השלמת הבנין ב-1943. קוסטה ונימאייר שיתפו פעולה גם בתכנון ביתן ברזיל בריד הבין-לאומי בניו-יורק (1939-40).

ב-1941 הוזמן נימאייר ע"י גיוסלינו קוביצ'ק, ראש עירית בלו-הוריזונטה (חבל מינאס ג'רה), לתכנן את פרבר המגורים החדש פאמפולה. ההזמנה שכללה גם את תכנון כנסיית ס' פראנסיס ומועדון יאכטות (שניהם 1942); את ביתו של קוביצ'ק (1943). הצלחתו של פרויקט פאמפולה קבעה את מעמדו ועתידו של נימאייר. ב-1947 הוזמן להשתתף בצוות תכנון בנין האו"ם בניו-יורק, בראשותו של וואלאס ק. האריסון, ביחד עם לה קורבוזייה, ואחרים. במקביל המשיך לקבל עבודות תכנון במקומות שונים בברזיל ובעיקר בחבל מינאס ג'רה, מקום מושבו של קוביצ'ק, שנבחר בינתיים לנציג בפרלמנט (1946-50) ובהמשך למושל החבל (1951-55). כאשר נבחר קוביצ'ק לנשיא ברזיל (1956) הוזמן נימאייר לתכנן את ברזיליה, בירתה החדשה של ברזיל. הוא הסכים לשמש כאדריכל במשכורת סימלית של עובד ציבור, אבל דרש לקיים תחרות בין אדריכלים לקביעת תוכנית הבינוי הטובה ביותר. בסופו של דבר נבחרה תוכניתו של לוציו קוסטה והשניים פעלו יחד, עד 1961, במסגרת החברה הממשלתית לבנין העיר.

נרווי, פייר לואיג'י

1891-1979

Nervi, Pier Luigi

נרווי, האיציטדיון האולימפי, רומא, 1960.

מהנדס בנין ואדריכל איטלקי. נודע בזכות מיבנים דרמטיים העשויים מיחידות מודולריות של בטון מזוין. סיים לימודי הנדסת בנין בבולוניה (1913). שרת כקצין בחיל ההנדסה במלחמת 1917. עבד כשכיר בחברות שונות (1926-32). ב-1932, בהיותו בן 41, הקים חברה לבניה ויעוץ הנדסי ביחד עם בן דודו (נרווי את בארטולי); שותפות שהמשיכה להתקיים עד מותו, בגיל 88. נרווי זכה לפרסום ראשוני בגין תכנון בית קולנוע בנאפולי (1926-7) ואיצטדיון בפירנצה (1932). כמו כן זכה, ביחד עם בן דודו, במכרז לתכנון ובניית מספר מוסכי מטוסים לחיל האוויר האיטלקי (1935). בניינים אלה - בצורת קמרונות ענק - הצטיינו בזכות מחירם הנמוך יחסית (נהרסו לאחר מלחמת 1945).

בתקופת מלחמת 1942 עבד על פרויקט לבניית אוניות מבטון מזוין עבור חיל הים האיטלקי (הפרויקט לא בוצע). לימים המשיך בפיתוח הרעיון ואף הצליח להשיט ספינה קטנה, בנפח 165 טון, העשויה מבטון מזוין בעובי של כ-30 מ"מ. לאחר מכן תכנן ובנה ספינה קטנה נוספת, באורך 11.6 מטר מבטון מזוין בעובי 12 מ"מ.

מתחילת שנות ה-1950 ואילך הוזמן כמהנדס יועץ לפרויקטים רבים, ביניהם: בנין האונסק'ו בפאריז (7-1953 בשיתוף מרסל ברור וברנארד ז'הרפוס); מגדל משרדים לחברת 'פירלי', מילאנו (8-1955, בשיתוף עם ג'יו פונטי); בבנין זה, שהוא ראשון גורדי השחקים באירופה, ביטל נרווי את העמודים המסורתיים ותלה את הרצפות בין שני עמודים פינתיים המרוחקים 25 מטר זה מזה. מתחילת שנות ה-60 ואילך צמצם נרווי את פעילותו כמבצע עבודות בנין והתרכז בעיקר ביעוץ הנדסי, בשיתוף עם שני בניו המהנדס אנטוניו נרווי והאדריכל מאריו נרווי.

הפרויקטים האחרונים שעיצב הם שני היכלי ספורט למשחקים האולימפיים שהתקיימו ברומא ב-1960 (התכנון 9-1957); מסוף אוטובוסים במנהטן, ניו-יורק (2-1961); מגדלי משרדים האחד במונטריאול, קנדה והשני בסידני, אוסטרליה (9-1962). המגדל באוסטרליה, שגובהו 50 קומות, היה בשעתו הגבוה בעולם, שנבנה מבטון מזוין. בנוסף לפעילותו כמהנדס שימש נרווי כמנחה באוניברסיטת רומא (61-1946).

גישתו התיאורטית מבוססת על מספר עקרונות כגון: הבנת ההרמוניה בין חוקי הפיסיקה ותכונות החומרים; דחיית מגבלות

הנובעות מתפיסה מסורתית שגויה. בחלק מעבודותיו ניכר היטב הקשר ההדוק בין התכנון ההנדסי והביצוע; כך בנייני תעשייה, מחסנים וביתן היריד בטורינו (5-1949). אבל, למרות שיקולים כלכליים הנדסיים (תבניות חוזרות, חסכון בחומר, רשתות פלדה וכו') - כנדרש ממהנדס המתמודד גם על מכרזי בניה - הגיע לתוצאות אסתטיות מדהימות המעמידות אותו בשורה אחת עם גדולי המהנדסים - המעצבים בתחום הבטון המזוין, דוגמת יוג'ין פרסינה (צרפת); מאקס ברג (גרמניה); אדוארדו טורוחה (ספרד); רוברט מאייאר (שווייץ); פליקס קנדלה (מקסיקו) ועוד. מרסל ברויר תיאר את גישתו של נרווי כחיפוש מתמיד של שיטה הרמונית המבוססת על הגיאומטריה.

סאנט'אליה, אנטוניו

1888-1916

אדריכל איטלקי. זכור בזכות איורים אדריכליים המזוהים עם סגנון הפוטוריזם. נולד ולמד אדריכלות בעיר קומו שבצפון איטליה. לאחר קבלת הדיפלומה המשיך בלימודי אדריכלות באקדמיה ברה (1911) במילאנו ובאקדמיה (1912) לאמנות בבולוניה.

אחת מעבודותיו הראשונות היתה וילה קטנה בקומו (1911) ולאחר מכן עבד במילאנו: משנה זו ידועה הצעה לתחרות לבית עלמין (1912) בסגנון האר-נובו. כעבור שנה (1913) החל לפתח פרויקט על נושא 'העיר החדשה': פרספקטיבות של בניינים עתידיים עם דגש על מגדלי מעליות חיצוניות; מרפסות תלויות; מעברי תחבורה עיליים ותת קרקעיים.

הפרויקט, שלא נשא אופי שימושי מוגדר, הוצג (1914) בתערוכת אדריכלות איטלקית חדשה במילאנו. כמה חודשים לאחר מכן הוצג שוב בתערוכה הקבוצתית 'המגמות החדשות', שכללה גם עבודות של בני כיתתו. לתערוכה נלווה קטלוג בו קרא לדחות את סגנונות העבר ובזכות המהפכה האדריכלית המושתתת על הטכנולוגיה. תערוכה זו קרבה אותו למייסד התנועה הפוטוריסטית פיליפו מאריניטי (Marinetti 1876-1944), שפרסם את עבודותיו בצרוף 'מאניפסטי' תחת הכותרת 'האדריכלות הפוטוריסטית'. (השינוי העיקרי במאניפסט התבטא בהכנסת המילה 'פוטוריזם' להצהרותיו הקודמות של סאנט'אליה). ב-1915 גויס סאנט'אליה לצבא, נשלח לחזית ונהרג (1916) בהיותו בן 28.

סאנט'אליה השאיר אחריו למעלה מ-300 איורים, שהייתה להם השפעה רבה על האדריכלות המודרנית, בעיקר בזכות מאריניטי שהמשיך להציגם ולפרסמם עוד שנים רבות.

ס. אליה אנטוניו, 1914.

סאנגאלו, אנטוניו

1455-1534

אנטוניו, כמו אחיו ג'וליאנו (1445-1516) התמחה בבניית דגמי אדריכלות ובתכנון ביצורים. יצירתו המפורסמת-כנסיית ס' ביאג'ו במונטפולצ'יאנו (1519-29, הושלמה 1545); מיבנה מרכזי עם תכנית דימוי צלב יווני בעל כיפה ושני מגדלים, שרק אחד מהם הושלם. הבניין, שהוא קטן מאד, מהווה פיתוח של הכנסייה, שתכנן אחיו ג'וליאנו ב-פראטו. נזקף לזכותו העיצוב הראשוני של ארמון סטרוצי (STROZZI 1489). המשך הבניה התנהל ע"י בנדטו דא מאיאנו בתוספת כרכוב גג גדול בנוסח ארמונות רומא, שעוצב ע"י איל כרונאקה (1500). אנטוניו נפטר בפירנצה בהיותו בן 79.

עיקר חשיבותם של האחים ג'וליאנו ואנטוניו סאנגאלו בזכות היותם הגשר שבין אדריכלות המאה ה-15 והמאה ה-16, וכן אוסף התוכניות של עבודות המשפחה וידיהם, שהשאיר אחיים.

סאנגאלו אנטוניו, כנסיית ס' ביאג'ו במונטפולצ'יאנו, 1518-29

סאנגאלו (הצעיר), אנטוניו

1483-1546

אחיינם ותלמידם של ג'וליאנו ואנטוניו. הגיע מפירנצה לרומא בגיל 22 (1505). עבד כעוזרו של בראמאנטה בתכנון כנסיית ס' פטר בותיקאן. כעבור שנתיים תכנן ובנה את כנסיית ס' מאריה די לורטו ברומא (1507 שונתה בהמשך ע"י אחרים). ב-1513 כבר תכנן את הוילה של הקארדינאל אלסאנדרו פארנזה ב-קאפרארולה. ב-1514 לאחר מותו של בראמאנטה היה ממונה על בניית כנסיית ס' פטר ביחד עם רפאל, ג'וליו רומאנו ו-פרוצי, שהתמנה לאדריכל ראשי ב-1520, לאחר מות רפאל.

המפנה החשוב בחייו קרה כאשר ב-1534 נבחר אלסאנדרו פארנזה כאפיפיור פאול III. אנטוניו הוזמן להרחיב את בית המשפחה ולהפכו לארמון מבוצר. הבנין ובעיקר החצר הפנימית, המבוססת

סאנגאלו הצעיר, וילה פארנזינה, 1509-21.

סנגאלו אנטוניו (הצעיר), ארמון פארנזה, 1548, רומא.

וילה מדיצ'י. פוגיו, אדריכל: ג'וליאנו סאנגאלו, 1483-5.

סאנסובינו, בניין הסיפריה, ונציה.

סארינן, בייס קרנברוק, מישיגן, 1980.

על אלמנטים של רומאים עתיקים, כגון הקולוסיאום, שימש אב טיפוס לבנין ארמונות עד שלהי המאה ה-20 (1534-46). השלמת הבנין ע"י מיכלאנג'לו. בשנת 1539 נתבקש להכין הצעה חדשה לכנסית ס' פטר; דגם שעבד עליו עד מותו בהיותו בן 63. (דגם העץ והרישומים שמורים עד היום בותיקאן). אבל, כל העבודה בכנסית ס' פטר שנעשתה על ידו וע"י ידידיו - רפאל, פרוצי וג'וליו רומאנו - שונתה ע"י מיכלאנג'לו בשנים 1546-64.

Sangallo Giuliano

סאנגאלו, ג'וליאנו

1445(?) - 1516

בנו של פראנססקו ג'אמבטי, נגר מרובע סאנגאלו בפירנצה (מכאן גם שם המשפחה). כאן למד את מלאכת בנית דגמים אדריכליים. בצעירותו עסק בתכנון הביצורים של פירנצה, שהגנו ביעילות על העיר במצור של צבא מלך נאפולי (1478). בהמשך הועסק כאדריכל משפחת מדיצ'י. הושפע בעיקר מברונלסקי, אבל ניתן למצוא בעבודותיו גם השפעות של מיכלוצ'ו ואלברטי.

עבודות:

בפראטו: וילה לורנצו די מדיצ'י ב-פוגיו א קאיאנו (a Caiano Poggio) עבור לורנצו דה מדיצ'י (1483/5). כנסית ס' מאריה דל קארצ'רי, (1485-91), עם תכנית בדוגמת צלב יווני. בפירנצה: הלשכה (SACRISTY) והאטריום של כנסיית ס' ספיריטו (1489) וארמון גונדי (1490-94). ב-1496 ערך ביקור קצר בצרפת. ב-1514, לאחר מותו של בראמאנטה, הוזמן להגיש הצעה, שלא נתקבלה, להמשיך בניינה של כנסיית ס' פטר. עם שובו לפירנצה, עבד על פרויקט גמר חזית כנסיית ס' לורנצו (1515-16), שנבנתה ע"י ברונלסקי. חזית זו השפיעה רבות על אדריכלות המאה הבאה. ג'וליאנו נפטר בפירנצה בהיותו בן 71.

Sansovino, Jacopo

סאנסובינו, ג'אקו

1486-1530

ארכיטקט ופסל איטלקי (שמו המקורי טאטי). זכור כמי שהביא את סגנון הרנסאנס לונציה. יליד העיירה קאפרזה. בהיותו בן 17 (1503) התקבל לסדנא של אנדריאה סאנסובינו ואימץ את שמו כאות הוקרה. כעבור שנתיים התלווה כעוזר של ג'וליאנו סאנגלו לחצר האפיפיור יוליוס II ברומא, על-מנת לשפץ פסלים מאוסף העתיקות. חזר לפירנצה (1511) וכאן יצר את פסליו הראשונים: "גימס הקדוש" בכנסיית ס' מאריה די פיורי, ו"בככוס ופאן" (בארגאלו, פירנצה). בהמשך יצא שוב לרומא (1518-27) וכאן התיידד עם קבוצת האמנים שהיתה מקורבת לרפאל. עבודותיו מתקופה זו: "מאדונה דל פראטו" (1518, ס' אוגוסטינו), "ס' ג'יימס" (1520, ס' מאריה די מונטסרה). לאחר ביזת רומא ע"י צבא הקיסר קארל V (1527) נמלט לונציה מקום בו יצר קשר עם הסופר ואיש החברה הנודע פייטרו ארטינו וידידו הצייר טיציאן. בזכות אלה מונה כאדריכל אחראי לכל המבנים בכיכר ס' מרקו, למעט ארמון הדוג'ים. בין עבודותיו בונציה: סנסובינו נפטר בונציה בהיותו בן 84.

Saarinen, Eliel

סארינן, אליאל

1873-1950

אדריכל. פיני-אמריקאי. זכור בזכות השפעתו על התפתחותה של האדריכלות והעיצוב המודרניים בארה"ב, סארינן למד במקביל ציור ואדריכלות במכללה הטכנולוגית ובאוני' הלסינקי (7-1893). בתום לימודיו השתייך לקבוצת צעירים ששמו להם למטרה למצוא ביטוי להתערורות הלאומית הפינית. הקבוצה כללה מספר אדריכלים ואמנים ביניהם המלחין הפיני המפורסם יאן סיבליוס. בשנים אלו נודע בעיקר בזכות תכנון תחנת הרכבת בהלסינקי (זכה בתחרות 1904 נבנתה 14-1910). כבר באותה תקופה פעל בתחום התכנון האורבני: תכנית לעיר בודאפשט (1912); הצעה רעיונית לתחרות לתכנון קאנברה בירתה החדשה של אוסטרליה (1912); תכנית לתכנון אזור הלסינקי וסביבותיה (8-1917). ב-1922 זכה בפרס שני בתחרות הבין לאומית לתכנון מגדל המשרדים למערכת העיתון "טריביון" בשיקאגו. זכיה זו הביאה (1923) את סארינן לארה"ב. כאן קיבל הזמנה לתכנון ביי"ס קרנברוק (CRANBROOK) - במדינת מישיגן. מכאן ואילך נקשר שמו בפרויקט זה הכולל מספר בנינים: ביי"ס לבנים (30-1926); ביי"ס לבנות (30-1929); בנין הספרייה ומוזיאון (43-1940) - ובנין

הסדנאות והאקדמיה לעיצוב (הושלם 1941). בפרויקט קרנברוק ניכרת נטיותו של סארינן לסינטזה שמרנית ורומנטית של מגמות שונות (אר-נובו, אר-דקו ופונקציונליזם) - עם זיקה ברורה לסגנון הקלאסי המופשט. סארינן נפטר בהיותו בן 77. סארינן ניחל את הסדנאות לאמנות של קרנברוק יחד עם אשתו האמנית הפינית, לואיז גזליוס ולימים הצטרף אליו גם בנו האדריכל ארו סארינן. סדנאות אל היו גורם חשוב בצמיחתו של העיצוב בארה"ב. מכאן יצאו, בין השאר, פלורנס נול (עיצוב ריהוט ופנים); הארי ברטויה (פיסול ועיצוב רהיט); צ'ארלס אימס (אדריכלות ועיצוב רהיט); אדמונד בייקון (עיצוב אורבני); הארי וויז (אדריכלות ועיצוב אורבני) ועוד.

Saarin, Eero

סארינן, ארו

1910-1961

אדריכל ומעצב אמריקאי. מראשי המגמה מחקר וניסוי באדריכלות ועיצוב בארה"ב בשנות ה-50. בנם של האמנית הפינית לואיז גזליוס והאדריכל אליאל סארינן. הגיע לארה"ב עם הוריו בהיותו בן 13. בגיל 19 נסע לפאריז ללמוד פיסול באקדמיה 'גראנד שומייר' וכעבור שנה חזר ללמוד אדריכלות באוני' ייל. עם סיום לימודיו (1934) קיבל מילגה לנסיעה באירופה לשנתיים, אבל נשאר ועבד שנה נוספת במשרד אדריכלים בהלסינקי, פינלנד. עם שובו לארה"ב עבד שנתיים במכון לתכנון ערים וחקר בעיות הדיור וכן זמן קצר עם המעצב האמריקאי נורמן בל-גדס. ב-1938 הצטרף כשותף למשרדו של אביו וסייע כמנחה במכללת קראנברוק. התאזרח בארה"ב ב-1940. כשנפטר אביו ב-1950, המשיך לעמוד בראש אותו משרד עד מותו הפתאומי בגיל 51.

Sauvage, Henri

סובאג', אנרי

1873-1932

אדריכל צרפתי. ראשון המתכננים בסגנון האדריכלות הגיאומטרית הלבנה, ממנה צמחה תנועת האר-דקו. למד בבז'זאר בפאריז. עבד כשותף במשרד אדריכלים. לאחר מכן פתח משרד משלו והחל בו להתמקד בנושא פתרונות לבעיות הדיור המודרני העירוני; תהליך שהוביל אותו לרעיון בנין המגורים המדורג. בין עבודותיו בית דירות ברח' ואווין (1912); בית דירות ברח' דה-ז - אמירו (1922). בעוד שאת הבנין הראשון אפשר עדיין ליחס לסוף תקופת ה"אר נובו" הרי שהשני כבר מרמז על בוא העידן המודרני: ביטול הקישוט, איזון גיאומטרי מופשט והדגשת שלד הבנין.

סובאג' נפטר בהיותו בן 59. עבודותיו, שנשכחו כמעט לחלוטין, זכו לתשומת לב מחדשת בשנות ה-80.

הנרי סובאג' משתייך לקבוצה של אדריכלים צרפתים שניסו לפתח אסכולה מודרנית פאריזאית המבוססת על האקדמיזם של הבז'זאר. מבחינה הסטורית משתייך סגנון זה לעידן שנקרא באותה תקופה "מודרן" ולימים זכה לכינוי "אר-דקו"; שני שמות שמקורם בתערוכת העיצוב, שהתקיימה בפאריז ב-1925. סובאג' לימד עד 1928 בביה"ס לעיצוב (אר-דקורטיב) - בפאריז ואחר כך בבז'זאר.

Soleri, Paulo

סולרי, פאולו

1919-

אדריכל איטלקי אמריקאי. קבע את המושג 'ארכולוגיה' לתאור הבנייה האידיאלית המשלבת ארכיטקטורה ואקולוגיה. נולד באיטליה. למד אדריכלות בטורינו (1941-46). המשיך לימודיו בארה"ב אצל פרנק לויד רייט ב-טאליאסן מערב (9-1947). חזר לאיטליה 1950-55. בגיל 36 היגר לארה"ב והשתקע באריזונה. שני בנייניו הידועים: הראשון בנין הכיפה, ליד מקום מגוריו - מגורים לרווק במדבר. הכיפה מזכוכית נפתחת ונסגרת בהתאם לתנאים הסביבתיים (שמש, גשם וכיו'); השני - בית חרושת לקרמיקה ליד אמאלפי, איטליה - בו שילב צורות ביומורפיות ואריחים צבעוניים.

בהיותו בן 42 (1961) יסד את עמותת 'קוסאנטי', המשמשת כבית ספר. כמו כן פירסם הצעה לעיר אידאלית במדבר ל-2 מליון תושבים (1959-64). עיר זו אמורה להתקיים בהרמוניה עם סביבתה תוך סיפוק צרכיה של האוכלוסיה - הצעה שזכתה לפרסום והצלחה רבה. לאחר מכן החל לבנות בפועל עיר דומה אך

סובאג', בית דירות רח' ואווין פאריז, 1911.

סולרי, ארכוסנטי, אריזונה.

במימדים קטנים יותר: 4500 תושבים, בגובה 25 קומות בשטח של 52 דונם (שטח כללי של 3400 דונם). בניית העיר נעשית ע"י מתנדבים, והמימון בעזרת תרומות, הרצאות ופסטיבלים המתקיימים במקום (סולרי נהג לבקר ולהרצות מידי כמה שנים גם בישראל). מפרסומו: 'העיר בדימוי האדם' 1969- ARCOLOGY.

Soufflot, Jacques-Germain

סופלו, ז'אק-גרמן
1713-1780

אדריכל צרפתי. ממעצבי הסגנון הניאו-קלאסי. יליד איראנסי. בנו של עורך דין. בניגוד למקובל בקרב מעמדו החליט בגיל 18 (1731) ללמוד אדריכלות. לדבריו בהשפעת בנייניהם של אדריכלי הבארוק הצרפתי, כגון קלוד פרו ופראנסוא מאנסאר אבל גם בגלל סגנון הכנסיות הגותיות - תופעה יוצאת דופן לתקופתו, המרמזת על התפתחותה של האדריכלות הרומנטית במאה ה-19. בהעדר מכללה מתאימה, לטעמו, בצרפת נסע ללמוד את מקצועו ברומא. כעבור 7 שנים הוזמן (1738) לכהן כאדריכל ראשי של העיר ליאון. כאן תכנן ובנה את בית החולים הגדול של העיר (HOTEL DE DIEU, 1741) ואת הבורסה (1747). אלו כמו גם בהרצאותיו פנה לכיוון האיוון הקלאסי בניגוד לסגנון הרוקוקו הקליל של בני דורו. בהיותו בן 42 (1757) הוזמן להצטרף, כמדריך מסע לימודים באיטליה, לפמלית אחיה של מאדאם פומפאדור (אהובתו של לואי XV) - שנתמנה זה עתה לאחראי על הבניה בממלכה למרות גילו הצעיר (18). סופלו מונה בהמשך למפקח על עבודות הבניה בפאריז ושנתיים לאחר מכן החל בבנית כנסיית ס' ז'נבייב בפאריז שנועדה להיות הקתדרלה הראשית של צרפת. אפשר שמסיבה זו שילב בה את שלושת המרכיבים ההסטוריים: עמודי חזית בנוסח הלניסטי, כיפה בנוסח ס' פטר וחלל פנימי, גבוה במיוחד, שיש בו מההתעלות של כנסייה גותית. סופלו, נפטר בפאריז בהיותו בן 67. לאחר פרוץ המהפכה הצרפתית (1789), בעיצומה של ההתלהבות האנטי דתית, הוחלט ליעד את כנסיית ז'נבייב כפנתיאון לגבורי המהפכה. החלטה זו חייבה מספר שינויים, כגון סגירת חלונות וסילוק העיטורים, שגרמו לאובדן מעט הקלילות שהייתה אמורה לאזן במקצת את הסגנון הניאו-קלאסי החמור של הבנין.

עבודות נוספות (כולן בסגנון ניאו קלאסי):

(1771-1780) פלאס רויאל, ריימס (REIMS); בית הספר למשפטים בפאריז; מספר בתים בגני ארמון מנאר (MENARS) ביניהם רוטונדה, נימפיאום וחממה (אוראטורי).

Stam, Mart

סטאם, מארט (מארטינוס)
1899-1986

אדריכל הולנדי. פעל בסגנון הפונקציונליזם הקיצוני. למד שנתיים שרטוט (1917-19). עבד במשרדים שונים בברלין (1922) ובציריך (1923-24). ערך את כתב העת ABC (1924-28) ביחד עם אל ליסיצקי והנס מאייר ואחרים. בהמשך עבד במשרד י.א. ברינקמן ול. ואן דר וולגט על תכנון ביהחיר 'ואן נלה' בהולנד (1925-28); בנין זה הוא דגם ראשון לבניה בסגנון הקונסטרוקטיביזם במערב. הוזמן ע"י מייז'ר רוד'רו להשתתף בתערוכת הבנין בווייסנהוף (1927). חבר מייסד קונגרס CIAM (1927-8). מרצה אורח בבאוהאוס בתקופתו של הנס מאייר (1928-29). תכנן שיכונים בפרנקפורט במיקוחו של ארנסט מאי (1929-1930). הצטרף לצוות התכנון של ארנסט מאי במוסקבה (1930-34). חזר להולנד והתחתן (1934) עם הארכיטקטית לוטה בייז (Bessee), שהיתה שותפה בכל עבודותיו מכאן ואילך. בשנת 1946 ייסד את כתב העת לעיצוב ואמנות OPEN OOG ביחד עם האדריכל גריט ריטוולד, ההסטוריון הנס לייק יפה וקרל סנדברג, אוצר מוזיאון 'סטדליק' באמסטרדאם (סנדברג היה לימים האוצר הראשון של אוסף האמנות המודרנית במוזיאון ישראל בירושלים). מארט סטאם ולוטה בייז הוזמנו לתכנן וללמד (1948-52) בגרמניה המזרחית. ב-1953 חזרו להולנד וניהלו משרד תכנון עצמאי, עד פרישתם מעבודה ב-1966. סטאם נפטר כעבור 20 שנה, בהיותו בן 93.

Stirling, James

סטירלינג, גיימס פרז
1926-1992

אדריכל בריטי. מחשובי אדריכלי הברזל והזכוכית עם זיקה לקונסטרוקטיביזם הרוסי. בהמשך, בשנות ה-1980, פנה לסגנון פוסטמודרני. יליד גלוגו. למד בתיכון לאמנות ב-ליברפול. שרת בחיל הצנחנים במלחמת 2 (1942-5). למד אדריכלות באוני' ליברפול (סיים 1950) ותכנן ערים בלונדון (1950-2). עבד במשרדי אדריכלים (1953-6). פתח משרד פרטי בשיתוף עם גיימס גואן (Gowan); עצמאי (1964-70) ושותף עם מייקל ווילפורד (Wilford) מאז 1971.

הנחה אדריכלות במכללות א"א בלונדון (1955); בפוליטכניק של רח' ריגינט, לונדון (7-1956); בפוליטכניק, קמברידג' (1958); מרצה אורח בייל, ארה"ב (מאז 1967) ובדיסלדורף, גרמניה (מאז 1977). פרסומו של סטרלינג בשנות ה-60 נבע מתעוזה צורנית המבוססת על צורות גיאומטריות מדויקות תוך שילוב חומרים, כגון ברזל, פלדה, בטון ולבנים. מסוף שנות ה-70 הלך והרחיב את מספר המרכיבים בקומפוזיציה האדריכלית: משטחי צבע, רמזים הסטוריים, צורות מתעקלות וחומרים שונים, כגון אבן. במילים אחרות, אדריכלות שהיא יותר חופשית וברוח פוסטמודרנית מובהקת.

סטרלינג, פקולטה להיסטוריה, קמברידג', בריטניה, 8-1964.

המוזאון לאומנות בשטוטגרט, גרמניה, 1964.

Sitte, Camillo

סיטה, קאמילו

1843-1903

אדריכל אוסטרי. תאורטיקן ומראשוני הוגי רעיון עיר הגנים באוסטריה וגרמניה, במקביל לאבנעזר האוורד באנגליה (1850-1828). סיטה נולד וחי בווינה. בנו של אדריכל. במשך חייו תכנן בנינים ובעיקר כנסיות בסגנון אקדמי-מסורתי. בשנת 1875, בהיותו בן 32, מונה למנהל המכללה הטכנולוגית בזלצבורג. בזכות הצלחתו בתפקידו התבקש להקים מכללה דומה בווינה, מקום בו שימש כמנהל עד סוף חייו. סיטה שנפטר בווינה בהיותו בן 70, נודע גם בזכות ספרו "תכנון ערים מבחינה אמנותית" (1889) שתורגם לשפות רבות: צרפתית (1902), רוסית (1925), ספרדית (1926), אנגלית (1945, 1965), איטלקית (1953).

בהמשך התכוון לחבר כרך נוסף על תכנון העיר מבחינה כלכלית, אלא שלא הגיע לסיומו. זמן קצר לפני מותו, עוד הספיק ליסד את כתב העת הראשון בעולם שיועד כולו לנושא תכנון ערים (חוברת ראשונה 1904).

לספרו של סיטה 'תכנון ערים מבחינה אמנותית' הייתה השפעה קצרת ימים - למרות חשיבותו. לאחר מלחמי 1914 נחשבה תפיסתו רומנטית מדי ובמחצית שנות העשרים כבר נדחתה לחלוטין כתוצאה מהתגברות הגישה האורטוגונית של המודרניסטים. אבל, מסוף שנות ה-40 ואילך זכה ליתר הבנה ואהדה, ככל שדעך קצב הבניה ההמונית (שיכונים). בשלב זה התערר גם הרצון לשמר מעט מאופיין של הערים הישנות, שנראו לפתע יפות ואנושיות יותר. המפנה העיקרי, לגישתו של סיטה, חל רק בתחילת שנות ה-60, במסגרת שיקומן של ערים עתיקות. מכאן ואילך גבר זרם הפירסומים והספרים החוזרים ומצביעים על חשיבותם של עקרונות התכנון מבחינה אמנותית, או בשפה של היום: עיצוב אורבני.

Smithson, Alison

סמיתסון, אליסון

Smithson, Peter

סמיתסון, פטר

1923-2003

אדריכל אנגלי. מאבות סגנון הברוטאליזם הבריטי. למד אדריכלות באוני' דורהאם ובאקדמיה המלכותית בלונדון. שרת במלחמי 1942-5. נישא (1949) לאדריכלית אליסון סמיתסון (1928-1993) עבד במחלקת התכנון של חבל לונדון (1949-50). פתח משרד פרטי בשיתוף עם אשתו ב-1950. היה חבר 'צוות X': הועדה המכינה לקונגרס העשירי והאחרון לאדריכלות מודרנית (CIAM). הזוג פטר ואליסון סמיתסון נודעים בעיקר כראשי הדוברים של הקבוצה הנקראת 'ברוטאליזם חדש'.

ספרים (כולם בשיתוף עם אליסון סמיתסון):

- URBAN STRUCTURES (1960, 1971)

- ORDINARINESS AND LIGHT (1970)

- BATH: WALKS (1971)

- WITHOUT RETHORIC (1973)

סמיתסון, שיכון, לונדון, 1972.

סקאמוצי, וינצנצו

Scamozzi, Vincenzo

1552-1616

אדריכל איטלקי. נולד ב-וינצנצה (בתחום שלטונה של ונציה). בנו ותלמידו של אדריכל בשם ג'יאן דומניקו סקאמוצי (1562-1585) שדגל בגישה ההומניסטית ברוח ה"אקדמיה אולימפיקו" של עיר מולדתו. סקאמוצי עסק בתכנון בתי מגורים (ווילות), כנסיות ובתי תיאטרות באזור ונציה- וינצנצה - כולם מבוססים על סגנונו של פאלאדיו. כמו כן השלים כמה מבנינו של פאלאדיו כגון: ה"תיאטרו אולימפיקו" (בעיקר תפאורת רקע הבמה); וילה "רוטונדה", כנסיית ס' מאריה דלה סאלוטה ועוד.

סקארפה, קרלו

Scarpa Carlo

1906-1978

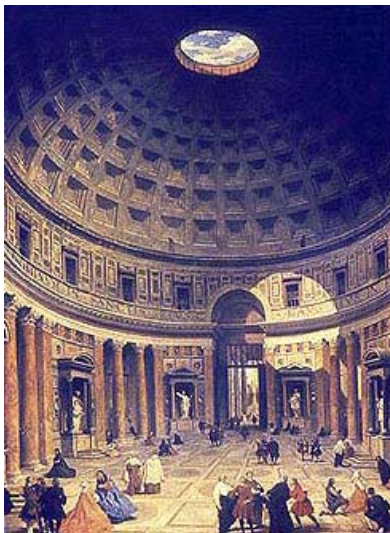
אדריכל ומחנך איטלקי. יצר סינטיזה בין הסגנון ההסטורי- מסורתי והמודרני ומחלוצי הפוסטמודרניזם. נולד בוונציה. למד בב"י"ס תיכון טכני ב-וינצנצה (1917-19) ואדריכלות באקדמיה בוונציה (1920-25). שרת בצבא (1926). פתח משרד רב תחומי בוונציה (1927-62). בהמשך פעל בוונצנצה עד מותו. שימש כיועץ לחברות עיצוב: מוראנו - חפצי זכוכית (1927-30). מפעל חניני (1933-47) וחבי' קאסינה (מ1969- ואילך). במקביל הנחה אדריכלות ועיצוב המוצר ועמד בראש הפקולטה לאדריכלות באוני' ונציה. בצעירותו הושפע מזרמים שונים באדריכלות, מהסגנון הביזאנטי ועד הדה-סטיל. סקארפה עסק בנוסף לעיצוב ואדריכלות, גם בעבודות שיפוץ של בניינים עתיקים בוונציה, פירנצה וערים אחרות. פרויקטים מפורסמים: עיצוב בית הקברות בריון (Brion) ליד טרביזו (1970-); הגלריה הלאומית בארמון אבטליס ב-פארמו (1953); פנים מוזיאון האקדמיה בוונציה (6-1954); פנים מוזיאון קסטלווקו ב- וורונה (1964), ביתנים ותערוכות במסגרת הבינאלה בוונציה. יש הרואים בעבודותיו של סקארפה את שלב המעבר מסגנונו של לואי קאהן לפוסטמודרניזם - מעבר שהשפיע על דור של אדריכלים צעירים באמצעות רישומיו, פרסומיו, תערוכותיו והרצאותיו.

פאניני, ג'ובאני

Panini, Giovanni Paolo

1691-1765

צייר איטלקי. חלוץ 'מראות נוף העיר' - אמיתיים ומדומים - מבשרי סגנון הרומנטיקה. יליד פינצנצה. למד בבית ספר לעיצוב הבמה בבולוניה, כנראה אצל בני משפחת Bibiena. הגיע לרומא בהיותו כבן 19 (1711), כאן המשיך את לימודיו אצל אחד בשם בנדטו לוטי (Benedetto Luti 1666-1727). התקבל לגילדת האמנים ברומא, בהיותו בן 28, לאחר שהציג את התמונה 'אלכסנדר מבקר את קברו של אכילס'. תמונה זו האופיינית לסגנונו המוקדם, מושפעת כנראה מציורי התפאורה של זמנו: דמויות קטנות על רקע בניינים המצטיינים בצורותיהם האדריכליות המורכבות. כמו כן פעל בתחום ציורי הקיר עבור אבות הכנסייה והאפיפיור והכין תפאורות לאירועים ציבוריים וחתונות של נסיכים. בהיותו בן 39 (1730) פיתח תחום חדש באמנות הנוף - 'מראות העיר רומא' כולל מבטים המתארים את הבניינים העתיקים והחדשים אבל גם חורבות (לעתים משוחזרות או מדומות) בשילוב דמויות בלבוש בני תקופתו. מיצירותיו היותר מפורסמות - 'הפנתיאון' ו'פנים כנסיית ס' פטר'. באקדמיה הצרפתית ברומא. בין תלמידיו רבים שזכו להצלחה כציירי 'מראות העיר' וכן האדריכלים מכל קצוות אירופה שבאו ללמוד ברומא. בין יובר רובר וכן האדריכל הצרפתי-איטלקי סרוואנדוני ופיראנזי.

פניני ג'ובאני, פנים הפנתיאון 1740.

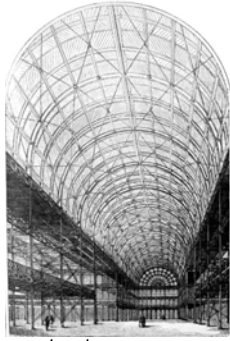
פאניני שנפטר ברומא בגיל 74, יצר למעשה תחום חדש נוסף - האדריכלות המצויירת - תחום ששימש דורות רבים והיתה לו השפעה מכרעת על התפתחותם של כיוונים חדשים באדריכלות, שנים רבות בטרם ניתן היה להגשימם בפועל.

פאקסטון, ג'וזף

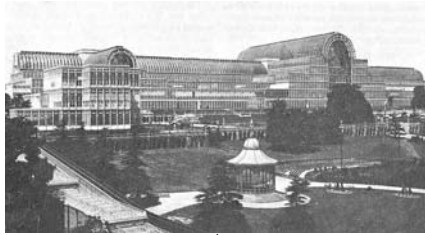
Paxton, Joseph

1803-1865

אדריכל ומעצב גנים בריטי. זכור כמתכנן ביתן הזכוכית (יקריסטל פאלאס) בריד התעשייה הראשון בלונדון. יליד בלפורדשייר, בנו של חקלאי. למד גנות נוי ושימש כגנן ראשי (אדריכל נוף) באחוזות שונות. פיתח (1831) שיטה לבניית חממות זכוכית. כעבור מספר שנים (1840) בנה חממה שאורכה 40 מ', רוחבה 40 וגובהה 21

פאקסטון, קריסטל פאלאס - היכל התערוכות, 1854.

פקסטון גיזף, ארמון הבדולח 1851.

מטר. חממה זו, בשינויים מעטים, שימשה דוגמה שבזכותה קיבל את ההזמנה, ביחד עם חברה קבלנית ויצרן זכוכית, לביצוע ביתן ענק (77,000 מ²), שבו התקיימה התערוכה הגדולה בלונדון (קריסטל פאלאס' 1851).

יוזמי התערוכה, שהתכוונו מלכתחילה להקים בניין זכוכית ופלדה, פנו למומחה הגדול ביותר בתחום זה - האדריכל הצרפתי הקטור הורו (Horeau 1801-72). אבל הצעתו היתה, כנראה, יקרה יותר מזו של פאקסטון ושותפיו, שהתבססו על יחידות סטנדרטיות. אלה איפשרו, לא רק בניה זולה יותר, אלא גם את פירוק הביתן בתום התערוכה. לאחר מכן נוצלו אותן יחידות לבנייתו של ביתן ענק שני ב-סידנהאם, ששרד עד 1936, כאשר נהרס בשריפה.

בזכות 'הקריסטל פאלאס' הוזמן פאקסטון כשותף בתכנונם של עוד מספר מבני ברזל וזכוכית בניו-יורק ובפאריז. בנוסף עיצב מספר בניינים, שהוקמו בשיטות קונבנציונליות ובסגנון הניאו קלאסי, כמקובל באותם ימים. במקביל המשיך גם בתכנון גנים ציבוריים וגם בניסויים הנדסיים שונים: מזרקה בעלת הסילון הגבוה בעולם, שיטות חימום וקירור, קידום מסילות ברזל וכו'. נבחר לפרלמנט הבריטי, בהיותו בן 51 (1854), והיה מעורב בחקר האפשרויות לפיתוח מסילת ברזל (דרך ויקטוריה) שהייתה אמורה להקיף את לונדון.

פאקסטון נפטר בהיותו בן 62.

מקובל לראות את 'הקריסטל פאלאס' כתחילת הפונקציונליזם באדריכלות המאה ה-19, לפחות בגירסתו האנגלית: 1. גישה עניינית בתכנון ללא אורנמנטיקה של 'סגנון'. 2. שימוש בחומרים חדשים יחסית (ברזל וזכוכית). 3. שימוש ביחידות מודולריות המאפשרות הרכבה ופרוק. לענין אדריכלות הברזל והזכוכית.

Pevsner Nikolaos

פבזנר ניקולאוס

1903-83

היסטוריון ותיאורטיקן האומנות והאדריכלות. יליד לייפציג. בן למשפחה יהודית. למד ולימד בגרמניה עד עליית הנאצים לשלטון (1933) כאשר התיישב בבריטניה. כתב על עיצוב המוצר; אבל עבר לאדריכלות וערך את כתב העת ARCHITECTURAL REVIEW בין השנים 1942-5. פבזנר נחשב לתומך נלהב של האדריכלות המודרנית במיוחד את יחסה לשימושית. נודע בזכות סיפרו האירופאית (1942 מהדורה אחרונה 1981). כמו כן נודע הן כמורה, הן כמרצה והן בזכות מחקריו במיוחד בנושא האדריכלות הבריטית (בניי אנגליה 42 כרכים 1956).

Fontaine, Pierre 1762-1853 ר' פרסייה

פונטיין, פייר-ליאונארד

Foster, Norman

פוסטר, נורמן

1935-

אדריכל אנגלי. נולד ולמד אדריכלות ב-מנצ'סטר (סיים 1961). המשיך באוני' ייל, ארה"ב (1961-62, תואר שני). בתום לימודיו היה בין מיסדי 'צוות ה-4' (נורמן ואשתו ונדי פוסטר, ריצ'ארד ואשתו סו רוג'רס). ב-1967 הקים את משרד פוסטר ושות' (11 שותפים).

עבודותיו של פוסטר, בדומה לאלו של רוג'רס, מושתתות על תפיסה המדגישה את הטכנולוגיה של פלדה וזכוכית, כמו גם תפיסה שיש לה זיקה ברורה לקונסטרוקטיביזם הרוסי, להנס מאייר, למיזו ואן דר רו וכן לממשיכיהם באנגליה, כגון הברוטאליסטים פטר ואליסון סמיתסון (בתחילת דרכם), גיימס סטרלינג ועוד.

עבודות עיקריות:

בנין משרדים חברת 'פרד אולסן', לונדון, אנגליה (1971); מרכז מנהלי של חברת הביטוח 'וייליס פבר דומא' באיפסוויץ, אנגליה (1975); מרכז אומנויות באוני איסט נורוויץ, אנגליה (1978); בנק 'הונג קונג-שנחאי' בהונג קונג.

Portoghesi, Paulo

פורטוגזי, פאולו

1931-

אדריכל ותיאורטיקן איטלקי. מראשי הפוסט מודרניזם. נולד ולמד ברומא (סיים 1957). כעבור שנה פתח משרד עצמאי. ב-1964 הצטרף ויטוריו ג'וליוטי כשותף. מנחה לאדריכלות ברומא (1962-66), במילאנו (1967-81) ושוב ברומא. כמו כן ערך מספר כתבי עת. פורטוגזי היה מהראשונים שהחלו, עוד בסוף שנות ה-1950, להפנות עורף למודרניזם. כמו כן היה מהראשונים שהחלו מגלים ענין במגוון סגנונות, כולל הסגנונות ההיסטוריים, כמקור השראה.

עבודות עיקריות: כנסית סאגרה פמיליה סאלרנו (1968-74), המסגד הגדול ברומא (1976). יוצר את הבינאלה לאדריכלות בונציה (1980) שהייתה לאבן פינה של הפוסט-מודרניזם. כמו כן חיבר מספר רב של ספרים, ביניהם 'אחרי המודרניזם' (1982), המבשר את הופעתה של התנועה הפוסט-מודרנית.

Piano, Renzo

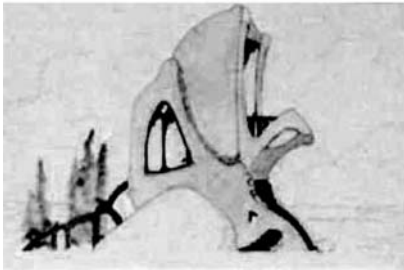
פיאנו, רנזו
1937-

אדריכל איטלקי. פועל בסגנון הניאו-קונסטרוקטיביזם. נולד בגנואה. למד במילאנו בפוליטכניקום (סיים 1964). המשיך כמנחה עד 1968. שותף עם האדריכל ריצ'ארד רוג'רס (7-1970). יחד זכו בתחרות הבינלאומית לתכנון מרכז התרבות ע"ש פומפידו בפאריז (7-1971), פרויקט שפרסם כמעט בן לילה את שמם של השניים. עם סיום הפרויקט נפרדו השותפים ופיאנו פתח משרד בשיתוף עם פטר רייס. בעבודותיו שלאחר מרכז פומפידו ממשיך פיאנו, כמו רוג'רס, בסגנון המדגיש את היבט הקונסטרוקציה, בעיקר מפלדה ואלמנטים מודולרים, אם כי בקנה מידה קטן בהרבה מזה של המרכז בפאריז.

Finsterlin, Hermann

פינסטרלין, הרמן
1887-1972

צייר גרמני. זכור בעיקר בזכות ציורי אדריכלות של צורות אורגניות פנטסטיות. למד רפואה, פיזיקה, כימיה, פילוסופיה וציור. הוזמן והצטרף לקבוצת הדיון של ברונו טאוט 'שרשרת הזכוכית' (GLASERNE KETTE). השתתף בתערוכת 'האדריכלים הלא ידועים' שארגן (1919) גרופיוס במסגרת 'מועצת העבודה למען האמנות'. מקצת ממאות הרישומים שיצר במסגרת זו פורסמו על ידי ברונו טאוט בכתב העת Fruehlicht (השחר). בכתב עת זה גם פורסם מאמר, שחיבר תחת השם 'פרומטיאוס', בו מדמיין אדריכלות חדשה המוגדרת במונחים הקרובים לדארווין ולפרויד ולעתים בשפה בוטה:

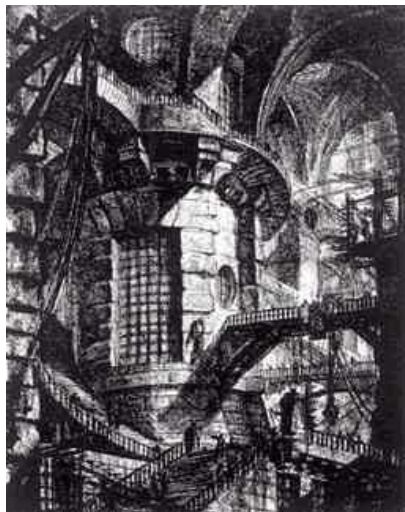

פנים הבית החדש ישרה תחושה לא רק של כיפת גבישים מהאגדות, אלא גם של גוף חי. הנע מאבר לאבר (ירגיש) כאילו היה זה 'רחם מאובן ענקי' בסימביוזה של קבלה והחזר (1920-21).

במאמר אחר תחת הכותרת 'תולדות האדריכלות או האבולוציה של הקתדרלות כמשחק סגנוני פינסטרלין דן על תפיסות אדריכליות בסיסיות – כדור, קוביה, חרוט ופרמידה – כהתגבשות הקו המתפתל בדרכו לצורות אחרות, כגון הכפה, המחט, הבצל, הפעמון והקרן. 'אדריכלות העולם' מקורה במשחק בין צורות אלו והוא ממשיך ומתאר ערכת בניה של סגנונות – שקיבל עליה זכות יוצרים.

לפי פינסטרלין האדריכלות החדשה, של 'העידן האורגני', שיבוא, מושתת על האינטואיציה ותהיה לה 'אחדות הרמונית של פרופורציות בין יסודות לא רגולריים ומרכיבים לא רגולריים... ועם זאת תשמור על ההרמוניה בין החלקים ובין השלם' (1923). התוצאה של משחקים אלה היא סדרה של צורות פלסטיות שתבשרנה את בואו של 'עידן רומנטי אמיתי' של האדריכלות. הצורה האחרונה בסדרה דומה להפליא לאופרה בסידני שתוכננה על ידי הדני יורן אוטסון (Utzon 1918-2008). פינסטרלין עזב את ברלין ב-1922 ועבר לשטוטגארט. עסק מכאן ואילך בציור ותאוריה של האמנות, עד מותו בגיל 85.

פינסטרלין הרמן, סקיצות.

פיראנזי, מתוך סדרת הדפסים של בתי כלא.

Piranesi, Giovanni Battista, **פיראנזי, ג'ובאני באטיסטה**, 1720-1778

צייר ואדריכל איטלקי. הדפסיו תרמו לפרסומה של רומא והתפתחותה של הארכיאולוגיה הקלאסית. יליד מסטרה שליד ונציה. בצעירותו למד אדריכלות. הגיע לרומא בגיל 20, כשרטט של שגריר ונציה. במקביל השתלם אצל אצל חשובי האמנים בתחום ההדפס ברומא.

בגיל 25, התחיל את סדרת ההדפסים הראשונה 'בתי כלא' (1745), המתארת חללי מבנים דמיוניים ובהם מדרגות, גשרים, מנופים ולעתים גם דמויות. משאר 2000 ההדפסים שפירסם זכורים כיום במיוחד 137 מראות רומא' המתארים את חורבות רומא ובנייניה החדשים (1756) והסדרה האחרונה המתארת את המקדשים היוונים העתיקים ב-פאסטום שליד נאפולי (1778).

בנוסף, פעל גם בתחום חקר עתיקות הרקולונאוס ו-פומפיי (נתגלו 1709-1748. התחלת החפירות 1748. זהו שמות הערים 1763). כמו כן נטל חלק

בויכוחים של חסידי הרומנטיקה הניאו קלאסית על חשיבותה היחסית של רומא העתיקה, לעומת יוון העתיקה. עבודתו המעשית כארכיטקט מצטמצמת לבנין אחד - כנסיית ס' מאריה דל פריוראטו ברומא (6-1764) שתוכנן עבור אבירי מלטה, אלא שלמרבה הצער אין בו מאומה מהקסם של תחרטיו. פיראנזי נפטר ברומא בהיותו בן 58.

בימיו ולאחר מותו החשיבו בעיקר את 'מראות רומא' ונושאים דומים, בדומה לאילו של פאולו פאניני, שקסמם הרומנטי סחר את האדריכלים הניאו קלאסיים במאה השנים הבאות, אבל מאז מחצית המאה ה-19 הלכה ועלתה חשיבותה של סדרת 'בתי הכלא', בזכות יכולתו להעביר את 'תחושת החלל'. היבט זה, בשילוב עם עוצמת הביטוי של דמיון, הוד ואימה, מעמידים אותו כאבי אבות האקספרסיוניזם באדריכלות, בתיאטרון ובקולנוע.

פרוצי, באלאדסארה
Peruzzi, Baldassarre
1481-1536

צייר ואדריכל איטלקי. יליד סיינה, כנראה שהיה שוליה של פינטורקיו (Pinturicchio 1454-1513) וסייע לו בציורי הקיר בקאפלת יוחנן המטביל בקתדרלה של סיינה. בגיל 21 עבר לרומא, עבד עם בראמאנטה בתכנון כנסיית ס' פטר וצייר בארמון הותיקאן את המסגרת הדקורטיבית של ציורי רפאל. החל מגיל 27 (1508) פעל בעיקר כאדריכל, לאחר שקיבל את תכנון וילה פארנזינה מפטרונו האמנות אוגוסטינו ציגי גם הוא מסיינה (Chigi 1465-1520). אותה וילה שבנייתה נמשכה שלוש שנים (עד 1511) כוללת ציורי קיר באחד האולמות שבו מופיעים חידושי האשליה (אילויוניזם). כך למשל חלונות ועמודים מדומים, שמבעד להם משתקפת פנורמה רחבה של נוף ודמויות. לאחר מותו של בראמאנטה (1514-16), המשיך בתכנון ובניית כנסיית ס' פטר ביחד עם רפאל, גיוליו רומאנו וסאנגאלו 'הצעיר'. יצירתו הגדולה האחרונה, תכנון ארמון מאסימו אלה קולונה ברומא (1532-35), נסתיימה שנה לפני מותו בהיותו בן 55. (PALAZZO MASSIMO ALLE COLONNE).

פרסייה, שארל
Percier, Charles
1764-1838

אדריכל צרפתי. חלוצי סגנון ה"אמפייר" של תקופת נפוליון. פונטיין יליד פונטואז. בנו של אדריכל שהתמחה גם בעבודות הנדסה הידרוליות. פרסייה נולד בפאריז ולמד ציור עד גיל 14. בעת לימודיו בבואזר פגש את **פייר פונטיין** (Fontaine) שהיה צעיר ממנו בשנתיים ומכאן ואילך כמעט ולא נפרדו. פרסייה זכה במילגה ללימודי אדריכלות (1786) ונסע ללמוד באקדמיה הצרפתית ברומא. פונטיין שהצטרף אליו נאלץ להתקיים כאן מצויר תמונות נוף. יחד פרסמו אלבום הדפסים 'על ארמונות, בתים ומבנים אחרים ברומא' (1789) ואיורים לספרים שונים. שנתיים לאחר שובם (1791) לפאריז פתחו כאן משרד. לימים קיבלו הזמנה לשיפוץ ארמון בפאריז בסמוך לביתה של גיוזפיין. שם פגשו את נפוליון, שהזמין אותם (1800) לעצב את פנים ארמונותיו ב-מאלמזון סנט קלו וה-טולריי. במקביל הכינו את העיטורים לטקסים שונים, כגון טקס הזכרון לג'ורג' וושינגטון (1801), טקס הכתרת נפוליון (1804) וטקס נישואין עם מארי-לואיז (1810). עיטורים אלו שפורסמו בסידרה של אלבומים הביאו למהפך בעיצוב פנים בסגנון "הדירקטואר" לסגנון הקרוי 'אמפייר' (EMPIRE).

פרסייה, "שער קארסל", גני טווילרי, פאריז.

בתחום הבנין זכורים פונטיין ופרסייה בזכות עיצוב רחוב ריבולי בפאריז המתאפיין בחנויות המוגנות ע"י סטו עמודים בסגנון האופייני לערי ימי הביניים באיטליה ודרום צרפת (1862). הושלם 1855 ע"י אחרים).

לאחר נפילת נפוליון (1815) המשיכו לפעול בשרות לואי XVIII לבית בורבון ולואי פיליפ המלך 'האזרח', למרות שסגנונם נהיה מיושן. פרסייה נפטר בגיל 74. פונטיין המשיך לעבוד עוד 10 שנים - עד למהפכת 1848 - ונפטר 5 שנים לאחר מכן (1853) בהיותו בן 90. לפי בקשתו נקבר ביחד עם ידידו שארל פרסייה.

צבי ברונו
Zevi Bruno
1918-2000

אדריכל, תיאורטיקן ומרצה. נודע כמי שתקף בחריפות כל ויתור על עקרונות המודרניזם. יליד איטליה. בגלל חוקי הגזע נאלץ להפסיק את לימודי האדריכלות ברומא ועבר ב-1938 ללונדון, משם המשיך אצל גרופיוס וברויר באוני' הרווארד. כאן נהיה לאחד מחסידי פ"ל רייט ואמונתו באדריכלות אורגנית. פרופסור לתולדות האדריכלות באוני' וינה (1945) ולאחר מכן באוני' רומא.

ביקר לעיתים קרובות את משפחתו בארץ ומספריו תורגמו "בחללה של אדריכלות"; "שפה מודרנית לאדריכלות".

צ'רניקוב, יעקב

1889-1951

אדריכל רוסי. נודע בכינוי 'הפיראנזי של בריה"מ', בזכות סדרות של איורים לבניינים דימיוניים בסגנון הקונסטרוקטיביזם. צ'רניקוב נולד באוקראינה. החל ללמוד בתיכון לאמנות באודסה בהיותו בן 15 (1906) אבל לא סיים בגלל הצורך להרויח לקיומו. ב-1914 עבר לפטרסבורג. כאן התקבל לבית המדרש למורים. בו זמנית המשיך בלימודי אמנות ובהמשך (1916) אדריכלות. לאחר תקופת התמחות, בהיותו בן 36 (1925) פתח סדנה משלו ועסק, בעזרת צוות שרטים, בתכנון מבנים תעשייתיים וציבוריים. במקביל לימד שרטוט ואדריכלות במוסדות שונים. בהיותו בן 40 (1929) פרסם את ספרו הראשון 'יסודות האדריכלות המודרנית', ספרו השני (1931) דן בנושא 'פיתוח צורות לבניינים ומכונות'. ספרו השלישי (1933) 'אדריכלות דמיונית - 101 קומפוזיציות', שהוא היותר מפורסם, כולל מספר נושאים עליהם עבד בשנים קודמות, כגון 'מיניאטורות אדריכלות', 'מבנים תעשייתיים' ועוד. בסופו של דבר, חיבר למעלה מחמישים ספרים המתיחסים לסגנונות העבר, העתיד ונושאים מיוחדים כגון גשרים, היכל לקומוניזם, אדריכלות כפרית, תכנון קלאסי וטיפוגרפיה. צ'רניקוב נפטר בהיותו בן 62.

צ'רניקוב אייקוב, קומפוזיציה, 1920.

Kahn Louis

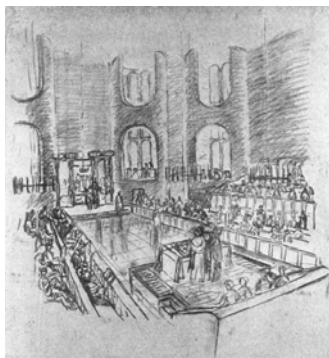
קהאן לואי

1901/02-74

אדריכל יהודי אמריקאי, יליד אסטוניה (שמו המקורי שמואלובסקי). מהראשונים שהצליחו לצאת משיגרת המודרניזם. בגיל 4 הגיע עם הוריו לפילדלפיה שבארה"ב. החל ללמוד אומנות בגיל 10 ולאחר מכן ארכיטקטורה באוני' פנסילבניה. עבד במשרדים פרטיים וציבוריים, עד שפתח ב-1937 משרד עצמאי. בו זמנית היה שותף (1940-48) בפרויקטים עם האדריכלים ג'ורג' האו (Howe) ואוסקר סטונורוב (Stonorov). שימש כיועץ לענייני שיכון בעירית פילדלפיה. היה מנחה במגמה לאדריכלות באוני' ייל (1948-57), אמ.אי.טי (1956) ואוני' פנסילבניה (1957-71). בשנות השלושים והארבעים הוצגו מעבודותיו בתערוכות קבוצתיות על נושאי השיכון הציבורי ומספר תערוכות יחיד בשנות השישים והשבעים, כולל תערוכה במוזיאון לאמנות מודרנית (1966) בניו-יורק. לואי קאהן התפרסם בזכות העבודות שתכנן בעשרים השנים האחרונות של חייו. בתקופה קצרה זו הפך מאלמוני לדמות כמעט אגדית. השפעתו הביאה במידה רבה לשינוי כיוון, שגרם בסופו למעבר מהמודרניזם לעידן הפוסט-מודרני. ללואי קאהן השפעה לא רק בתחום התכנון והעיצוב, אלא אפילו על צורת הביטוי והתיאור המילולי של הבניין ותהליך יצירתו. לואי קאהן נפטר בארה"ב בהיותו בן 73.

קהאן, בנין ממשלה, דקה.

הצעה לבית כנסת.

Costa, Lucio

קוסטה, לוצ'יו

1902-1998

אדריכל ברזילאי. זכור כאבי האדריכלות המודרנית של ברזיל. נולד באנגליה להורים ברזילאים. חזר לברזיל בגיל 15. סיים (1922) לימודי אדריכלות בריו דה ז'נרו. בגיל 22 פתח משרד לאדריכלות בריו דה ז'נרו (1924). היה שותף של גרגורי וארשאבצ'יק (1931-3). הזמין את לה-קורבוזייה כיועץ תכנון לצוות אדריכלי בנין מינסטריון החינוך (1936). היה שותף עם אוסקר ניימאייר בתכנון הביתן הברזילאי בניו יורק (1939). נודע בזכות תכנית האב (1956) של העיר ברזיליה. קוסטה נפטר בגיל 96.

קורוקאבה, יחידות מודולאריות 1970-72.

Kurokawa, Kisho

קורוקאבה, קישו

1934-2007

אדריכל יפני. נולד ב-נאגויה. למד באוני' קיוטו (סיים 1957) ובאוני' טוקיו אצל קנזו טאנגה (סיים 1959, תואר שני). המשיך ועבד אצל טאנגה עד 1961 ופתח משרד עצמאי בטוקיו. קורוקאבה מזוהה כמעט בלעדית עם תנועת ה'מטאבולזם' היפנית בראשותו של קנזו טאנגה (1913-Tange). גישתו, המדגישה יחידות מודולאריות חוזרות, באה לידי ביטוי הן בפרויקטים רעיוניים של תחילת שנות

ה-1960 והן בבניינים כגון: 'הוואי ארץ החלומות', יאמאגאטה, יפן (7-1966); ביתנים בתערוכת 'אקספו 70' ב-אוסקה; בנין הכמוסות (CAPSULES) בטוקיו (1972) ובנין 'סוני' ב-אוסקה (1976).

Cortona, Pietro Berrettini da

קורטונה, פיטרו

1596-1669

צייר ואדריכל איטלקי. נולד ב-קורטונה בחבל טוסקאנה. למד ברומא מגיל 16 (1612) אצל צייר מפירנצה, אבל הושפע בעיקר מרפאל. סמוך להיותו בן 30 תכנן שתי וילות עבור המרקזי סאקטי (Sacchetti). באמצעות קשריו עם משפחה זו הגיע לחוגי המשכילים וחובבי האמנות, ביניהם משפחת בארבראיני.

סגנונו מתגלה כבר ביצירתו הציבורית הראשונה, ציורי הקיר בכנסיית ס' ביביאנה, שהחל בהיותו בן 28 (1624-26), עבור האפיפיור אורבן VIII (לבית בארבראיני). יצירה נוספת - "האלגוריה של ההשגחה העליונה וגדולת בית משפחת בארבראיני" (1633-39), על תיקרת ארמון בארבראיני, משלבת אדריכלות מצויירת (אילויוניזם), שדרכה בוקעים כביכול השמים, עם עשרות דמויות המצוירות במבט "מלמטה למעלה" והנראות כמרחפות בחלל. מאחר ולציורים אלה זיקה לפאולו ורונזה מניחים שכנראה ביקר ב-ונציה ב-1637. בשנים אלו של שיא הצלחתו הוזמן לשמש נשיא גילדת האמנים ע"ש ס' לוקה ברומא (1635). במסגרת זו החל לבנות, על חשבון, את כנסיית הגילדה ע"ש הקדושים לוקה ומארטינה.

ב-1637 הוזמן ע"י דוכס טוסקנה, פרדיננד II לבית מדיצי, על מנת לעטר את קירות חדר המרחץ בארמון פיטי בפירנצה. כאן צייר 2 מתוך "ארבע תקופות שחר האנושות" ושב לרומא להשלים את ציורי ארמון בארבראיני. בשנים 1640-47 שהה ברומא ובפירנצה לסירוגין, השלים את ציוריו בארמון פיטי ועיטר בציורים ובתבליטים 4 מתוך 7 תיקרות של אולמות הארמון; אלה מתארים בתמונות אלגוריות את כוכבי הלכת המשפיעים על אופיו של הדוכס והקובעים את דרכו כשליט נאור (התקרה הרביעית, "ב"אולם אפולון", הושלמה בידי תלמידו, ציירו פרי (Ferri) 1634-1689). בו זמנית עיצב גם כמה מן הפסיפסים בכנסיית ס' פטר בואתיקאן.

בתקופה זו (1644) דחה הצעה שהגיעה מהקארדינאל מאזארן (יורשו של רישלייה) לבוא לפאריז על מנת לעטר את תקרות ארמון הלובר, שהיה בשלבי שיפוצים.

בשנת 1647 - בהיותו כבר בן 51 - חזר לצמיתות לרומא, מקום בו המשיך בביצוע הזמנות לציורי קיר ואדריכלות.

עבודות עיקריות:

1650 השלמת כנסיית ס' לוקה מארטינה (St. Luca & Sta. Martina).
1656-7 כנסיית סנטה מאריה דלה פאציה ברומא; שילוב מרכיבי היסוד של כנסיית לוקה ומארטינה, בתוספת סטיו עגול, הקושר את הבנין לכיכר הקטנה שלפניה ולדרכים העוברות באגפה (Sta. Maria Della Pace).

1658-69 חזית כנסיית ס' מאריה ב-ויה לאטה ברומא (Sta. Maria Via Lata).
1664 הצעה לשינוי חזית הלובר בפאריז והצעה לשינוי חזית ארמון פיטי בפירנצה (לא נתקבלה). קורטונה היה בן 68 כאשר הוזמן לתחרות לשינוי חזית הלובר בפאריז, למרות שהצטרפים העדיפו את הצעתו של ברניני - שאף הוזמן לפאריז. אלא שההזמנה לא בוצעה והעבודה נמסרה לצוות צרפתי. בו זמנית נדחתה גם הצעתו לשינוי חזית ארמון פיטי בפירנצה.

חמש שנים לאחר מכן נפטר קורטונה ברומא בהיותו בן 73. קורטונה הוא אחד ממייצגי הבארוק הרומי בשיאו. למרות שעסק הרבה בציור, עיקר כוחו, בסופו של דבר - היה בתחום האדריכלות; תחום בו הגיע למעמד של אחד החשובים בדורו - במקביל לברניני (ע"ש) וברומיני (ע"ש). מכל מקום, ראוי לציין שבמקרה או במכוון לא צייר בבנינים אותם תכנן.

Kleihues, Joseph Paul

קליהוז, ג'וזף

1933-2004

אדריכל גרמני. למד במכללה הטכנית בשטוטגארט (7-1955) וברלין (סיים 1959). המשיך בבזואר בפאריז (60-1959). פתח משרד בברלין בהיותו בן 30 (1963). לסגנונו זיקה לברוטאליזם הבריטי, הסטרוקטוראליזם ההולנדי, הרציונאליזם האיטלקי והניאו-קלאסיקה הפרוסית-ברלינאית. קליהוז ידוע במידה שווה כאדריכל בונה, תאורטיקן ומחנך. עיקר פרסומו בא לו כאשר מונה לאדריכל מתאם לתערוכה הבינלאומית לאדריכלות בברלין

(IBA 1984); תערוכה בה נעשה ניסיון לגבש מחדש את התפיסה האורבנית של ה.פ.בראלי במציאות שלאחר המודרניזם.

קרייר, רוב (רוברט)
Krier, Robert
1938-

אדריכל ותאורטיקן אוסטרי. מראשי הפוסטמודרניזם והחזרה לסגנונות ההסטוריים. יליד לוקסמבורג. אחיו של האדריכל **ליאון קרייר**, (Leon Krier -1946) למד בביה"ס הטכני הגבוה במינכן אצל אונגרס (סיים 1964) והמשיך ועבד אצלו (6-1965) ולאחר מכן אצל פריי אוטו בשטוטגארט וברלין. עבד על הספר 'חלל העיר' (STATRAUM 1974-5). לימד אדריכלות בשטוטגארט ולוזאן (1974-5). ב-1975 התאזרח באוסטריה ופתח משרד עצמאי בווינה. מלמד באוני' הטכנית בווינה. עיקר עבודתו של קרייר היא בתחום הרעיוני ונחשב ביחד עם אחיו ליאון קרייר כמי שעומדים בראש המגמה השואפת להחזיר לעיר המודרנית את הארגון והצורה שהתפתחה באירופה והגיעה, לדעתם, לשיאה במאה ה-19. עד 1976 לא בנה קרייר אלא שני בתי מגורים בלוקסמבורג, אבל מאז 1977 הצליח לממש חלק מרעיונותיו בשיכונים שתכנן בברלין המערבית ובווינה.

רוג'רס, ריצ'ארד
Rogers, Richard
1933-

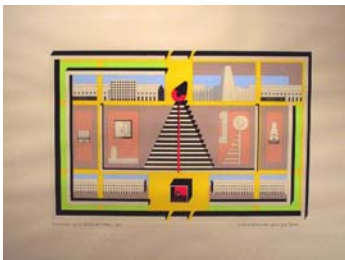
אדריכל בריטי. פועל בסגנון הנאו-קונסטרוקטיביזם. נולד בפירנצה, איטליה, להורים איטלקים-בריטים (קרוב משפחה של האדריכל האיטלקי ארנסטו רוג'רס). למד בלונדון ב-א'א (סיים 1959). המשיך ב-ייל, ארה"ב (סיים 1962, תואר שני). היה נשוי (1960-73) לאדריכלות סו בראמוול רוג'רס (Su Brumwell). חבר ב'צוות 4': ריצ'ארד וסו רוג'רס, נורמן וונדי פוסטר (1968-70), ולאחר מכן פתח משרד בלונדון עם אשתו (1968-70). בשנים 1970-75 הצטרף אליהם רנזו פיאו כשותף שלישי. שותפות זו זכתה בתחרות הבינלאומית לתכנון מרכז פומפידו בפאריז (1971-77). לאחר פירוק השותפות תכנן רוג'רס את בנין חברת הביטוח לויס בלונדון (1979-84). סגנונו, בדומה לפוסטר ולפיאו, מושתת על אסתטיקה שיש לה זיקה למגמות, כגון הקונסטרוקטיביזם הרוסי והפונקציונאליזם של הנס מאייר אבל גם למיז ואן דר רו ותלמידיו בארה"ב.

רוסי, אלדו
Rossi, Aldo
1931-1997

אדריכל איטלקי. מראשי הפוסט מודרניזם. נולד במילאנו. למד בפוליטכניקום במילאנו אצל ארנסטו רוג'רס וגייזה פאלמונה (סיים 1959). פתח משרד עצמאי ב-1960. חבר מערכת כתב העת קאזבלה-קונטינואיטה (CASABELLA-CONTINUITA, 1959-64). מנחה לאדריכלות: מילאנו (1969-72); ציריך (1972-4). מאז 1974 מנחה בו זמנית במילאנו ובונציה. רוסי נפטר בהיותו בן 66.

שיכון גאלאראטזה, מילאנו-31-1970.

רוסי, הצעה לבית קברות, 1971.

רוסי, בית קברות במודנה, 1971.

רוסי נודע לראשונה בזכות בנין שתכנן במסגרת שכונת גאלאראטזה (CALLARATESE) ליד מילאנו (3-1970), בתיאום עם אדריכל השכונה קארלו אימונינו. לאחר מכן הגיש פרויקט לבית קברות ב-מודנה, בשיתוף עם גיאנטיני בראגירי (התחלת הבניה 1980). פרויקט זה חושף יותר מכל זיקה קרובה לסגנונו של הצייר ג'ורג'ו דה צ'יריקו: סינטזה של צורות גיאומטריות וקלאסיות היוצרות תחושה סורראליסטית (Chirico 1888-1978). הידועה מכל

עבודותיו היא 'תיאטרו דל מונדו': תאטרון-רפסודה שצף בתעלות ונציה, והוצג בתערוכת הארכיטקטורה, שאורגנה ע"י פאולו פורטוגזי (1980). התאטרון, שהיה סינטזה של רמזים של סגנונות הסטוריים ומודרניים בתוספת צבעוניות חדשה לאותם ימים, הפך לאחד מסימני ההיכר של הפוסט מודרניזם. ממחצית שנות ה-80 פנה לסגנון מאסיבי יותר עם זיקה ברורה לסגנונו של אדולף לוס בבניין בוניה הקרוי כיום על שמו 'בית לוס'.

Roche, Martin

רוש מארטיין (ר' הולאברד ויליאם)
1855-1927

Rietveld, Gerit

ריטוולד, גריט

1888-1964

אדריכל ומעצב הולנדי. זכור בזכות עבודותיו המוקדמות - מהדוגמאות הבודדות והחשובות של סגנון ה'דה סטיל'. ריטוולד נולד באוטרכט. בנו של בעל נגריה. החל לעבוד אצל אביו בגיל 11 (1889-1906) ובסדנת צורפות (11-1906). במקביל למד בערבים שרטוט אדריכלי (15-1908) תחילה בבית ספר עירוני ולאחר מכן בשעורים פרטיים שניתנו במשרדו של אדריכל מקומי, פ"ז קלאמרהאמר, ממעריציו של ברלאג'. בשנת 1911, בהיותו בן 23, פתח נגריה משלו באוטרכט. מרבית הרהיטים שביצע בשנים הראשונות עוצבו בסגנון האר נובו הגיאומטרי. המעצבים והאדריכלים שקובצו יחד ע"י תיאן ואן דואסברג להוצאת כתב העת 'דה סטיל' (1917). בהשפעתם החל ריטוולד לעצב כסא העולה בקנה אחד עם תפיסתם החזותית. לאחר מספר גירסאות הגיע אל הדגם המפורסם שהופיע בכתב העת 'דה סטיל' (1919) תחת השם 'אדום כחול'. לאחר מכן הוסיף עוד מספר רהיטים באותו סגנון, כגון שידה (1919), מנורה (1920) והזמנות לעיצוב פנים, ביניהן חנות התכשיטים, שבה עבד בצעירותו באמסטרדאם (24-1920, נהרסה). בשלב זה יצר שותפות (60-1921) עם מעצבת הפנים טרוס שרודר - שראדר. במסגרת זו תיכנן את ביתה (1924) באוטרכט, שהיה גם הוא לנקודת מפנה בתולדות ה'דה סטיל' והאדריכלות המודרנית בכלל. מעבודותיו הבאות זכורים כיום עיצוב מקלט רדיו במיכל זכוכית (1925), פנים בית ד"ר האקשטיין באמסטרדאם (1926). גיסה של שרודר-שראדר). בתקופה זו כבר נודע בכל אירופה, ועבודותיו הוצגו במוסקבה (1927) ע"י אל ליסיצקי, שאף כתב עליו מאמר. באותה שנה (1927) עיצב כסא שבו שילב עץ לבד ופלסטיק, אחד הנסיונות הראשונים בתחום זה.

ריטוולד, בית שרדר, הולנד, 1924.

ריטוולד, כסא אדום כחול, עץ צבוע, המוזאון לאומנות מודרנית, ניו יורק, 1919.

בשנת 1928, בהיותו בן 40, הוזמן כחבר מיסד של קונגרס האדריכלות המודרנית הבין לאומית CIAM, ביחד עם גרופיוס, לה קורבוזייה ואחרים. בשלב זה חל מפנה יסודי בסגנונו - מה'דה סטיל' אל הפונקציונליזם. מהפך זה מורגש לראשונה באותה שנה (1928), כאשר תכנן באוטרכט בית קטן עשוי מפנלים מודולרים, שנועד לשמש כמוסד ומגורים לנהג. בהמשך תכנן, באותו סגנון, שלוש קבוצות של בתי מגורים טוריים, גם הן באוטרכט (34-1930) וקבוצת מגורים, צנועה עוד יותר, עבור תערוכת הציור של הוורקבונד האוסטרי, שנערכה בוניה (1932) בראשותו של אדולף לוס. כמו כן עיצב, בתקופה זו (1934), סידרת רהיטים להרכבה עצמית העשויה מלוחות עץ של ארגזי אריזה ובמקביל (1934) עיצב את כסא ה'זינג'י', שהוא גם יצירתו המפורסמת האחרונה - שניכרת בה חזרה לאותה תפיסה רעננה שאיפיינה את תחילת דרכו.

בשנים הבאות המשיך לעצב רהיטים ובניינים, כגון כורסא מרופדת (1935) וכמה בניינים כולל עבודות הפנים, שניכרים בהם סימני הפשרה הבלתי נמנעת עם המשבר הכלכלי שפקד את אירופה מאז תחילת שנות ה-1930. בשנות מלחמ"ע החמיר המצב עוד יותר. לעת זו (1941) תכנן בית קיט בסגנון כפרי רומנטי. לאחר מכן הקדיש את מרבית זמנו להוראה באקדמיות לעיצוב ולאדריכלות בהאג ובאמסטרדאם (58-1942). במקביל ערך ניסויים רבים בעיצוב רהיטי מתכת (57-1942). לאחר מלחמ"ע חזר לקבל עבודות תכנון אדריכלי, ביניהן הביתן ההולנדי בבינאלה בוונציה (1954). כמו כן המשיך לעצב רהיטים, כגון סדרת 'כסאות מפוליאסטר' (1957), וכן כסא לחנות תכשיטים, שבו חזר לסגנון ה'דה סטיל'. ריטוולד נפטר באוטרכט בהיותו בן 76.

אדריכל אמריקאי. מראשוני המתכננים בסגנון הניאו רומאנסק בארה"ב. נולד בחוות משפחתו בלואיזיאנה. נינו של איש המדע והרוח הבריטי ג'וזף פריסטלי (1733-1805). בצעירותו עבר לצפון על מנת ללמוד בהארוארד. כאן הכיר רבים מידידיו - לקוחותיו לעתיד - ושוב לא חזר לדרום ארה"ב. בהיותו בן 21 החליט ללמוד אדריכלות. מאחר ובארה"ב עדיין לא היה ביי"ס מתאים, נסע לפאריז והתקבל לבו-זאר (1859-62). בגלל מלחמת האזרחים (1861-5) והעדר אמצעים, מצא עבודה במשרדו של תיאודור לאברוסט (1799-1885) אחיו המבוגר של האדריכל המפורסם הנרי לאברוסט (ע"ע) ובהמשך עבד במשרדו של ז'אקוב-איגנאץ היטרופ (ע"ע) אדריכל-ארכיטקט, שהיה בעיצומה של בנית תחנת הרכבת, "גאר דו נור" בפאריז. באותה תקופה הכיר, כנראה, גם את האדריכל ז'וזף-אוגוסט וואודרמר (ע"ע) מחסידי סגנון הניאו רומאנסק ומתכננה של כנסיית ס' פייר דה מונטורג בפאריז (תוכננה ונבנתה 1864-70). כמו כן התידד עם האדריכל ז'וליין גודה (1834-1908), שרעיונותיו, על התכנון הראציונלי, יקובצו לימים (1902) בספר רב השפעה.

ריצ'ארדסון חזר לבוסטון מיד עם תום מלחמת האזרחים (1865). כאן נישא לאחת מבנות העיר ואף קיבל את הזמנת העבודה החשובה הראשונה - כנסיית יוניטי בספרינגפילד מאסאצ'וסטס (נהרסה). כבר בשלב זה ניתן להבחין בנטייתו למזג מרכיבים ביזאנטיים עם סגנון הניאו רומאנסק.

שנה לאחר מכן, פתח משרד בניו-יורק, ובנה לעצמו בית ב-סטיון איילנד (היום רובע של ניו יורק) בסמוך לידיו אדריכל הגנים פרדריק לאו אולמסטד. מכאן ואילך קיבל הזמנות עבודה רבות אותן ביצע בשאדריכל אמריקאי. מראשוני המתכננים בסגנון הניאו רומאנסק בארה"ב. נולד בחוות משפחתו בלואיזיאנה. נינו של איש המדע והרוח הבריטי ג'וזף פריסטלי (1733-1805). בצעירותו עבר לצפון על מנת ללמוד בהארוארד. כאן הכיר רבים מידידיו - לקוחותיו לעתיד - ושוב לא חזר לדרום ארה"ב. בהיותו בן 21 החליט ללמוד אדריכלות. מאחר ובארה"ב עדיין לא היה ביי"ס מתאים, נסע לפאריז והתקבל לבו-זאר (1859-62). בגלל מלחמת האזרחים (1861-5) והעדר אמצעים, מצא עבודה במשרדו של תיאודור לאברוסט (1799-1885) אחיו המבוגר של האדריכל המפורסם הנרי לאברוסט ובהמשך עבד במשרדו של ז'אקוב-איגנאץ היטרופ אדריכל-ארכיטקט, שהיה בעיצומה של בנית תחנת הרכבת, "גאר דו נור" בפאריז. באותה תקופה הכיר, כנראה, גם את האדריכל ז'וזף-אוגוסט וואודרמר מחסידי סגנון הניאו רומאנסק ומתכננה של כנסיית ס' פייר דה מונטורג בפאריז (תוכננה ונבנתה 1864-70). כמו כן התידד עם האדריכל ז'וליין גודה (1834-1908), שרעיונותיו, על התכנון הראציונלי, יקובצו לימים (1902) בספר רב השפעה.

ריצ'ארדסון חזר לבוסטון מיד עם תום מלחמת האזרחים (1865). כאן נישא לאחת מבנות העיר ואף קיבל את הזמנת העבודה החשובה הראשונה - כנסיית יוניטי בספרינגפילד מאסאצ'וסטס (נהרסה). כבר בשלב זה ניתן להבחין בנטייתו למזג מרכיבים ביזאנטיים עם סגנון הניאו רומאנסק.

שנה לאחר מכן, פתח משרד בניו-יורק, ובנה לעצמו בית ב-סטיון איילנתיוף עם צ'ארלס ד' גאמבריל (Gambrell 1832-1880), שהיה אחראי בעיקר על ענייני מינהלה. בין בניניו החשובים בתקופה זו: כנסייה בכיכר בראטל (1870) וכנסיית טריניטי (1872) - שתיהן בבוסטון.

לאחר 8 שנים בניו-יורק החליט לחזור לבוסטון וקבע את מגוריו בעיירה הסמוכה ברוקליין (לימים עבר לכאן גם אולמסטד). בשנת 1882 יצא לביקור קצר באירופה על מנת ללמוד מקרוב את בנייני הרומאנסק בעיקר בדרום צרפת וצפון ספרד. שלוש שנים לאחר שובו הוזמן לשיקאגו לתכנן את בנין המשרדים של "מרשל-פילדס" (7-1885 נהרס) - בנין שהייתו לו השפעה מכרעת על האדריכלות בעיר זו (ע"ע "אסכולת שיקאגו").

מהבניינים החשובים שיצר בשנותיו האחרונות, נותרו כיום רק שני אולמות - סבר ו-אוסטין - באוני' הרווארד, משרדי מחוז אלגייני ב-פיטסבורג, בית גלסנר בשיקאגו ומספר ספריות בערים הקטנות באזור בוסטון. בחייו נודע ריצ'ארדסון גם בזכות אהבתו לארוחות דשנות ומיוחדות, שנאסרו עליו מסיבות בריאות, אלה גרמו, בסופו של דבר, למותו בהיותו בן 46. ריצ'ארדסון נחשב היום לאביה הרוחני של האדריכלות האמריקאית, כולל "אסכולת שיקאגו", בזכות יכולתו לעבד מחדש את המרכיבים הסגנוניים ששימשו לו כמקור השראה - זאת בניגוד לנוהג שרווח בארה"ב להעתיק בנינים וסגנונות אירופאים (בדרך כלל מתוך ספרים). יש סוברים שהייתה לו גם השפעה מסויימת על כמה אדריכלים צפון אירופאים (בריטניה, הולנד, גרמניה) שהיו מודעים לעבודתו. בין תלמידיו המפורסמים בארה"ב האדריכלים השותפים מקים, מיד ו-וויט, שפנו עד מהרה (1882) לסגנון לסגנון הניאו קלאסי.

שאלגרן, ז'אן-פרנסוא
Chalgrin, Jean-Francois
1739-1811

אדריכל צרפתי. זכור כמתכנן שער הניצחון בפאריז. נולד בפאריז. תלמידו של אטיין-לואי בולה. זכה במילגה ללימודים (5 שנים) באקדמיה הצרפתית ברומא. כאשר חזר לפאריז עבד בשירות האצולה וחצר המלוכה. בין עבודותיו הראשונות בפאריז: ארמון ס' פלורנטין בשדרות אליזה, כנסיית ס' פיליפ דו רול, לפי תוכנית 'באסיליקה רומית' שהייתה מקור השראה לתחייתו של סגנון זה (התחלה 1768. ביצוע 1772-84 (DU ROULE); קולג' דה פראנס, (1780); 'ביתן המוסיקה' ב-וורסאי (1784). בשנות המהפכה פעל בשרות האסיפה הלאומית וביצע בין השאר את השינוי בארמון לוקסמבורג, כפי שנדרש לצרכי הממשלה, כולל תוספת אולם המשמש היום את הבית העליון של הפרלמנט הצרפתי. בשנת 1806 הוזמן ע"י נפוליון לתכנן את שער הניצחון בפאריז לציון קרב אוסטרליץ (הביצוע בשינויים עד 1835) בסגנון הרומנטיקה 'הניאו-קלאסית הגראנדיוזית'. השער, ללא ספק, מהווה, בזכות מידותיו ומיקומו, אחת מנקודות השיא של האדריכלות המונומנטלית האורבנית ושימש בסיס לאין סוף חיקויים בעולם כולו - אולי אף מעבר למקור הרומי. שאלגרן נפטר בפאריז בהיותו בן 72.

שארון, הנס
Scharoun, Hans
1893-1972

אדריכל גרמני. השתייך לקבוצת ה'רינג' ביחד עם שותפו אדולף ראדינג. נודע בזכות יצירתו המפורסמת ביותר: בנין הפילהרמונית בברלין. למד במכללה הטכנולוגית הגבוהה בברלין (1912-14). במלחמ"ע שימש כיועץ בועדת התכנון של פרוסיה המזרחית (היום פולין). פתח משרד עצמאי ב-1919. הוזמן והצטרף לקבוצת הדיון של ברוננו טאוס 'שרשרת הזכוכית' (Glaserne Kette). במסגרת זו יצר סדרת רישומים של אדריכלות אקספרסיוניסטית (למרות שראה עצמו קרוב יותר לתיאורית האדריכלות האורגנית של הוג הארינג). כ"כ היה חבר חוג האדריכלים 'רינג' (RING). לימד באקדמיה לאמנות ואדריכלות בברלין (1925-32). שותף עם אדולף ראדינג (1926-33). הוזמן ע"י מיז ואן דר רו להשתתף בתערוכת השיכון לדוגמא של הוורקבונד בוייסנהוף, שטוטגארט (1927) והיה אחראי לתערוכת השיכון לדוגמא של הוורקבונד בברסלאו (1929). השתתף בתכנון שיכונים באזור ברלין (1929-30). בתקופת השלטון הנאצי נאלץ לצמצם פעילותו לתכנון בתי מגורים פרטיים. בתקופת מלחמ"ע עיבד מחדש את הסקיצות הרעיוניות שלו משנות ה-20. משנת 1945 ואילך חידש פעילותו כארכיטקט וכמורה בברלין. הפרוייקט הידוע ביותר מתקופה זו: בנין הפילהרמונית בברלין (1956-63) ובנין התרבות התזמורת הקאמרית הצמוד אליו - הושלם (1978) 6 שנים לאחר מותו בהיותו בן 79.

שארון, היכל הקונצרטים הפילהרמוניים, ברלין, 1956-63.

שינדלר, רודולף
Schindler, Rudolph
1887-1953

אדריכל אמריקאי-יהודי. מראשוני המודרניסטים. נודע בזכות תרומתו לגיבוש סגנון זה בארה"ב. נולד ולמד ב-וינה במכון הטכני מלכותי (1906-11). עבד כשרטט במשרד אדריכלים (1911). המשך לימודי אדריכלות באקדמיה הוינאית לאמנות אצל אוטו

וואגנר (1911-14). היגר לארה"ב, בהיותו בן 27 (1914), ועבד כשרטט בשיקאגו. הצטרף כמתמחה ללא תשלום במשרד פרנק לויד רייט (1916) ואדריכל עוזר בתשלום (מ-1918). נשלח ע"י רייט ללוס אנג'לס (1920-21) כמפקח בניה. ב-1921 עזב את רייט ופתח משרד עצמאי בלוס אנג'לס עד מותו ממחלה ממארת (1953) בגיל 66.

שינדלר פיתח בתחילת שנות העשרים סגנון עצמאי המקביל למודרניזם הבין לאומי. הידועים בבניינו הם אלו שתכנן עבור הד"ר פיליפ לוואל (Lovell). האחד נבנה ב-1923-4 והשני ב-1925-6. היום ידוע ששינדלר שמר על קשר עם הנעשה באירופה, כפי שמוכיחים קטעי העיתונות שאסף, כולל צילומי עבודותיהם של אדריכלי הדה סטיל ובמיוחד גריט ריטוולד. שינדלר היה חלוץ תכנון בית המגורים המודרני בארה"ב וחלוקתו לאזורי תפקוד (ZONING). השפעתו ניכרת בעבודותיהם של ריכארד נויטרה (היה גם שותפו), מרסל ברז'ר, ועוד רבים אחרים.

Schinkel, Karl Friedrich

שינקל, קרל

1781-1841

אדריכל גרמני. זכור בזכות סגנונו המשלב ניאו קלאסיקה של המאה ה-18 ורומנטיציזם של המאה ה-19. יליד בראנדנבורג. פעל בעיקר בברלין. כאן תכנן את המוזיאון הישן (ALTES MUSEUM) ב-1822-8. בבניין זה הושפע מהסגנון הגיאומטרי של בולה ו-לדו. בבנין החשוב הבא, האקדמיה והספרייה (5-1832), ביטל כמעט כליל את הקישוטים ההסטוריים. שינקל, שנפטר בברלין בגיל 60, נודע גם כצייר נופים בסגנון הרומנטי וכבמאי תיאטרון (מוצארט, חליל הקסם 1815).